

A. Hebr.

511.

A. hebr. 711

Kohen

צווייטע אבטהיילונג.

ענטהאלטענד איינע זאמלונג ווירקליך געטריבענער ברייטע זונד גע-
דרוקטער אויפגעטלע, גרעסטענטיילס פֿון העברעאישען קאמפסי-
קערן, פֿון זייטע 77 — 132.

- (א) מבוא למליצת שירת דודים לישירים תהלה, מאת הנאון המליץ ר' משה חיים לוצאטי.
- (ב) מליצת החכם המדקדק ר' שלמה דובנא, בהציאו שנית ספר הנ"ל.
- (ג) מבוא למליצת שירת דודים עמל ותרצה, מאת המחבר.
- (ד) מכתב להחכם ר' יואל ברי"ל מאת ידידו החכם המליץ ר' איצק אייכל.
- (ה) מכתב מהחכם אייכל הנ"ל לאחר המחברים.
- (ו) הקדמה שנית לספר משלי מהחכם אייכל הנ"ל.
- (ז) מכתב בעלי המאסף להמליץ הגדול ר' הירץ וויזל; ותשובת המליץ.
- (ח) מליצת נחמדה ממוצאי המאסף, הנמצאת בקונטרס נחל הבשור.
- (ט) שתי מליצות מהמליץ הנפלא ר' הירץ וויזל.
- (י) אזכרת אהבה, הוא מכתב ר' יוסף טראפלאוויץ לאחר מתלמידיו.
- (יא) מדרגת הנביא ירמיה, ותכונת מליצותיו, העתק מהקדמתי לספר ירמיה.
- (יב) מבוא לספר קורות העתים, גם אות כ"ב וכ"ג מספר הנ"ל, מאת הבחור השלם ר' מאיר פֿישר.
- (יג) פרק רביעי מחלק כוס ישועות, נעתק מספר ארבעה כוסות, מאת הרב החכם המדקדק ר' שלמה פאפענהיים.
- (יד) פרק חמישי מספר הנ"ל.
- (טו) המליצת מדברת בספור מעלותיה, מאת החכם ונבון ר' שלמה לעוויסזאהן.
- (טז) שתי אגרות כתובות מהאדון החכם ר' דויד פֿרידלענדער לאחד מאוהביו.
- (יז) אגרת כתובה לי מאת התורני המושלם ר' אברהם גאד-בערג מעיר ראווא, ותשובתי אליו.

דריטטע אבטהיילונג.

ענטהאלטענד העברעאישע טיטלאטורען = אויפגריפטען, גראבטריפטע-
טען, פֿערטיגטע קאנטראקטע אונד אנדערע אייבליכע פֿאראען,
פֿון זייטע 133 ביז ענדע.

אויספער ברייך, דער מןקעל מעלדעט זיינעם ברודער דיא
מאראלישע בעסערונג דעם נעפֿען, אונד דעססען ווידער
הערטעלונג פֿון איינער קראנקהייט.

לונדעלפער ברייך, טרייבען אן דען יונגען טודירענען פֿון
איינעם זיינער יוגענדפֿריינדע.

דריילענטער ברייך, אנטווארט.

פֿירלענטער ברייך, דער פֿאטער גראטואירט זיינעם זאנהע
לונדעסען אכטלעהנטען געבורטסאגע, אונד אכט מיהן איט
דעם פֿאלן דעם מןקעלם בעקאנט, מיהן אין זיינע האנדלונג לונ
דעהאען.

פֿונדלענטער ברייך, אנטווארט דעם זאנהעם.

זעכסלענטער ברייך, איין יוגענדליכער פֿריינד ביטעט דען
האנדעלם קאמאט, דאס ער מיהן אין דער האנדלונג דעם
מןקעלם איינע טעאלע פֿערשחפֿע.

זיבעטלענטער ברייך, אבטלעגט אנטווארט.

אכטלענטער ברייך, גיטטיגע אנטווארט.

ניינלענטער ברייך, דער פֿאטער בעקלאגט זיך איבער דאס
לאנגע שטילשוייגען זיינעם זאנהעם.

לונדעלגסטער ברייך, אנטווארט דעם זאנהעם, דער דען טאד
זיינעם מןקעלם מעלדעט.

איין אונד לונדעלגסטער ברייך, פֿארטועטלונג דעם פֿון
ריגען בריפעס, דיא נעהערען אואטטענדע פֿון דער קראנק
הייט אונד דען לעטלען טונדען דעם מןקעלם ענטהאלטענד.

לוייא אונד לונדעלגסטער ברייך, יעמאד אכט דעם
פֿאטער איינען הייראטהסאנטראג פֿיר דעססען זאנהען.

דרייא אונד לונדעלגסטער ברייך, אבטלעגט אנטווארט.
פֿיר אונד לונדעלגסטער ברייך, טרייבען דעם יונגען אונד
נעם אן דיא האנדעלם פֿריינדע זיינעם פֿערשטארבענען מןקעלם.

פֿינף אונד לונדעלגסטער ברייך, אנטווארט.

זעכס אונד לונדעלגסטער ברייך, דער פֿאטער לאדעט
איינען פֿריינד לור האפֿללייט זיינעם זאנהעם איין.

זיבען אונד לונדעלגסטער ברייך, טאדאיינפֿארדערונג.

אכט אונד לונדעלגסטער ברייך, אנטווארט.

ניין אונד לונדעלגסטער ברייך, גראטואטירט טרייבען.

דרייסיגסטער ברייך, דער זאנהע מעלדעט זיינעם פֿאטער דיא
ענטבינדונג זיינער פֿרויא פֿון איינעם זאנהע.

איין אונד דרייסיגסטער ברייך, אנטווארט דעם פֿאטערס.

לוייא אונד דרייסיגסטער ברייך, דער פֿאטער לאדעט
זיינען זאנהע לונדעסען זיבעטלענטען געבורטספֿעסט איין.

ענטהאל.

אינהאלטס-פערצייכנים.

פאררערע, פֿון וייטע 3 — 16.

ערשטע אבטהיילונג.

ענטהאלטענד העברעאישע אונד דייטשע בריפע פֿון וייטע 17 — 78.

פערסטער בריף, יעמאנד, דער זיינען זעהן נאך איינער גרופען
שטאדט לוקסטודירען טיקקען ווילן, פֿראגט זיינען דערט וואה-
נענדען ברודער אן, אב ער דענעלבען אין זיין הויז אונד אונ-
טער זיינער אויף זיכט נעהמען וואלע, אונד ריהאט דיא גוטען
אייגענטאפטען זיינעם זעהנעם.

ווייטער בריף, אנטווארט דעם ברודערעם, דער דיא אנפראגע
בעיאהעט.

דריטער בריף, דער זעהן מעלדעט זיינעם פֿאטער זיינע אנקונפט
אין דעם פֿרטע זיינער בעשטיאונג, אונד דיא גוטע אויפ-
נאהמע פֿון זיינעם פֿנקעל; ער שטאטטעט זיינעם פֿאטער
דאנק אב פֿיר אלע זיינע פֿעטערליכען וואהלטהאטען.

פֿירטער בריף, אנטווארט דעם פֿאטערעם, פֿערטידענע לעהרען
אונד פֿערהאלטונגס-רעגעלן ענטהאלטענד.

פֿינפטער בריף, דער פֿנקעל מעלדעט זיינעם ברודער דאז גא-
טע פֿערהאלטען דעם זעהנעם, טאדעלט אבער זיינען איבער-
טריבענען פֿויס.

זעכסטער בריף, דער פֿאטאר בעלייגט זיינעם זעהנע זיינע
לופרידענהייט, טיקט איהם געטענקע, אונד גיבט איהם
מעהרערע לעבענסרעגעלן.

זיבענטער בריף, אנטווארט דעם זעהנעם.
אכטער בריף, דער פֿנקעל קלאגט זיינען נעפֿלען אן, דאס ער
זיך לו זיינעם נאכטהייל געענדערט האבע, אונד גאנץ אויס-
געארטעט זיין.

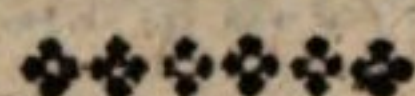
ניינטער בריף, דער פֿאטער גיבט זיינעם זעהנע שארפע פֿער-
ווייזע אונד דעהאונגען.

לעהנטער בריף, דער זעהן ביטטעט דעמיטהיגסט אום פֿער-
לייהונג, אונד ענטקערעפטעט דיא אנקלאגע.

שטר בטחון חליצה.

זכרון עדות שהיתה בפנינו עדים ח"מ בכך וכך וכו' איך שבא
לפנינו רפכ"פ ואמר לנו וכו' ואף חתמו ותנו ליד האשה
מפכ"פ שהיא אשת בני כמר פ' להיות בידה וכו' איך שאני חייב
להאשה מ"פ הנ"ל סך . . . שהלויתי לי מידה לידי במזומנים והרי
הם עלי ברשו ובהלוואה גמורה ובחוב גמור ואמתי , ומחוייב אני או
ב"כ ויורשי אחרי לשלם סך הנ"ל לאשת בני הנ"ל או להבאים מכחה
דוקא ואין לבעלה או ליורשי בעלה שום זכות במזון הנ"ל רק לאשת
בני ולהבאים מכחה ע"פ תנאים המבוארים בשטר זה . וכך התניתי
עם כלתי אשת בני הנ"ל שאם יגדל בני פ' ויגיע לבן י"ג שנה ויום
אחד אשתדל מבני הנ"ל או שיתן לה שטר חליצה בחנם באופן
ש"ח ח"ו יעדר בני כמר פ' בעלה של מ"פ הנ"ל בלי זרע קיימא ממנה
שמהוייב בני פ' הנ"ל לפטור את יבמתו אשת אחיו הנ"ל בחליצה
בשרה והכונה בחנם שלא יקח ממנה או מב"כ שום פרוטה או שות
פרוטה בעולם , ואז אם יתן לה בני פ' הנ"ל שטר חליצה כנ"ל
כשיהיה בר מצוה , או אם ח"ו יעדר בני הקטן קודם העדר אחיו
בעל האשה הנ"ל או אם לא אשתדל מבני הנ"ל ש"ח כנ"ל לזמן
הנ"ל אך שבני פ' בעל האשה הנ"ל יניח אחריו ז"ק אז אני פטור
ומנוקה ומפולק לגמרי מחוב הנ"ל ויהיו מעות הלואה הנ"ל בידי וביר
יורשי אחרי מתנה גמורה שלא לתובעם לעולם לא היא ולא יורשיה
וב"כ כי ע"מ כן נמסרו המעות לידי מעיקרא . אבל אם לא יהקיים
התנאי הנ"ל אז יעמוד כל עטח"ז בתקפו שמהוייב אני או יורשי אחרי
ב"כ לשלם לה ולב"כ כל סך הנ"ל עד גמירא . ואין שום אדם בעולם
נאמן אפילו בשבועה חמורה לטעון שום טענה בעולם הגורעת
שטח"ז רק ארובה בעלת השטר וב"כ יהיו נאמנים בדבור הקל בלי
שום אלה ושבועה וק"ח לומר שטח"ז אינו פרוע ולא נמחל שעבודו
לא כלו ולא מקצתו , וגם על ההוצאות והזיקות על הכל יהיו נאמנים
בכל אופן גוף החוב , וכל זמן ששטר זה יוצא קיים בדלא קדוע קרע
ב"ד או בדלא נכתב עליו תברא אין אנו נאמנים לומר נתקיים התנאי ,
וכל נכסין וכו' וכל התנאים הנ"ל וכו' (בדלעיל ער הפיוס) ה כל
שריר וקיים .

בחליצה כשירה כנ"ל תהא חיבמה ניונית מנכסי מיתנא ומוחזקת
בהן. כל הא דלעיל קבלו עליהם האחים הנ"ל בח"ח ובש"רא
ובביטול כל מודעות ובפיסול כל עדי מודעות בעולם בכל לישנא
דאמרי רבנן דמבטלי בהון מודעות. ושטר חליצה זה לא יפסול ולא
יגרע כחו בשום ריעותא וגריעותא בעולם ככל מה שהפה יוכל לדבר
והלכ להשוב ולהרהר, ויהא הכל נידון ונדרש לטובה ולזכות וליפוי
כח בעלת השטר וידה על העליונה ויד המערער על התחתונה,
ויהא כח לשטר זה כאלו נעשה בפני ב"ד חשוב דלא כאסמכתא
ודלא כטופסי דשטרא וקנינא מן האחים וכו' (במו לעיל בסיום
הכתובה).

חליצה בריה.

איך ענדעם געפערטיגטער פערבינדע איך לו גונסטען דער
פֿרוי . . . נאמענהייגען עהעפֿרוי אײנעם ברודערס N,
דאס ווען, וועלכעם גאָטט פֿערהיטע, איין ברודער איהר עהעמאן
פֿהגע הינטערלאססונג אײנעם לעבענדיגען נאָקאָממענס דינע וועלט
פֿערליסט, וואָדאן בענאנגטע פֿרוי טוועגערין N דען אָנאײטען גיט
זעטלען געמעם פֿערפֿליכטעט ווערע, דען טוה איהרעם אאנעם
ברודערס אויס לו ליהען (חליצה): זאָ פֿערפֿליכטע איך איך קראַפֿט
דינעם בריפֿעס, איהר דינעם געזעטן אונד לעראָניע, אונד לוואר
אונגענטגאלטליך אונד פֿהגע זאָנסט אײנע פֿאַרדערונג אויף אײנעם
ברודערס נאָלאַס אאָלען לו קעננען, אן איר זעלבסט פֿהגע דיא
אינדעסטע ווייגערונג, היר אונד אן אָלען פֿאַרטען לו פֿאַלליהען אונד
פֿערריכטען לו לאַססען. יעדאָך פֿאַללס איך לור זעלבטען לייט אן
אײנעם אונדערן פֿאַרטע חזעסיג ווערע, אונד בענאנגטע פֿרוי טווע
גערין דעספֿהאלב לו איר ריינען איסטע, זאָ זאָלען דיא דיטפֿאַליגען
טפֿענען בלאָס איהר אָליין לור לאַסט פֿאַללען.
זאָ געטעהען . . .

גד ובני ראובן לכל חלכותיו. וכל הא דלעיל קבלתי עלי ועל יורשי אחרי בחוב גמור לאשר ולקיים כל הנ"ל בח"ח ובש"דא ובת"כ בפועל ובק"ס כנ"ל. וכל מודעי דמודעי ומודעי דנפקא מנו מודעא וכל עדי מודעי שמסרתי כבר או שעתיד אני למסור על שטח"ז כולם אני פוסל ומבטל לפניכם היום בביטול גמור בכל לשנא דאמרי רבנן דמבטלו בהון מודעות. ושטח"ז לא יפסול וכו' דק הכל יהא נדון ונדרש לזכות וליפוי כח ותועלת של בעל השטר, ולעולם תהא יד בעל השטר על העליונה וידי ויד המערער על התחתונה, ודברי המערער בטלין ומבוטלין וחשובין כחרס הנשבר שאין בו ממש וכטוען אחר מעשה ב"ד חשוב דלא יתעבד ליה דינא כלל לא בד"י ולא בד"א, ותמיד יהא שטח"ז בתקפו ובחזקתו כל זמן שלא נקרע קרע ב"ד או לא נכתב עליו תברא כתוקף כל שטרי חיובות והודאות דנהגין בישראל העשויין כתיקון חז"ל דלא כאסמכתא דלא כטופסי דשטרא וקנינא וכו' (כדלעיל בסיום הכתובה).

שטר חליצה.

זכרון ערות שהיתה בפנינו עדים ח"מ (בכך וכך בשבת וכו') איך שבאו לפנינו האחים פכ"פ ואמרו לנו הוי עלינו עדים כשרים ונאמנים איך שאנו מקבלים עלינו בח"ה ובש"דא בפועל ממש ע"ד רבים שלא יהי' לנו התרה והפרה כלל ע"ד אשת אחינו מרת פ' בעלת השטר, וכתבו בכל לשון של זכות ויפוי כח בכל אופן המועיל ואף חתמו ותנו ליד האשה מ' פכ"פ שהיא אשת אחי ר"פ להיות בידה לעדות ולזכות ולראיה מחמת שרצינו ברצון נפשנו הטוב שלא באונס והכרח כלל כ"א בלבבות שלמים ונפשות חפצות וברעת שלמה ומיושבת וכו' (כדלעיל בנוסח שטח"ז עד מיומא דנן ולעלם) שאם ח"ו יעדר וימות אחינו ר"פ בעלה של מרת פ' הנ"ל פלי זרע קיימא ותהא אשתו מרת פ' זקוקה לחלוץ או איזה אח מאתנו אחים שתתבע אותו לחלוץ לה מחויב הוא לפיטרה בחליצה כשרה בחנם שלא יקה ממנה או מכל ב"כ אפילו שיה פרוטה בעולם תכה ומיד אחר כלות ג' חדשים להעדרו של אחינו ח"ו כשתהיה ראויה לחלוץ, וכלבד שהיבטח תלך אחר היבס וכל זמן שלא יפטרנה בחליצה

חלציה שיהיו לה מבעלה הנ"ל או לב"כ בניעות מזמנים דוקא ובמטביות
טובה דוקא העוברת לסוחר וכלי שום סחורה בעולם • גם מחוייב
אני לשלם כל הוצאות והזיקות שיגיעו מחמת עיכוב פרעון חוב הנ"ל
בכל אופן גוף החוב, ואין אני ולא שום אדם בעולם נאמנים אפילו
בשבועה חמורה לטעון שום טענה בעולם הנודעת בה שטח"ז רק
אדרבה בתי הנ"ל או יוצאי חלציה שיהיו לה מבעלה הנ"ל וכל באי
כחה יהיו נאמנים נגדי ונגד יורשי אחרי ונגד כל באי כחי בדבור הקל
בלי שום אלה ושבועה וכלי שום קבלת הרם לומר שטח"ז אינו פרוע
ולא נמחל שעבודו לא כלו ולא מקצתו, וגם על ההוצאות ועל
ההזיקות הנ"ל ועל כל שאר ענייני החוב הנ"ל על הכל יהיו נאמנים
לעולם הן לפני זמן הפרעון והן בזמן הפרעון הן לאחר זמן הפרעון
עד דנכתב עליו תברא בשני עדים כשרים או עד דנקרע קרע ב"ד •
וכל נכסין וקניינין דאית לי תחות כל שמיא דקנאי ודעתיד אני למקני
נכסין דאית להון אחריות ודלית להון אחריות כולהון יהון אחראין
וערבאין לפרוע מנהון חוב הנ"ל מנאי ואפילו מן גלימא דעל כתפאי
בחיים ובמות מן יומא דנן ולעלם • אכן תנאי זה התניתי עם בתי
הנ"ל כשיגיע זמן הפרעון הנ"ל ויאותר בני הזכרים לירד לנחלה
ולחלוק עזבוני יהי הברירה ביד הזכרים לשלם לה חוב הנ"ל או ליתן
לכתי הנ"ל או ליוצאי חלציה שיהיה לה מבעלה הנ"ל או לב"כ
חצי חלק זכר בן פשוט מכל נכסי שימצאו לי בעת ההיא בראוי ומוחזק
מאשראי ומטלטלין ומתכשיטין שיהיו לי אז חוץ מספרים וקרקעות,
אזי כשיתנו לה החצי חלק הנ"ל הם פטורים מלשלם לה סך הנ"ל,
אע"פ שלא יגיע אותה חצי חלק לבדי ערך סך הנ"ל מ"מ יהיה המותר
מתנה ביד יורשי אחרי שלא לתובעם לעולם כי ע"מ כן נמסרו המעות
לידי מעיקרא אבל אם יעברו יורשי שלא יתנו לבתי הנ"ל או לי"ח
בנ"ל החצי חלק בנ"ל כשירדו לנחלה לחלוק יעמוד כל שטח"ז בתקפו
שמחוייבים לשלם לה כל סך הנ"ל עד גמירא • גם הותנה שלא
יועילו שום פטורין ומחילה על שט"ח זה מבתי הנ"ל או מב"כ אם לא
בשיהיו מרצון בעלה הנ"ל • גם קבלתי עלי בח"ח ובש"דא ובת"כ
בפועל ע"ד רבים ובפרט ע"ד פלוני חתני הנ"ל שלא אתן שום שטר
לשום אדם בעולם כדי להברית או להפקיע כח שטר זה בשום תחבולה
וערמה בעולם • וכל התנאים האלה הותנו כתנאי כפול בהן קודם
ללאו וכתנאי קודם למעשה וכדבר שאפשר לקיימו ממש כתנאי ב"י

החוב הנ"ל, יהי' הכח ביר אשתי הנ"ל או באי כחה לכוף ולנגוש אותי
ובאי כחי ככל ב"ד שירצו בין בד"י בין בד"א וכל ההוצאות שיוציאו על
זה עלי ועל יורשי אחרי לפרוע מנהגן ככל אופן גוף החוב הנ"ל, וכך
אמר ר"פ חנ"ל בפני עדים ח"מ כל מודעי ומודעי דנפקי מגו מודעא
וכל עדי מודעי שמסרתי כבר או שעתיד אני למסור על שט"ח זה כולם
אני פוסל ומבטל לפניכם היום בביטול גמור בכל לישנא דאמרי רבנן
דמבטל בהון מודעות ובפסול כל עדי מודעות דנפקי מגו המודעות, וכל
זמן ששטר זה יוצא קיים מתחת ירי אשתי או באי כחה בדלא קרוע קרע
ב"ד או בדלא כתב עליו תברא, אין אני ולא שום אדם בעולם נאמנים
לומר פרוע הוא כלו או מקצתו, ושטר זה לא יפסול ולא יוגרע כחו בשום
דיעותא וגריעותא בעולם רק הכל יהא נידון ונדרש לטובת ולזכות בעלת
שטח"ז, ואחריות וחומר שטר תוספתא דא קבל עליו רפב"פ באחריות
וחומר כל שטרי תוספתא העשויין בישראל כתיקון חז"ל דלא כאסמכתא
ודלא כטופס דשטרא, וקנינא מן רפב"פ לאשתו מרת פב"ב על כל
מה דכתיב ומפורש לעיל במנא דכשר למקנא ביהי' הכל שריד וקיימים.

שטר חצי זכר

זכרון עדות שהיתה בפנינו עדים ח"מ (בכך וכך בשבת וכו') איך
שבא לפנינו רפב"פ ואמר לנו הוו עלי עדים וכו' וקנו ממני
וכו' ואף חתמו ותנו ליד בתי מרת פ' שהיא אשת רפב"פ להיות לה
וליוצאי חלציה שיהיו לה מבעלה הנ"ל לעדות ולזכות ולראיה איך
שרציתי ברצון נפשי הטוב שלא באונס והכרח כלל כ"א בלב שלם
ובנפש חפצה ובדעת שלימה ומיושבת, והנני מודה בפניכם היום כמודה
בפני ב"ד חשוב וראוי בהודאה גמורה שרירא וקיימא דלא בהשטאה
ודלא בהשבעה ודלא למיהדר ביה מיומא דנן ולעלם איך שיש בירי
מימון בתי הנ"ל סך . . . שהלויתי אותם לי מירה לידי מזומנים
והרי הם עלי ועל יורשי אחרי בחיב גמור וב"הלואה גמורה, ומחוייב
אני לשלם סך הנ"ל לבתי הנ"ל או ליוצאי חלציה שיהיו לה מבעלה
הנ"ל ע"פ תנאים המביארים בשטר זה, וכך התניתי עמה שזמן
פרעון חוב הנ"ל לא יהול עלי ולא יגיע אלי' שעה אחת קודם מותי,
וכשיגיע זמן ההוא אין אני שואל ומבקש זמן אחר כלל רק
ש"חוייב אני ובאי כחי אז לשלם כל סך הנ"ל לבתי הנ"ל או ליוצאי
חלציה

תוספת כתובה

זכרון עדות שהיתה בפנינו עדים ח"ט (בכך וכך בשבת וכו')
למנין שאנו מונין פה בעיר . . . איך שבא לפנינו היקר
כ' פכ"פ אמר לנא הוּו עלי עדים כשרים נאמנים וקנו ממני בק"ג א"ס
מעכשיו וכתבו בכל לשון של זכות ויפוי כח ובכל אופן המועיל,
ואף חתמו ותנו ליד אשתי מרת פכ"פ להיות בידה וביד יורשיה אחריה
לעדות ולזכות ולראיה איך שרציתי ברצון נפשי הטוב שלא באונס
והכרח כלל כ"א בלב שלם ובנפש חפצה וברעת שלימה ומיושבת,
וחנני מודה בפניכם היום כמודה בפני כ"ר חשיב וראוי בהודאה גמורה
שרירא וקיימא דלא בהשטאה ודלא בהשנאה ודלא בהשבעה ודלא
למהירר ביה מן יומא דנן ולעלם איך שהנני מוסיף מעכשיו לאשתי
מ' הנ"ל מותר על שטר כתובתה שיש לה כבר ממני המחזקת מאה
לטרין דכסף העולה לסך שש מאות זהובים רייניש (שהם ארבע מאות
ר"ט) מוסיף אני עליהם מעכשיו עוד שתי מאות ר"ט, דהיינו יהי
סך הכל עיקר כתובתה ותוספתא קמייתא ודהשתא שש מאות
ר"ט (ט' מאות זהובים רייניש), ואף אי אירכס כתובתה קמייתא
תגבח בשטר כתובתה דא כתובתה שיש לה כבר ממני ותוספת זו
העולה ביחד לשש מאות ר"ט, ולכל בגדיה ומלבושיה וצמידים ורדירים
שעליהם וכל צעיפים לא יהיו נחשבין בכך הנ"ל ולהיות כי אמרו
רו"ל לכתוב לכל הנשים כתובות שוות כדי שלא לבייש למי שאין לו לכן לא
כתבתי תוספת כתובה זו בתוך עיקר כתובתה, ומעתה נתתי לאשתי
הנ"ל ד' אמות קרקע בחצרי במתנת בריא ולא במתנת ש"מ, ואגבן
ואגב ק"ס הנ"ל הרשיתיה והשלטתיה ומיניתיה מורשי' ואפטרופסית
על כל נכסי הן כסף הן שוה כסף טמון וגלוי מקרקע ומטלטלי
דקנאי או דעתיר אנא לאקני נכסין דאית להון אחריות ודלית להון
אחריות, ושטר תוספתא דא יהי' לו כל תוקף ושיעבוד גוף הכתובה
דאית לה כבר ממני ואחריות וחומר שטר תוספתא דא קבלית עלי
ועל יורשי אחרי להתפרע מכל שפר ארג נכסין וקנינין דאית לי תחות
כל שמיא דקנאי ורעתיר אנא למקנא נכסין דאית להון אחריות
ודלית להון אחריות כלהון יהון אחראין וערבאין לפרוע מנהון שטר
תוספתא דא ואפילו מן גלימא דעל כתפאי בחיי ובמותי מן יומא
דנן ולעלם, וכל מי שיבוא מארבע רוחות עולם ויבקש להפקיע כח
שטר תוספת כתובה דא, ואס ח"ו שאסרב אני או יורשי אחרי לפרוע

החוב

ארט אין ויינעס הויזע לז ערטוועהרען וועען. זיך איזט בעזאגטער
פאטער N געהאלטען דען יונגען עהעלייטען איינע מואטע פאן
fl. 900 לז ענטטעדיגונג דינעס גענוססעס לז ערטטאטטען, ווע-
דאן ער אבער ויינעס פערטפרעכענס גענליך ענטלעדיגט זיין זאל-
אורקונד דעססען האבען ביידע טהיילע א. ז. ו. *

סדר כתובה

ברביעי בשבת שלשה ימים לחודש שנת חמשת אלפים
וחמש מאות לבריאת עולם למנין שאנו מונין
כאן . . . איך ר' פלוני ב"פ אמר להרא כתולתא (ארמלתה) פב"פ הוי
לי לאנתו כדת משה וישראל, ואנא אפלא ואוקיר ואוזין ואפרנס יתיכי
כהלכות גוברין יהודאין דפלאהין ומוקרין וזנין ומפרנסין לגשהון בקושטא,
ויהיבנא ליכי מהר בתוליכי כסף זוזי מאתן דחוי לכי מדאורייתא (*)
ומזוניכי וכסותיכיוס ופוקיכי ומיעל לותיכי כארח כל ארעא, וצביאת מרת
פ' בתולתא דא (ארמלתה דא) והוית ליה לאנתו . ודין נדוניא דהנעלת
ליה מבי אבוה (ובאלמנה : מבי נשא) בין בכסף בין בזהב בין כתכשיטין
במאני דלבושא דערסא חמשין לטריין . וצביר פ' חתן דנן והוסיף לת
מן דיליה חמשין לטריין סך הכל מאה לטריין דכסף, וכך אמר ר"פ חתן
דנן אחריות שטר כתובתא דא ותוספתא דין קבלית עלי ועל ירתי בתראי
להתפרע מכל שפר ארג נכסין וקנינין דאית לי תחות כל שמיא דקנאי
ודעתיד אנא למקנאי, נכסין דאית להון אחריות ודלית להון אחריות
בלהון יהון אחראין וערבאין לפרוע מנהון שטר כתובתא דא ותוספתא
דין ואפילו מן גלימא דעל כתפאי בחיים ובמות מן יומא דנן ולעולם,
ואחריות שטר כתובתא דא ותוספתא דין קבל עליו ר"פ ב"פ חתן
דנן כחומר כל שטרי כתובות ותוספת דנהגין בפנות ישראל העשוין
כתיקון חז"ל דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרא וקנינא מן ר"פ
ב"פ חתן דנן למרת פ' בת פ' בתולתא דא ככל מה דכתב ומפרש
לעיל במנא דנשר למקנא ביה הכל שריר וקיים .

תוספת

(*) ובאלמנה : מהר כסף ארמלותיכי זוזי מאה דחוי ליכי מרהבנן, ובגרושה : כסף
מחרכותיכי *

2. וְחָלָטָה, וּמִפִּיר גָּחַט וַיֵּא. אִין סטערבע־חַל בִּיא חִינֶעס
קָדֶער דעס אַנדערן טהייל אִינֶטרעטען: זֶה וְחָלָה, אִיס פֿחֶלֶט
בעזאגטער עהמאן N פֿריהער טטירבע, וַיֵּנע עהעגאט-
טין בענאנטע N איהר גאנלעס אִיטגעבראכטעס הייראטהאט
(אונד נאך אִין דריטטהייל דאריבער אלס פֿעראעהרונגס אָר-
גענגאבע, תּוֹמֶשֶׁת כתובה) נעבסט קליידונג, וועטע, פֿעט-
טען אונד זאָסט לֹא איהרעס געברויכע געהעריגען אונד נע-
טהיגען גערעטהשאַטען, פֿאָר אַל גינגען לוריקהאטען, אונד
נור דער, נאך אַבלוג דזעס, אִיבער בלייבענדע טהייל דעס
פֿעראעגענס, אן דעססען ערבען לוריקפֿחֶלֶטען:

אִיס פֿחֶלֶט אבער בעזאגטע עהעפֿרוי־ N פֿריהער טטיר-
בע, אונד לֹאחר אִיס ערטטען יאהרע נאך דער הַפֿֿלִיט
אונד קָהנע הינטערלאססונג אִינעס אִין דזער עהע געלייגטען
קינדעס, זֶה אִיזט בעזאגטער ברייטיגאס N געהאלטען, דאָ-
געזאמטע פֿעראעגען איהרער אִיטגיכט אן איהרע ווירקליכען
ערבען גאנץ לוריק לֹא טטעללען;

טטירבט זי אבער אִיס לֹאויטען יאהרע נאך איהרער הַפֿֿלִי-
זיט אונד אויך קָהנע הינטערלאססונג אִינער לעבענדיגען
אִיבערפֿרוכט, זֶה אִיזט געדאכטער ברייטיגאס N טולדיג, דיא
אִינע העלפֿטע איהרעס אִיטגעבראכטען גוטעס אן איהרע
ערבען לוריק לֹא טטעללען, דיא אַנדערע העלפֿטע אבער בלייבט
איהס זעלבסט לֹאס געטענקע אונד אלס רעכטאמפֿיגעס אִי-
גענטהוק; אִיט הינטערלאססונג אִינער לעבענדיגען אִיבער-
פֿרוכט אִיס ערטטען יאהרע, קָדֶער נאך פֿחֶלֶטען לֹאוי־
איהרע נאך דער הַפֿֿלִיט, אויך קָהנע הינטערלאססונג אִינעס קינ-
דעס, אִין ביידען פֿעללען בלייבט איהר געזאמטעס לֹאג-
בראכטעס גוט גאנץ אִלִּין איהרעס לוריקגעבליבענעס עהע-
מאן בענאנטעס N אלס ערבשטיק אונד רעכטאמפֿיגעס אִי-
גענטהוק.

3. וְחָלָטָה דער, פֿאָן דעס N פֿאטער דעס ברייטיגאס (דער
ברויט) דעס יונגען עהעפֿאחר פֿערטפֿראכענע לֹאוי־
איהרע אונגענטגערליכע קאסט - אונד וואָהנגענוס פֿאָן דעמזעלבען ניכט
לֹא געהאלטען, קָדֶער איהגען דזעס גענוססעס אויך זאָסט אַדער
אָרט

פ' הנ"ל ליורשיה כל מה שחכניסה, ואם ח"ו שתעדר בשנה שנייה
אחר החופה בלי ז"ק ממנו יחזיר כמר פ' הנ"ל ליורשיה החצי ממה
שהכניסה לו, ובשנה הג' אחר החופה ומשלישית ואילך איזה מהן
שיעדר הדין חוזר לסיני הבעל יורש את אשתו, והיא נוטלת כתובה
ותוספת, ובכל הזמנים הנ"ל היא נוטלת ט"ק בלי ניכוי ומגרעת
כתובתה. וכל הנ"ל קבלו הווג עליהם בח"ה בש"דא ובק"ס לאשר
ולקיים כל הנ"ל, והנעשה נעשה היום יום
הכל שריר וקיים.

(תנאים אחרונים)

הייראטהם קאנטראקט

נאכדעם דיא, לויטען דעם N פאטער דעם ברייטיגאמס N
אונד דעם N פאטער דער ברויט N איס פערלחב-
ניספערטראג פאטאגעזעטלען בעדינגניססע אונד פערטפרעכונגען
פאן ביידען טהיילען פינקטליך געהאלטען ווארדען, אונד בעזאגטער
ברייטיגאמס N זיינע ברויט N בערייטט אונטערן טרויאהיאמאל
איט טרויארינג נאך אפזאישען געזעטלען ווירקליך געהייראטהעט
האט: זא איזט הייטע לויטען בעאלדעטען קאנטראהירענדען
טהיילען אויך נאך פאגאנעדעם פערברעדעט, אונד (פאראיטטעלסט
אנטעלגריף אונד האנדטלאג) פאטאגעזעטלע ווארדען:

1. אויסער דעם דאס דיא ביידען יונגען עהעלייטע דען הייליגען
געזעטלען דער עהע לו פאגאנע פערפאלטעט זינד, אין פאגאל-
קאממענער איינטראכט אונד ליבע לואאמען לו לעבען, זא
האבען זיא אויך אן דעם ביידערייטט לואאמען געבראכטען
פאראגען אונד אן דעםסען לו ערווארטענדען לואאכס גלייכע
רעכטע אונד גלייכען גענוס, אונד קיין טהייל דעם אנדערן
עטוואס לו פארהייליכען זיך פערבינדליך געמאכט אונד
אנגעלחבט.

סדר תנאים אחרונים.

מז"ט יצמיח ויעלה כגן רטוב עד למעלה דברי הברית והתנאים האלה שנדברו והותנו בין שני הצדדים בשעת החופה, דהיינו כמר פב"פ ובנו החתן פ' צד אחד, וכמר פב"פ ובתו הכלה הבתולה מרת פ' צד שני.

ד"ר כמר פ' הנ"ל נשא וקידש את הבתולה מרת פ' הנ"ל בטבעת קידושין של זהב והכניסה לחופה כדת משה וישראל, והיא קבלה הקדושין ממנו, וכמר פ' הכנים לנדן בנו סך . . . ומלבושי שבת וי"ט וחול וסכלונות וטלית וקיטל לפי כבודו, וכמר פ' הכנים לנדן בתו הכלה סך . . . במזומנים ק"ה והלביש את בתו במלבושי כבוד שבת וי"ט וחול ובגדים וצעפים וסכלונות הכל לפי כבודו, גם השתדל כמר פלוני שטר הליצה מכל אחיו ק"ה, וכמר פ' אבי הכלה נתן לבתו שטר חצי חלק זכר בן פשוט, וכמר פ' יתן להזוג שתי שנים מזונות על שולחנו כאחד משאר אוכלי שלחנו, ואחרי כלות שני המזונות יתן עוד שתי שנים דירה בכיתו, וכל אותן ד' שנים הנ"ל יהיו הזוג מנוקים מכל הוצאות הבית עץ ושמן, ויתן להזוג משך זמן הנ"ל שליש דיוח מכל משא ומתן אשר יקרה ה' לפניו הן בבית והן בשדה, ומעתה הזוג הנ"ל ינהגו יחד באהבה ובחיבה ולא יכריחו ולא יעלימו ולא ינעלו לא זה מזו ולא זו מזה שום הברחה בעולם, רק ישלטו שניהם שוה בנכסיהם, ואם ח"ו שיעשה כמר פ' הנ"ל לזוגתו מרת פ' איזו דברים שאינה יכולה לסבול וצריכא לב"ד אז תיכף ומיד יתן לה עשרה זהובים לפיזור מזונות, וכן יתן לה כל חודש וחודש משך ימי הקטט וכל בגדים ותכשיטים השייכים לגופה, ויורד עמה לד"י לב"ד שלהם (לב"ד הסמוך) תוך ב' שבועות אחר בקשתה ממנו, וע"פ יעמוד כל ריב וכל נגע, ואחר שנתפשרו תחזור מ' פלוני לבית בעלה וכל הנותר בידה מן המעות וכל בגדים ותכשיטים תחזיר למקומה הראשון, ומחמת העידור כך נתקן: שאם יעדר ח"ו כמר פ' הנ"ל בשנה ראשונה אחר החיפה בלי זרע קיימא מאשתו הנ"ל אז תחזיר מרת פ' הנ"ל ליורשי בעלה הנ"ל כל מה שהכנים, ואם ח"ו יעדר בשנה שנייה אחר חופה בלי זרע קיימא מזוגתו הנ"ל אז תחזיר מרת פ' הנ"ל החצי ממה שהכנים, ואם ח"ו שתעדר היא מ"פ הנ"ל בשנה ראשונה אחר החופה בלי זרע קיימא יחזיר כמר

דונגסטטיקקען פֿיר ווערק = אונד פֿייערטאָגע אַיט וועטע אונד
בעטטען, אונטערנדיג זיינעם טטאנדע געמעסן פֿערזאָרגען.

5. ערלעגט דער ברייטיגאס אַיין הייראטהאָט פֿאָן 1000 fl.
ווינער וועהרונג, (פֿדער און לואנליג קריילערטיקקען, דען
זילבער גולדען לוי דרייז לואנליגער גערעכנעט).

6. אַיט דיז אַיטגיפֿט דער ברויט אַויף 3000 fl. פֿעסט גע-
זעטלט, וועלכען בעטראַג פֿאָן 3000 fl. דער פֿאטער דער
ברויט (דער פֿאראונד, דיז אַוטטער, דיז ברויט זעלפֿסט)
באחר לוי ערלעגט אונד דעם ברייטיגאס פֿאָר דער עהע-
היאמעס = אַויפֿטעללונג לוי בעהענדיגען זיך היראיט פֿער-
פֿאליכטעט.

7. אַיט און איבעראַיין געקאממען, דיז עהע אַיין אַיינעם יאהרע
נאך פֿערטיגונג דינעם פֿערטראַגס, ווען קיין בעזאנדערס,
ניכט לוי העבענדעם הינדערניס אַיינטריטט, פֿאָללזעהען לוי
וואָללען.

8. פֿערבינדעט זיך דער פֿאטער (פֿאראונד) דעם ברייטיגאס,
(דער ברייטיגאס), דען חזילה = ברייך פֿאָן דען ברידערן דעם
ברייטיגאס נאך הערקעמאליכען געברויך לוי ערווירקען.

9. פֿערבינדעט זיך אַהער בעאעלדעטער פֿאטער דעם ברייטי-
גאס (דער ברויט) דאז יונג עהעפאחר דורך לויזא יאהרע
פֿאָן דער האַללייט און, אַיט קאָסט אונד וואָהנונג אונד נעטהי-
גער בעדיהונג אַיין זיינעם הויזע, פֿדער אַויך אַויסער זיינעם
הויזע לוי פֿערזאָרגען אונד אונענטגערליך געניסען לוי לאַסמען.

10. אַיט פֿאללע דער אַויפֿהעבונג אונד לערטלאַגונג דינעם פֿער-
אָבניגס = פֿערטראַגס, וואָלל, אַויסער דער גענויען ריקטעללונג
דער וועכעלזייטיג געמאכטען געטענקע, אַויך נאך דער
איבערטערענדע טהייל דען בעטראַג פֿאָן 1000 fl. (פֿדער
דיז העלפֿטע דעם פֿערטפֿאָלענען הייראטהאָטעס) אַלס
טטראַפֿע אונד רייטגעל לוי ערלעגט האבען.

אורקונד דעסמען האבען ביידע פֿארטהייטען געגענווערטיגען
פֿערטראַג אַייגענהענדיג אונטערלייכנעט, אונד אַיט געפֿערטיגטען
זייגען היירלוי ערבעטען.

לפצות את הערבים מן הערבות שלא יגיע להם שום חזק ח"ו.
וכמר פ' הנ"ל יתן לבתו שטר חצי זכר, כנגדו ישתדל החתן מאחיו
שטר חליצה בחנם. ומחמת קטט ועידור ח"ו יעמוד בתקנות קהלות
שו"ם. וקנינא מן החתן פ' ומן הע"ק להצד שכנגדו על כל הא
דכתיבומפורש לעיל במנא דכשר למקני ביה ומה שנעשה היום יום
הכל שריר וקיים.

תנאים ראשונים

עהע = פערל אַ בניס = פערטראג.

הייטע, מן אונטען געזעטלטען יאהר אונד טאג איזט לויטען דען
ענדעסגעפערטיגטען פארטהייען, אונד לואה דעס N
(פאטער) (אוטטער) (פאראונד) דעס ברייטיגאמס, (דעס N
ברייטיגאמס) מן איינעס — דאן N (פאטער) (אוטטער) (פאראונד)
דער N ברויט אונדערן טהיילס פארגענדער עהע = פערל אַ בניס =
פערטראג רייפליך בערעדעט, אונד אונפערברייפליך פערטעט לואה
טען בעטלמסען ווארדען:

1. פערטפריכט דער ברייטיגאמס N, דיא ברויט N נאך דען
בעטטעהענדען בירגערליכען געזעטלען, אונד דען הערקעמאס =
ליכען אין דען אפזאייטען געזעטלען געגרינדעטען געברייכען לואה
עהעליכען.

2. פערפפליכטעט זיך דער ברייטיגאמס, דיא הייראטהעבעויליי =
גונג אויף אייגע קעסטען אין דער קירלעסטען לייט לואה ער =
וירקען.

3. פערפפליכטעט זיך דער פאטער דעס ברייטיגאמס — זיינען
ברייטליכען זאָהן עהרבאר אויסלזוטאטען, איהן דאהער איט
נעטהיגען קליידונגמסטיקקען פיר ווערק = אונד פייערטאגע, איט
וועטע אונד ערפאָרדערליכער בעטטונג לואה פערזעהען.

4. עבען זאָ פערבינדעט זיך דער פאטער דער ברויט N, זיי =
נער ברייטליכען טאָכטער איינע עהרזאמע אויסטאטטונג לואה
עהע לואה געבען, אונד זיא עבענפאלס איט דען נעטהיגען קלייד =
דונגס.

(ג)

נוסח איזה שטרות

עם העתקה אשכנזית.

סדר תנאים ראשונים.

המגיד מראשית אחרית, הוא יתן שם ושארית לאלה דברי התנאים והברית שנדברו והותנו בין שני הצדדים, דהיינו ב"ן הב"ח פכ"פ בהסכמת אביו פכ"פ צד אחד, ובין כמר פכ"פ העומד מצד בתו הבתילה מ' פלונית צד שני.

ר"ד הב"ח פכ"ב הנ"ל ישא כמז"ט את הבתולה מרת פ' הנ"ל בחופה וקדושין כדת משה וישראל, ואל יבדיתו ואל יעלימו לא זה מזון ולא זו מזה שום הברחת מזמון בעולם, רק ישלטו בנכסיהן שוה בשוה. וכמר פ' אבי החתן הנ"ל ילביש בנו החתן פ' קודם החופה במלבושי כבוד, גם יתן לו מזומנים סך פלוני. וכמר פ' אבי הכלה הנ"ל יכניס לנדון בתו הנ"ל סך פלוני קודם החופה ותכשיטין כסף וזהב בעד סך פלוני, גם ילביש אותה במלבושי כבוד לפי ערך הנדוניא קודם החופה ומטה מצעת ובגדי פשתן וצעופים וטלית וקיטל הכל לפי כבודו וערך הנדוניא, והחתונה תהא למז"ט בימן פלוני על הוצאות כמר פ' אבי הכלה במקום פלוני, או בתוך זה הזמן מתי שיתרצו שני הצדדים הנ"ל, וכל הא דלעיל קבלו עליהם שני הצדדים הנ"ל לאשר ולקיים בח"ח ובש"דא ובקנס חצי הנדוניא, והקנס לא יפטור את החרם והחרם לא יפטור את הקנס. וכמר פלוני אבי הכלה הנ"ל יתן להזוג מזונות על שלחנו ב' שנים רצופות אחר החתונה ודירה בכיתו ד' שנים אחר החופה בצירוף ב' שנים של מזונות. ע"ן מצד החתן נעשה פכ"פ, ומצד הכלה נעשה ע"ק פכ"פ, והצדדים מחוייבים

לפצות

K

הוריה היתה. וצבי מחמד לב חתנה.
ויקחה חמות בפתע פתאום שלש שבועות
טרם בוא מועד כלולתה. ביום * * * אכלו עליה שארה
וקרוביה. וכתולות ישראל נזות. ויבך
עליה כל יודע צדקתה. נקברת
ביום * * *

ת"נ"צ"ב"ה

באופן אחר

פ"נ

עטרת עלמות הכלה הבתולה ונחמדת.
בעלת חן ושכל טוב מרת פב"פ.
פרץ ה' פרץ בבית אביה ויקח בת
יחידתו קרוב ליום מועד חפתה. ויהי
אכל גדול בכל העדה ומספר לכל
משפחתה. ולב חתנה נשבר עד דכא.
מתה ביום * * * ונקברת למחרתו ביום * * *
ת"נ"צ"ב"ה

על קבר ילד או ילדה

פ"נ

ילד רך (ילדה רכה) הבחור (הבתולה) פ"ב"פ
מת (מתה) בחמש לשני חייו (תוך שנתו. מִדַּעַר תוך
שנתה ביום פ' * * * * *
ת"נ"צ"ב"ה

נוסח

באופן אחר

עדה המצבה

ועד הנל הזה על ישרת לב ותוס דרך
האשה המהוללה בנשים הנקברת פה.
אשה יראת אלהים ועקרת הבית. כפה
פרשה לעני וידיה שלחה לאביון, והצניעה
לכת כל ימיה. על כן כל מכירה כבודה
ויהללו בשערים מעשיה. מתה בחצי ימיה
ביום... ונקברת בכבוד גדול ביום...
ת"נ"צ"ב"ה

על קבר בתולה

מצבת

קבורת נערה בתולה צנועה וחמודה
מרת פ... בת פ... כשושנה עודה
באבה קטפוח המות ביום... לדאבון
הוריה ולתוגת לב כל מכיר צדקת
ארחותיה ונועם מעשיה. ונקברת
ביום...

ת"נ"צ"ב"ה

על קבר כלל

פ"נ

עלמה ישרה הכלה הבתולה צנועה וחסודה
היקרה מרת... פ... בת... חמדת

הוריה

באופן אחר

פ"נ

איש קדוש, צדיק יסוד עולם.
באור חכמתו הופיע כל נעלם,
מקור מים חיים תורתו נובעת,
הוסיף לקח ומוסר על און שומעת.
על כן בכתה העדה המות כי לקחהו.
הלך לפניו צדקתו וכבוד אלוה יאספהו.
ה"ה מרנן ורבנן וכו' מת ביום . . . וכו'.

על קבר אשה

פ"נ

הנבירה המהוללה אשת חיל עטרת בעלה
ותפארת בניה (ובני בניה) ה"ה אשה יראת
אלהים ופועלת טוב כל ימיה היקרה מרת . . .
בת . . . (אשת . . .) מתה בזקנה ושיבה טובה
ביום פ . . . ונקברת . . .
ת"נ צ"ב"ה

באופן אחר

פ"נ

האשה, היקרה והצדקת, אשת חיל עקרת הבית,
יראת אלהים, וחוננת דלים, מרת פ . . . בת . . .
מתה במבחר שנותיה בהקשותה בלדתה ביום
. . . ויבך אחריה אישה ובניה וכל מכירי
טובה וצדקתה. ותשב אל אדמתה ביום . . .
ת"נ צ"ב"ה

באופן

ה"ה נשיא העדה פרנס ומנהיג הקהלה
כש"ת כ"ה * * * מן * * * מת ביום
* * * ונקבר בכבוד גדול ביום * * *
ת"נ"צ"ב"ה

על קבר מת בימי בחרותו

פ"נ

יפה נוף בחור נחמד משכיל, כ"ה * * * בן * * * במעללי
התנכר כי זך וישר מעשהו, אך הה
פתאום אכדה תקות הוריו! כי בלא אבו
קטפהו חמות ביום * * * ונקבר * * *
ת"נ"צ"ב"ה

על קבר הרב אב"ד

מצבת

קבורת איש גדול מאחיו, רועה עדת
קדושים, הורה דעה והבין שמועה, וכתבונת
כפיו נהל קהל עדת ישורון, ויודריכם
בארחות תורה ומוסר, משפט וצדקה עשה
בעמיו, ה"ה מרנן ורבנן הרב הגאון
כמהו' * * * א"ב"ד דקהלתנו (דקהלת
פלוני) מת ביום * * * ונקבר ביום * * *
ויבנו אחריו כל עדת ישראל *
ת"נ"צ"ב"ה

באופן

רמות. ושארית ברכה הניח אחריו
ביסדו דבר טוב משען ומבטח לעניים
וצדקתו עומדת לעד, לזכר שמו לברכה.
ה"ה הנגיד המהולל כ"ה * * * בן * * *
מת ביום * * * ונקבר בכבוד גדול
ביום * * *

ת"נ צ"ב"ה

על קבר ראש העדה

מצבת

קבורת איש נכבד, נגיד ושוע, פאר אישים
ובשרון מעללים, יועץ וחכם הרשים, דורש
טוב לעמו, ופעל צדק בעדתו, ה"ה ראש
העדה פרנס ומנהיג היקר כ"ה * * *
בן * * * מת ביום * * * ונקבר בכבוד
גדול וספרדו כל העדה ביום * * *
ת"נ צ"ב"ה

באופן אחר

פ"נ

גבר יקר, שמו מהולל בשערים
פארוהו בני עמו, ויכבדוהו שרים,
רועה עדתו בחכמה וצדק ומישרים.
זכר טובו לא יסוף עד דורי דורים.

ה"ה

באופן אחר

פ"נ

צעיר בימים ורב מפעלים; תמים דרך
וישר מעשים, ה"ה היקר הנכבד כ"ה
... מת בימי עלומיו ביום ...
ונקבר בכבוד גדול ביום ...
ת"נ צ"ב"ה

על קבר בעל צדקה גדול

מצבת

קבורת איש ישר ותמים, נדיב נדיבות
יעץ, צדקות עשה בישראל, פזר נתן
לאביונים, יסד ותקן דבר טוב לתועלת
עניי עמו עד יום אחרון, לזכר עולם
יהיה צדיק, ה"ה היקר הנעלה כ"ה ...
מת בשם טוב גדול והניח אחריו שארית
ברכה ביום ... ונקבר ...
ת"נ צ"ב"ה

באופן אחר

פה

הילילו כל אוהבי מישרים, ותתאוננו
אביוני עמו על קבר איש צדיק תמים,
חונן רלים ומכספו נתן לתמוך ידים

רפות

ב

מצבות קבר (גרובטריפטען)

פה נקבר

איש תם וישרי הלך תמים ופעל צדק.
ירא אלהיו כל ימיו, צדיק באמונתו
חיה, ה"ח היקר כ"ה... בן...
מת בזקנה ושיבה טובה (מת בימי
זקנתו במלאות מספר ימיו) ביום...
ונקבר בשם טוב ביום...
ת"נ"צ"ב"ה

(ר"ת: תהי נשמתו צרורה בצרור החיים)

באופן אחר

פ"נ

איש אמונים צדיק וישר ירא אלהים וסר מרע
עושה צדקות בכל עת, מת בדמי ימיו ביום...
ונקבר למחרתו ביום...
ת"נ"צ"ב"ה

באופן

אן איינען יונגענדליכען פריינד
לידירי ורעי מנעורי ה"ה וכו' (*) קדער: ידירי אלוף
נעורי!

אן איינען אנגעזעהענען העררן!
להגביר הנכבד, נגיד ושוע, ה"ה היקר כש"ת •
אן איינען געמיינדען פארשטעהער •
להנגיד המהולל ראש העדה קרוא מועד, ה"ה הפרנס
ומנהיג (גבאי צדקה, גובה הקהלה) הנכבד כ"ה • • •
לבעל תורה •

להתורני והרבני המופלא היקר הנעלה כש"ת כמהו •
לאב"ד •

אל אביר הרועים, הרב המורה צדק לעדתו, יושב
בשכתי תחכמוני, ה"ה החכם מרנא ורבנא כש"ת
מהו • • • • • אב"ד דק"ק • • • • • יע"א •

לגדול הדור מפורסם •

לנשיא ישראל, אדיר התורה, ה"ה הרב הגאון הגדול
המפורסם מופת הדור ומאיר עיני חכמים, נודע בשערים
שמו לתהלה ולתפארת, מרנן ורבנן כש"ת מהו • • •
אב"ד ור"מ דק"ק • • • • • יע"א •

למליץ ומשורר •

להחכם המליץ הנפלא, שפתותיו נוטפות מור, נעים
זמירות ישראל, ה"ה היקר כש"ת וכו' •

מצבות

(*) פערטריטע פריינדע קעננען זיך נאך בעליבען טיטולירען •

אן איינען ברודער.

שלום לך אחי אהובי וכו' — וויקדער מדרעסטע: לאחי
האהוב וכו'.

אן איינען שוויגערפאטער.

לאדוני חותני (ניכט חמי) ה"ה הגביר (הישיש)
הנכבד וכו'.

אן איינען זאָהן:

לבני יקיר לי ה"ה (הבחור) המשכיל כש"ת וכו' —
מִדֶּער קורלוועג: שלום לך בני!

אן איינען שוויגערזאָהן.

לבעל בתי. מִדֶּער להתני איש יקר וכו' — מִדֶּער מויד:
שלום לך בני! *

אן איינען נעפֿפֿען.

לבן אחי. מִדֶּער: לבן אחותי האהוב והנחמד וכו'.

אן איין געשוויסטער קינד.

לבן דודי. מִדֶּער לבן דודתי היקר וכו'.

אן איינען שוואגער.

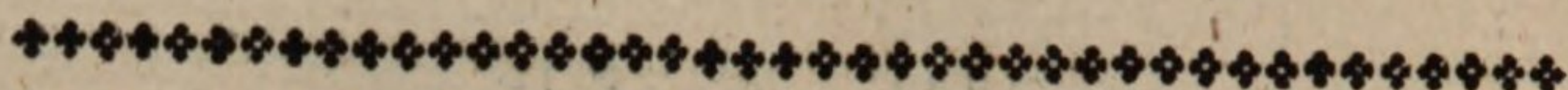
לאחי אשתי. מִדֶּער: לבעל אחותי היקר וכו'.

אן איינען ווייטלייפֿטיגען פֿערדוואנדטען.

לשארי הקרוב לי, מִדֶּער: לשארי בשרי ה"ה היקר וכו'.

אן

(*) באַס מאַן אַויך אים העברעאישען זיינע שוויגערקינדער, קינדער נעכטען
קאן, בעווייזט דער פסוק: שבנה בנותי וכו' (רות א' י"א).

(א)

טיטולאטורען אונד אדרעססען (*).

אן איינען פֿאטער.

לאהובי אדוני אבי מורי ה"ה האלוף הנכבד (**)
כש"ת כ"ה . . .

ואם הוא חכם ובעל תורה.

לאהובי אדוני אבי מורי עטרת תפארת, כבורי ומריס
ראשי, ה"ה החכם התורני (המופלא, הרב הגדול)
כש"ת כמהו' וכו'.

אן איינען גראַספֿאטער.

לאהובי אדוני אבי מורי (אבי אמי) הישיש היקר
והנכבד וכו'. (NB. אבי זקני מייט ניכט גוט העברעאיש).

אן איינען אָנקעל.

לאהובי אדוני דודי היקר וכו'.

אן

(*) דיא העברעאישען טיטעל דער פֿרויען זינד היר וועגגעלאססען, ווייל מאן
אן ווייבער נור אין דער לאנדעסשפראכע שרייבען זאלל.
(**) מאן פֿערמיידע אין דער אויפֿשריפט אדער אנרעדע דיא פרעדיקאטע:
הקצין, העשיר, ווייל רייכזיין צוואר איין צייטליכעס גליק אבער קיין
עהרענטיטעל איזט. הנגיד והגביר אבער דריקקען מעהר דען מאן
פֿאן אנועהען אונד ווירדע אויס, דאהער מאן דען געברויך דערזעלבען בייא.
בעהאלטען קאן.

הראש השלישי

כולל

דרכי שאילת שלום וקריאת שם כבוד, לאיש ואיש לפי מעלתו,
וכתבי זכרון על מצבות קבר, ונוסחאי השטרות הנהוגים בדיני
ישראל, וכהנה.

דריטטע אבטהיי לונג

ענטהעלט:

העברעאישע טיטולאטורען אונד אויפֿשריפֿטען, גראבשריפֿטען,
פֿערשידענע קאָנטראַקטע אונד אנדערע איבליכע
פֿאָרמעלן.

מגורך? כי באמת נטעתי אז אהלי בארץ ענגלאנר • ובזה סר עונך
וחטאתך תכופר • אולם צר לי לשמוע ממך, כי כלית קונך וכספך
היה למגרעת בהוצאה הזאת • ואנכי לא כן דמיתני, כי חשבתי
למשפט, שתמצא שכר לפעולתך, יען כי רבים עתה אוהבי הלשון
ושוחרי המליצה בארצך, וכו' •

היה בטוב ושמחני עוד במכתב אצבעותיך •

אני אוהבך שלום הכהן •

קרוא ספר מליצה ולשון. ורק זעיר שם וזעיר שם ישוטטו אנשים לבקש דעת. אכן שכר אמת היה מבטי, להוציא נטעי נעמנים אלה, לצעירי בני ישראל אשר נכספה נפשם להתענג בנועם שפת עברית רבת החן, לאלה ימתקו פרי נטעיהם. חמה במצאם דבריך יאכלום ותפקחנה עיניהם. זאת חשקה נפשי ואועץ את מורי היקר החכם החוקר השלם מהו' נחמן הכהן קראכמאל מזאלקאווי, לעשות את הדבר הזה בלי שאול את פ'ך בראשונה, כי לא ידעתי איפוא מקום מושבך ואנה אבקשך? רבים הגידו כי הכינות לבבך לעבור לארץ ענגלאנד, וכבר נטשת עיר מולדתך. ואנכי מלהבות תשוקתי להרבות דעה לארץ, לא יכולתי להתאפק ולהשקיט המית לבי, עד אדעה איה מקום כבודך. ובכן עשיתי אשר עשיתי, ואם חטאתי צר לי, כי שתים רעות הסבה לי פעולתי זאת; את אפך העירותי עלי, ואת כספי ומאורי האברתי. אמנם חלילה לך שחר-לב! מחשוב לי עון בזה, שקול שתקל מעשי במאזני צדק ותדע תמתי — וכו' —

היה ברכה ושובע שמחות כברכת אוהבך ומוקירך

אברהם נאלדבערג.

ו ז א ת ת ש ו ב ת י .

שלום לאיש משכיל וכו'.

דניע לידי מכתבך היקר משלש עשר לחודש הזה, והשתעשעתי בו. והנה לחנם תרע נפשך, הרבית עליך דאגה על בלי מה, כי למה יחרה אפי בך כי הוצאת שנית ספרי — מטעי קדם? חלילה לי! ונתפוך הוא, מאוד תתענג נפשי לראות כי יקרו דברי בעיניך, וכי עוד אזנים לשמוע ולב להבין דברי משל ומליצה בארצות סביבותך. מי יתן ותחי עוד ירך נטויה להעיר און בלימודים, תעיר ותתעורר אהבת המדע בלב אנשי פולין, למאן תפקחנה גם עיניהם, וזרח כחשך אור. — אך זאת אמרתי, לו הודעתני מחשבותיך שרם יצאו לפעולת אדם, שלוח שלחתי לך כמה תיקונים, והוספות, והעברתי חטאת נעורי, והסירותי שגגת ימי עלומי מספרי אשר כתבתי בעורני רך וצעיר בימים. אמנם צדקת בורכך לאמור: לא ידעתי איה מקום

מגורך

(יז)

אגרת כתובה לי מאת התורני המושלם מהו' אברהם גאלדבערג
מעיר ראווא כמדינת גאליציען *).

ראווא בשלשה עשר לחדש סיון ה' תק"פ לב"ע.

שפעת שלום אל כבוד נזיר אחיו וכו'.

ימים רבים לי, לאשר שמעתי תלונות המשכילים בעם, אשר המת
מלינים עלי בשמך ארון יקר! לאמר: דע עליך המעשה אשר
עשיתי, להדפיס בחפזי שיריך הנחמדים מטעי קדם, עד לא
דרשתי דברך על זאת, אב תרצה פועל ידי ואם תמאס. ויהי כל
רע וכל עמית אשר הוכח תוכיח אותי, ויגר על פני חטאתי, ואצטרק
לפניו. אולם בכל זה לא נח לבכי, לא שקט מדאגה ועצב אשר
הביאה בקרבי התלונה הזאת, ואמרתי לא אדע שלוח עד אמצאך
שאהבה נפשי! ואערכה לעיניך צדקתי. או אז ירנע לבי בקרבי.
ואהי בעיני כמוצא שלום. ועתה אחרי הודע לי, כי באהבת ה'
אותך נתן לך יר בעיר ממלכה ווינא, מוצא אני את לבכי היום לשום
דברתי אליך איש חכם! חטנא לי אונך כמעט, והיית מענה בצדקתי
ויושר לבי. בגשת אני עכרך אל המלאכה הזאת לא היתה משכורת
כסף וזהב מגמת פעלי, אף לא קויתי אליה; כי איככה אשא נפשי
על שקר, להניב חילי מתנובת מטעי קדם כי אשתלם בארץ פולין.
ארץ אשר מרבית העם היושבים בה כיהודים כעמים לא ידעו עוד
קרוא

(*) עז איזט ערפריאלריך, דען (צוואר זעהר לאנגזאמען) וואכסטרוס דער קולש
טוד אונד דעס גוטען געשמאקס אין איינעם לאנדע יעטצט צו זעהען, וועל
כעס עהערעס דיא היימאטה דער ראהייט אונד פֿערווארענהייט וואר, אונד
ווארויס זיך ליידער! דונקעלהייטען אללער ארט איבער דיא איזראעליטען
דורך גאנץ אייראפא פֿערברייטעטען. — ווער דיא שרייבארט דער פאהלען
אין פֿריהערן צייטען מיט דעם פֿארליגענדען בריפֿע פֿערגלייכט, דער ווירר
דען פֿארשפּרונג דעם לעטצטערן איינזעהען. — איך קעננטע מעהרערע מוסטער
פֿאן גוטער פראזא אייניגער פאהלען, בעזאנדערס גאליציער, אויפֿצייגען,
ווען זיך דער אינהאלט צור עפֿענטליכען מיטטהיילונג איינגעטע.

רוחי הציקתני, ושמחה אל תאורני.
רעי! עזבתני וחללת את בריתך ואוהבך.
אהבה אומרת: כנחל שוטף הייתי, נכזבו מימי:
אהה! ידי מטה אשורך מאוד מני ארחך.
שכחתני! אלה איזרה ונפשי עלי תהמי.

ממני ד"פ.

ואת אשתך תפקוד לשלום.

(3)

בערלין צ"ג אלול תקל"ה לפ"ק.

לך שלום וכו'.

רבת שבעת לה נפשי הבז אשר השקיתני, על כי אשר לא השבת לי
דבר על אנרתי אשר שלחתי לך, עם ההעתקה מספרי חכם
יוני. ואולם ער היום שמתי ידי לכוז פי כי שמעתי את מסעיך ואת
התרגוז לאסוף הון ולהרבות רכוש. יתן לך אלהים ככל אשר שאלת
ממנו, אמנם למה תשליכני אחרי גוך? למה נקלותי בעיניך, אף כי
אנכי בעניי עשיתי לך מטעמים כאשר אהבת, והנם אתי כהיום הזה
חבילות חבילות אשר העתקתי עבורך, עומדים ומצפים לבוא ולהראות
לפניך, ולמצוא חן בעיניך, כי ידעתיך שופט צדק במשפט הלשון
וכאיש גבורתך. הנה לימים עור שבעה ונבואה אל היכל ה' פנימה
להתנפל לפניו לחדש עלינו שנה טובה וברוכה, והנה גם אנכי בין
העומדים האלה לבקש בערך.

רעך כנפשך ד"פ.

הגורשים אניות לאומים ומלואן ומשטף מים עזים כי יהרפו כקש נרף
צי אדיד כל יעתקו. — עתה כל דורשי! את למודי תשמעו, אף
אל משפטי חבינו כי נעים כי תשמורו על דל שפתותיכם יחד
כי יבנו.

(טז)

שתי אגרות כתובות מאת הארון החכם דויד פרידלענדער
לאחר מאוהביו.

(ב)

פ"דאדר ד"א מרהשון תקל"ח לפ"ק.

שלום לאיש יקר וכו'.

מחק אוהבים נאמנים אשר יחדו ימתיקו סוד, לבלתי הסכים בנקל
להפרד איש מעל אחיו; וברצות האחד להרחיק נדוד, יפציר
בו רעהו לאמר: שבה נא אתי ימים או עשור, למען ספות זיו עונג
חברתך. אולם אם נחפו האיש לדרכו, בני ביתו או משא ומתנו
יקראוהו, יפול על צוארו אוהבו לברכהו, וכה ידבר האיש בלכתו:
הרף ממני אל תוסף דבר אלי — מקורי הדמעה יפתחו והאיש
מחריש כאלם לא יפתח פיו, אך הכרת פניו תענה בו כי לשון
מדברת גדולות הוא מדבר — כן משפט אוהב נאמן: ועתה מה
אומר ומה אדבר אחרי אשר נסעת מאתי — —

את קולי אתן בכבי, ואבכה את יומי,
האמנתי כי שמעתי: אהבת רעים עזה אהבתך
רב כחך כלב איש, ואף בלב איש שלומי.
אבל! נכזבה תוחלתי עתה: מיום פרידתך
בלי קחת שלום ממני, ולאחבה אמרת: דומי!

זכורותי. בתוך עפרות אש אתהלכה בארצות תימן וכשמש תויל
להבות שם אויל שירותי ארחפה על מוצאי הבקר בקצוי קרים
ובקול כנורי שמה אעידה שחר, אלינה באחרית ים אל ראש הרי
נשף ובקול רנתי שם אקרא אישון לילה מתוך חדרי אופל. על פני
מצולה אתנודר את יורדי אניות הנשאים על אברת רוח מקצה ימים
ועד קציהם, אף הנלכי ציות כל אעזובה כי יארכו ימיהם בין נכני
ארץ נוראה. בראש הומיות קרת אטיפה אמרותי, ובין סלעי שקט
והרי מנוחות אדובב שפתי אנוש בורד. בצל ענפי יער וסתר חורש
מצל מאהבי אחרי ידרשו כי ימצואנני, ובין נאות פרח ומצהלות שרי
שושנים אשפוך את רוהי עלי בחירי. לי ימתקו גדות נחל שוטף,
ומקול המית מים כבירים יעור קול תפארת אף על ענות מי מנוחות
אשמחה ועל שפת נהר שלום אטע יקר אהלי. הן אשקוד עלי חצר
קברות ועל שפתי אם שכולה שם אשא נהי, אף ארבעה בין משפתי
רועים כי אזמר שמה את מנעמי אהבה. — אני אצא את נושא
משך הזרע אל תלמי שרי ואבוא את אלומות קצירי הביתה. לרגלי
נוטע הגפן אעלה על מרומי כרם ולפני בוצר שמה אשובה אל מלון
כפרים. לי יקראו יושבי משתה השמחים עלי יין, ובראש המון חוגג
אני אתהלך. גם שוכני בתי כלל חמה ישחרונני ואת אסירי ברזל
חרלי אנשים אתרעע. כי אין מעצר להליכות תפארת, ועל כל
פנות תכל אני אשפוך את להבותי. — כשמש בהדרת בקר כי
תגלה מגבולות קדים כנפות הארץ תבערנה מנוגה לפידיה, אף
להבות אש תפרש ממרום נתיבה על פני רוחב ימים, יפעת כתם
תכס את תועפת ההרים, ואל מי כל נהר תשלח זהב חציה, מברק
קרניה תתנודר בלהות היער, ואף הגוי נקיקי סלע תרדוש בזוהר
צדקתה ממעל.

וכרוב ממשלתי עלי ארץ כן רבת התפארת אשר יקירי יכתירו
כי אני משחרי אהב ולבחירי שם עולם אתנה. נכבדי ארץ כי יכל
זכרם בכלות שארם אמרות אהובי אל דור אחרון תיקרנה, וכל ימי
מתוק אור השמש המה ימתקו. — אבירי תכל כי יאבד זכר
מפעלותיהם תחת מסבות עתותי עולמים דברות מכובדי עד אפס
עת יקומו, ועד בלתי יסודות התבל המה יעמורו. — כאי עולם
נטע אל בלב נחרי נחלי נוזלים יעמדו לעד כין זרמי מים כבירים,
הגורשים

אני אלהיב זיקי תגבורת בנפש חלש, ורשפי אשי התנודרים
ברכי לב כל מִן־ךְ ופחד מהמה יצמיתו — מלהבות דברותי לב
אנוש כי יחם לצאת לקראת נשק יחשוב לתבן חצים וכלי מות,
וכעלה נרף יהיו לו מִפִּץ וכלי זעם — ממוקדי אמדותי תשוקת הקרב
כי תוקד בלבב איש הלך ונגן יתהלך בין שדות ההרג ובין שאון המית
הנלחמים לבו ימצא מנוח, קול עוגב יהי לו רעש כידון, ומחמת בני
אשפה מעופפים על כנפי מות לא ירגז לבו, — כהר איתן המצוק
בבטן ארץ וראשו עד משכנות עננים יגיע, יבו לקול רעם ההומה
בעבי גפרית, וזיקי ברק בני עננה הרת אש בל ירגיזוהו, וכסלע בלב
ימים נטוע על פני תהומות לא ירא משאון סופה וסער כי יבו
בעברתם המון גלים, ומהמית משברי ים השוטפים בהמת אף על
ראשו לא ישיגהו פחד.

אני אכחיד שנאת איש מרעהו, ומדברותי אויב אל אויב כתאומו
בטן ישקו, — לדם כי תצמא נפש צוררת וידיה לכלי רצח כי שלחה,
אני חץ נקם אפיל מכף זדונה וכלי זעם מבין אצבעות עברתה אני
אאכידה — איבת מדנים כי תהמה בנפש נעכרת ובקרב רוח קנא
כי תצוה: השמר! אני אגרשנה מלב ממשלתה, זמאמותי רעיון
אל רעיון יביע: אהבה! — ברעם מחריד כי ישאג על ארץ ברוגז
שמים, והגה נורא כי ישלח מבין סתרי השכו על המון לאומים,
רגע בשום אלוה עליו יאפס את ענני אפלתו, ונועם שקט צח נשקף
מבין זוהר מרומום, אף הוד אור מופיע, וחן טוהר שהק מקצה שמים
ועד קציהם ישקו.

אני ארגין את לב אָנוש מחצי שדי ונפש שבעה מדורות מכוס
חמת עליון על נופת תנחומותי תתענג — נחומי שירותי כי אשיר
עלי נפש נכאה יעצרו מעינות דמעותיה וייכשו, אף המית אנהותיה
לדממה יקימו — מקול רנת זמרותי כי תעבורנה על לב אנוש דכא
תחי מהר רוחו ועשתנותיו מהר תצהלנה ותחת מרי עצב ילבש
שמחות — כן מנולי שחקים עץ יבש יפריח, וממטר שמים ישגא
הורו, כימי שיבה מהר תתענג כל עין על יפי פריהו, וצל ענפיו
מהר את נפש עיפה ישמח.

ובכל אפסי תבל אני שוכנת ומושכי מקצה ארץ ועד קצה י על
הררי שלג אשכונה בפאתי צפון ובין המית ילל סערות שם תהמינה
זמרותי

גם נמר האכזרי לכש את יפי עורו, ועל ארי טורף טרף הופיע
הור נורא.

ולך בחיר שדי! חותם כל חמד ומלא חן, לך האדם נהן
היתרון יפיפית מרכבות יצורי הארץ, וכמלך בהדר גאונו תתהלך
בין הולכי אדמה. לך אדרת הקומה, ואף צחות עור הגויה, נתנה
התפארה במרומי מצחק, והן ונועם בשפל פניך ישבו, מבין שושני
שפתיך תטוף חמדת הדר, ורשפי האהבה גם ברק רוח חנינה
מטוהר עיניך ינוצצו, גיל בלבבך כי ידון עלי פתחי פִּיך חן צחוק ישלח. גם
מהמית שמחות כי תסערנה בקרביך נטפי פנינים מבין עפעפיך יזלו. —
ועל כל הור גויה גדלה תפארת נפשך ויקרת הדר רוחך על כל
חמדת הבשר גברה.

ואלי בת יופי — שמעו ואספרה — אז אלוה ממעל קרא,
ובאזני אלהי צבאות נתן אמרותיו: „הן תפארת כל חמדה בארץ
נתתי, וכמלאך אל יתהלך אדם בין פאר אדמות, רדי גם את
ארצה, כי תהי אל בן אנוש למשעשעת, ואף שלטת אשיתך על
מזמות רוחו. מושל שמתיהו על כל יצורי ארץ, מושלת תהי את
עליו ועל כל דורותיו.“

ומאז ועד עתה אני כמתי חלר שוררת ואין קץ לעון ממשלתי
תחת השמש. אני אעיר המון תשוקות בלבות בני אנוש, אף רגשת
שאון רוחם אני אשקיטה, אני אחישה מצעדי גבר לפעול גדולות,
ואף אני אהפוך זממי איש מהפיק נוראות, כי מי יעמוד נגד נועם
אמרותי? ונגד צוף דברותי מי זה יקום כי אביעה? — כורמי מים
כבירים הפורצים מבין רחם הררי אל ישטפו שטוף ועבור ברעש המון
דכיהם, ומי יעמוד נגד גאון עוזם? ובין שאון המית גליהם מי זה
ירגיע?

אני אהפוך לב אכזרי ואעירה רוח חנינה בקרבן — נפש נחושה
כל תמס מדמעות עשוקים מעוז להבותי תהי למים, וככפור בקר
מני חם צח תזל מלפירי אמרותי. — לב יצוק כאבן לא יעלה בו
צמח צדקה אני אשלח דברי ואמסנו ואטע נטעי אהבה בקרבן —
כשמש המשלחת נצוציה כמעטה קרח המכסה פני אדמה תזל כרוג
אבני מים המדובקים בקרה, ומרגבי ארץ תוציא מגד תנובות, ישמחו
בהן בני תבל אף יתעננו.

אני

דעה אמונה, ודבר אמת, מצות פי שלטון ארץ שמור, ואל תעבור
על דבריו אף בחדרי משכבך.

אהוב השלום ושנא משכיתיו, אהוב את המלאכה ושנא
מעשקות, אהוב את הכריות ושנא תאותיהם. אז יבקע כשחר שחרות
ימך, ואפלתך כצהרים; אז תקרא בשם ה' ותשא כוס ישועות.

(טו)

המליצה מדברת

בספור מעלותיה ותהלותיה.

מאת החכם והנבון כ"ה שלמה לעוויםזאהן, בספרו מליצת
ישורון.

בצוות אל אל תהו: הוא ארץ! ולכהו אמר — ויהי תבל, פקר
עלי יופי המשחק מעולם לפני מכון כסאו לתת את חמדת
שעשועיו עלי אדמות — אז בירקרק עשב כסו נאות שדי, ועל רגבי
כל אחו דפד יצוע דשא, כל ענפי כל עץ מפרח נעים מלאו, ומעפר
אדמה התילדו נצני חמד, לעטות ארגמן צותה השושנה, ועל חבצלת
נפקדה להלבין כחלב שדים, כמראה להבת הכדיק הענב עלי גפן
אדרת, ונגה כתפ כסה את שדי תרומות. גם בכטן ארץ במאפל
צלמות רגבי חול לזהב נחמד דבקו, ומצרורות העפר נוצק יקר הכסף
שם מכליות רפש יצא אודם נחושה, ואל אבני אופל קרני אור
נתנו, כוזהר כוכבי רקיע הזהיר ישפח ולשם, וכיפעת הכלילות השחר
האדים השוהם, כעצם השמים ביום צח נגלה הספיר, וכחמדת לבנת
השלג הלבין הכדולת. — גם אל בעלי נפש מנת תפארה נתנה,
בגאון קרנים צבאי הרים התפארו, ויקר צבעים עטו זוחלי ארץ,
חמדת תואר הנחלה לנשר, ואל זכובי מות כנפי זהב נחלקו, תפארת
גאווה עלי סוס גבור הוצקה, ובהדר אברה ונוצה כנות היענה התעלסו,
מעטה צהר עטפו מלאי שדי, ועל פני יונים הומות רוח חן נשפכה.

גם

יודע גואלו חי, נמצא, משגיח, וכל כח לא יבצר ממנו, לא יקוח
לתשועה, ולא יחל לעזרה — כי ישועתו אתו ועזרתו לפניו
הולך נכהו.

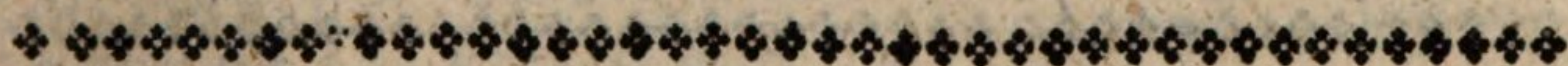
עץ חיים הבטחון, עומד בין ה' ובין האדם, באחת ידו עושה
כמלאכה ואחת מחזקת בעץ החיים, ולא יתן המשחית להביא עצב
כמלאכתו, — לא יבריחנו בן קשת רמיה מדבר אתו קשות, ולא
תלהטו להט בני אדם לשונם חרב המתהפכת, לשמור את דרך עץ
החיים.

מה נעלית מאור, בטחון! ריש ועושר, גבורה ורפיון, את
הכל נתן אלהים ביריך. אתה סגולת כל סגולה, ובלעדיך אין סגולה
מוצאת. אתה מוריש את העשיר בלעדיך, ומעשיר את העני עמך. —
בלעדיך אין גבור בארץ; ועמך יאמר החלש גבור אני; ובימי קדם
קדמותך בעוד ערשך רענן בלכות בני אדם אז גם על נפשם ועל
זרעם משלת. — הראשון אשר הכירך חראה אומץ לבו בגבורים,
לדרוך במלא קמצו ילידי בית אחר חיל ארבעה מלכים גבורים מנצחים.
כי רוח ה' סמכתהו על מעט חילו להציל עשוק מיר עושקו. —
הוא כאיש הולך למשתה בנו הלך כשמחת לבו לטבח מוריה,
הקדיש קרואיו שלשת ימים לחתנות בנו יחידו. הרים נזלו דמעות
על ההר חמר אלהים לערוך עליו זבח משפחה כזה, — גם שמים
נטפו בכי למאכלת זקן אביר לב, הוחרה גם מורטה להאביר חמון
גוייו — כשפך נפש אחת שרידו. והוא, בתם לבנו הלך ברנה
למלאות דבר אלהיו.

ואתה אנוש מך מערכו! אתה שופך בוז על מעשה אלהים
לקחת דמי בנד מידך, ולא זכרת כי הבאת פרי בטנך בכורים לרצונו,
לולא חפץ ה' להמיתו, אמר למלאך אל תשלח ירך אל הנער.
הראית איש חמודות? מתפלל לאלהיו כטח לעיני רואים, בתוך
לבאים דוזנים נוסדי יחד את נפשו לקחת, ולא פנה אל רחם אף
לא אל בור שאון כפירים רעבים שואגים לטרף, כי בטח בשם ה'
וישען באלהיו, ואתה עמל! טורף תפלתך בפיד, מיראה פן יטרף
זולתך טרף ביתך. מדי עלותך בבית ה' לבקש טרף ותרופה, מעשה
יריך כל תרף. —

הכון לקראת אלהיך ועשה זאת איפו בני, והנצל מכף כל יגון
ומכאוב. בטח בה' ועשה טוב, היה תמים לו, והשתמר מעוניך,
רעה

לפני דוחי אם תלכי עמי והלכתי חזק מתנים ואמיץ כח אל כל
חמקום אשר נבוא שמה, כי נאמנו לי עדותיך מאד. — צוף לשונך
האומרת: הלנצח תאכל חרב? לא נכזבה מעולם. — פעמים רבות
לבשו שמים קדרות על קדקדי ונדכיתי עד מאד אמרתי נגדתי, ורוח
נדיבה מאת ה' עברה ותטהרם. — קרבו הנה אשר הייתם בפה
יקוש לא אחת ושתיים ונמלטתם! ענו בי נגד ה' ויאמנו דברי, ואם
לא, הראו לו איפו האנשים אשר ראיתם מוכשלים מיום הולדם
עד יום מותם? ראיתם בקעת ה' מלאה עצמות אדם, ואמרתם
התחינה העצמות האלה? תיחיו מערמות העפר והמה שרופות?
ורוח נסע מאת ה' ויפח באפס ויחיו. ובעיניכם אתם רואים אותם
עושים היום פרי תבואה ויהליפו כח עם כל היקום אשר ברגליהם.
מי הבציר רוח נגידים ביום קרב (בנפול חללי בחוריהם כעמיר
הקוצר מימינם ומשמאלם) להתחזק ולעמוד על עמדם כשמש בגבעון
ער יקום גוי אויביו? — מי צרר מי חים כשמלה פרושה לפני יורדיו
ההולכים בחשך מעשיהם למצוא שמים חדשים ואדן חדש —
ומצא להם? או מי ידה אבן פנת כל מסחר וכל משלחת יד להשליך
איש את בספו וזהבו צמדו ופשתו, שמנו ותירושו באלילי עץ ואבן
מעשה ידי אדם להשתכר בם? הלא את תקוה! סגולתי. לכן בכל
צרה וצוקה אחישה לי מפלט בכך, בת אלהים! בכך בקשתי תמיד
נחמתי — ותהי.

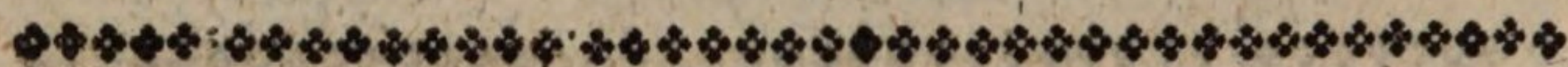

(יד)

פרק חמישי מחלק כוס ישועות, מאת הרב החכם כמהו'
שלמה פאפענהיים הנ"ל, (נעתק מספרו ארבע
כוסות), מרבר בשכת הבטחון.

משקפה לצמא, צרי למכאוב, ותקוה לנפש נענה נעלה משלשתן.
הבטחון בה' לנפש תדרשנו, יודעיו לא חזו רע, חזויו לא
ידעו אנחה. גם בדרך שהבוטח הולך לכו עמו ואומר לכל: כי ה'
מחסהו. אם ילך בניא צלמות לא ירא, בים צרה ולא יפחד, כי
יודע

עלמות תופפות, ויגילו ויעלו ויטיבו נגן בתרועת, ויובילו בשמחות
וגיל כל הקרואים על מקומם המועד להם. ויבואו גם הסאבינים עם
נשיהם ובנותיהם העירה להתעלם ולהתעדן בשמחת וגיל עם שכניהם
הקרובים אליהם. והעם מהללים בחלילים ושמחים שמחה גדולה,
ותבקע הארץ לקולם. ויחי כאשר הבישו כל באי שער העיר בכנות
משעשעות וישימו עליהם עינם, ויביאו בחורי רומי וחרבותם שלופה
בדם, ויפלו על הסאבינים ויחטפו להם איש אשתו מבנותיהם היותר
טובות והיותר צעירות לימים. ויהי כראות הסאבינים כי כלתה אליהם
הרעה, ויצעקו בקול לאמור: למה תעשו לנו כזה? העל כן באנו
בצל קורתכם? ותהום כל העיר מזעקת שבר אשר יעוערו הסאבינים
על זדון לב הרומיים. גם בנות הסאבינים תקוצנה בגוזליהן, ותורדנה
כנחל דמעה, ותשתפכנה כמים לכן נוכח פני חומסיהם. אולם הכל
וריק יעזורון פלגי מים אשר תרד עיניהן, ולשווא נגרו דמעותיהן מאין
הפוגות, כי אם הלוך תלכנה ובכה הסאביניות בא יבואו ברנה
הרומיים נושאי עלמותיהן כאשר צוה עליהם מלכם. ויהי כי ירבו
הימים ותשכחנה בגות הסאבינים את רוע המעשה אשר עשו להם
בחורי רומי, ותחלנה לאהוב את בעליהן, ולדבקה בם ולתת להם
את דודן, כי חבבו הרומיים את נשיהם ויאהבון אהבה עזה. לכ
גם נשיהם אהבום אהבה רבה מאוד, ותגדל האהבה אשר אהבום
מהשנאה אשר שנאום בראשונה.

(יג)

פרק רביעי מכוס ישועות מאת הרב החכם המדקדק השלם נחמן
שלמה פאפענהיים, (נעתק מספרו ארבע כוסות),
מדבר בשבת התקוה.

מה יפית, את דעיתי תקוה! ומה נעמת; מה ידירות משכנותיך
בת מלכים, מישרים אהבוך. שפתותיך תקוה, בתקות חוט
השני, ומדברך נאווה, מהחל עגבת כנורכי — אשכח כל יגון.
אחשוב כל צר ומצוק כמוץ הרים, ומהומת גלגל יומי כגלגל ובקש
לפני

ויאמרו נשימח פעמינו ימח ונשכונה באחרית ים, שם נחלל דוגז ושם
גנוח, קול נוגש לא נשמע, ואויבינו עלינו לא יריעו; וירדו הים
באניות ויעברו ארחותיה, למען מצוא מקום לחסות ולנוח שם מפני
חמת המציק; וירדו וינועו מים עד ים עד הגיעם אל מהוז חפצם,
ארץ פרי וחמרה ומקום מי מנוחות ונחלות שאננות ורוה דשן, וישבו
וישכנו שמה.

אות כ"ב וכ"ג מספר קורות שנות קדם הנ"ל.

ויהי בתת ראמולוס לאנשי ארצו חקים טובים ומשפטים ישרים
ונאמנים ותגרל העיר יום יום ביופי והוד, ותהי לקריה עליזה
ולכלילת יופי משוש הארץ, ויבואו פליטי כל הגוים לגור שם, ויטו
אליה כנהר וכנחל שוטף לחסות ולהסתופף בצלה. — ויחסרו
ליושבי רומי נשים, כי לא באו לעירם נשים לפי מספר הנערים אשר
בתוכה, ויועצו ראמולוס וגדולי השופטים (סענאט) יחדו, לדעת
איך ימנו ויתקנו המעוות והחסרון הזה. ויאמרו קול אחר: הבה
נשלחה מלאכים אל הסאבינים (עם הקרוב לרומי) להכרית
עמנו ברית אחוה ושלוש; ולמען לא תנתקנה מוסרות האהבה עד
עולם יתחתנו אותנו הסאבינים ויתנו לנו את בנותיהם לנשים. —
אולם הסאבינים, עם בני חיל וגדול ורס בכל ארץ איטאליא,
מאנו בדבר הזה, וימאסו את הרומיים מתת להם את בנותם
ומהתחתן בהם.

ויוזם ראמולוס לקחת בערמה ובחזקה את אשר מאנו הסאבינים
לתת לאנשי עירו בטוב לב ובנפש חפצה. ויערים ויאמר: יותן יום
מועד משתה ושמחה, חג לאליל נעפ"טון ויהיה יום הזה גדול ויתר
שאת מאוד. וישמיעו כל משרתיו ועבדיו לאמור: כי ישעשע אדונם
את כל באי שער עירו בכל מיני עדן ותענוגי בני אדם, ויתעדנם
בשרים ושרות וכלי נגן וזמר, גם ישמח את קרואיו בשעשועי לוחמי
אגרוף (luctatores כלשון רומי), ולוחמי חרב (gladiatores)
ובמרוץ חמרכבות (וועטרענגען). — ויהי היום ויבואו הקרובים
והרחוקים לחזות בנועם השמחה ושחוק השעשועים אשר יהיה בה.
ויעשו אנשי רומי שמחת הלולים, קדמו שרים אחרי נוגנים בתוך
עלכיות

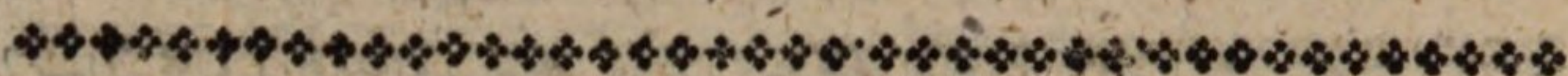
לקחת גם את נפשנו ואת רכושנו. על כן בזכרם זאת התאוּשֵׁשׁוּ ויהיו לבני חיל ויצאו לקראת האויב להכותו. — ובראות חזרון הזה כי כשול יכשל ויפול עד בלי קום, כי רבים המה הבאים לקחת את נקמתם ממנו, ויאסוף גם הוא את מכיריו ומודעיו, איש את רעהו יעזורו ולאחיו יאמר חזק, ותגבור ביניהם המלחמה ותחזק. — ובראות כל אחד כי לא באגרוף יחזק על אויבו וכי לא בידו יגבר עליו, ויכהו במלמד הבקר ובמחרשתו ובאתו אשר לו הביתה; וילמדו עשות מלחמה אשר לפנים לא ידעוה, וכתתו אתותם לחרבות ומזמרותיהם לחניתות. איש על איש יריק חנית וכידון וגוי אל גוי ישא חרב. ובהאריך ימי המלחמה בחרו להם איש חכם לב ואמיץ בח וישימוהו עליהם לשר צבא ולנגיד אשר יוליכם ואשר יביאם לפני אויביהם הלוחמים אתם. ויושם החק והמשפט לשמור ולעשות את כל אשר יצוה, וכי משפת מות יהיה להאיש אשר ימרה את פיו ולא יסור למשמעתו. — ויהי אחרי אשר נצח שר הצבא ההוא את שונאי עדתו וכאשר הלכה וקשתה יד אנשי מלחמתו על אויביהם בן יד שונאיהם לפניהם נכנעה, אז יהללו בשערים מעשיו, יתנו לו תורה וישימו לו כבוד, באמרו: בתחבולותיו ובעוצם ידו עשה לנו את החיל הזה אשר בא לנו, כי שום שם נפשו בכפו, השליכת מנגד ויחרפה למות, למען הצל אותנו מכף שוסנו ובוזינו. כשל מי הגיענו הרכוש והבהמה אשר בזונו, בשל מי חלקנו שלל אויבינו והנכסים רבים אשר הבאנו אתנו בשוכנו אל אהלנו? רק מידו היתה זאת לנו, כי בזרועו הושיענו מיד אויבינו, וכימינו הציל אותנו מיד לוחצנו; וישלמו לו על חיקו כפעלו וכמעשה ידיו, ויאמרו: הוא יהיה לנו לקצין, אל כל אשר ישלחנו נלך, ואת כל אשר יצונו נעשה, וישימו אותו עליהם לנגיד ולמושל גם בעת הושבה החרב אל נדבה, והארץ שקטח ממלחמה.

אולם אם נגפו ונפלו שר הצבא או המלך ההוא ואנשיו לפני אויביהם ויד שונאיהם עליהם עזה, אזי מלטו את נפשם אל ארץ אחרת הוא והעם אשר לא אכל חרב האויב ולא נשבו מאויביהם, וירחיקו נדוד ויחישו מפלט למו. אלה ימלטו על ההרים הנבוהים ועל הגבעות הנשאות לכל תשיגם יד אויביהם, ואלה תעו במדבר כישימון דרך, ויערקו ציה שואת ומשואה, וינועו עד קצוי ארץ וים רחוקים. — ואם היו כם אנשי אניות ויודעי הים פנו ערף ליבשה ויאמרו

עוזו נוראות יוצרם, ולבם טח מהשכל נפלאות מעשיו, רק מששו כעור באפלה, וילכו בחשך ענן וערפל. — אכן מעת החלו לרוב ולפרוץ על פני האדמה עזבו (מאהבת אלהים את כרואיו) את הדרכים הרעים האלה, וילמדו דברים שונים, זה החל להיות רועה צאן ויושב אהל ומקנה, וזה היה עובד אדמה. גם המציאו כלים לעבוד את האדמה, עשו גרזן לפתח ולשרר אותה, ויעשו אתים ומגלים לקצור בהם צמח יכול הארץ וזרועי גנה, ויהיו לוטשי כל חורש נחשת וברזל. — וברוב ימיםועתים הלכו הלוך וגרול, ויתנו את עיניהם לא לבד אל הדברים ההצרכיים (החסרוניים) כי אם נשאו גם את נפשם אל דברים אשר תתענגנה ותתעדנה בהם נפשות בני האדם, וימציאו כל מיני תענוג ושעשועי בני האדם, ונעשו תופשי כנור ועוגב ודומיהם.

אמנם יען כי יצר לב האדם רע מנעוריו, ותמיד אש הקנאה יוקדת ובושרת בקרבו, לכן מאז ומקדם היה כל ישעו וכל חפצו רק לעשות חיל ולאסוף הון ועושר כמו רעהו הקרוב אליו; אבל כמאנו לעמול וליגע, למען מצוא מבוקשו, ובהלאותו נשוא העבודה והמטורח אשר על ידיהם יגיע אל תכלית מגמות לבו! לכן שום ישים תמיד כל מחשבותיו ועשתונות לבו להרע לזולתו או בערמה או לקחת ממנו בחזקה ובתוקף את הדבר אשר יתאוה ואשר נשא את נפשו אליו. — אך בהיות גם לשדוד כח וחזק לקחת נקמתו מאת שודדו הבא לקחת את קנינו והונו, על כן יקום ויחזק על גזולו למאן הפר עצתו אשר יזם לעשות, אזי יחזק ביניהם ריב ומרון, והמצה הולכת וגדלה, כי כל אחד יגבור על רעהו ויריחהו לפול. ואם נפול יפול הצדיק לפני בן עולה ויר פועל און חזקה, אז יתאמץ הנופל ויאזור כגבור חלציו למען התגבר על אויבו ומבקש נפשו; ואם ראה יראה כי לא יכול לו, ינוס לעזרה אל בני ביתו וגילו, אשר בראותם כי כלתה הרעה אל איש בריתם נכמדו עליו נחימים ותהי ידם לעזרתו, יחישו לתשועתו ויתאספו יחדו ויאמרו לאיש שלומם: אל תראג אחינו ותאמר נואש, כי לא יסתר נוחם ונקמה מעיניך; חבי כמעט רגע ונחנו נעבוד הלוצים לריב ריבך ונציל העשוק מיד עושקו. — כי לא לבד מאהבתם את אחיהם קמו לעזרתו ויאמצוהו, כי גם מראגה בדבר יאמרו: אם לא נסמך הנופל ונעזור ללא כח הזה, לא יאריכו הימים ויקומו גם עלינו אנשי חמם וכליעל האלה, ויזומו לקחת

בשכר עבדה על ראשו, שכר ישבע ממרורים ורגיל בצרה, ויתנחם
וירגיע, לכן אין וחקר ותקן מגלת איכה ביותר מנוחה והשקט,
וכתבה לרורות, בשלימות המליצה והנעימות, כיד ה' הטובה עליו,
וכפי חכנותיו אשר חננו אלהים מרחם אמו.

(יב)

מ ב ו א

לספר קורות שנות קדם. *) מאת הבהור המשכיל והשלם
כ"ה מאיר פ"שר. (נדפס בפראג ה' תקע"ב) *

הארץ הזאת, אשר ברא אלהים יתברך בחכמתו הנשגבה מאפס
ליש, היתה בימים הראשונים מלאה שור וחמם, כי בני
האדם אשר ישבו אז עליה נמשלו כחיתו טרף וכבהמות שרי נדמו;
לא היתה ברית כרותה ביניהם, כי אם נלחמו תמיד זה עם זה כזאבי
ערבות, ואיש את רעהו כמעט חיים בלעו. לא ישבו באהלים או
בבתים ולא נעמו בנועם חברת אדם, כי אם חפרו להם מערות
באדמה או בנקיקי הסלעים לגון ולחסות שם מפני זרם וקור; במערות
צורים ובמחילות עפר שכבו, וישבו שם כדבי שכול וככפירים במסתרים
לטרף יתאוו; עת כי רעבו עזבו חוריהם כאריות וכנמרים, ויעלו
הרים ויורו בקעות למען מצוא טרף; ואם שבעו ומלאו את נפשם
ושברו את צמאם כפראים תחת האדמה יאספון וכלבאים אל מעונתם
ירבצון, ולא היה להם עוד מה לעשות, כי לא ידעו עוד להוציא
לחם מן הארץ אשר יסער לבב אנוש, או לנטוע כרם ולדרוך יין
אשר ישמח חיים; לא ידעו מאומה מאלהים וממפעלות תמים דעים,
ולא לקח אזנם שמין רבר מכבוד הדו מלכותו, כי טחו עיניהם מראות
עזו

(*) ריזעס בוך ענטהעלט איינען קורצען אונד געדערעכטען אויסצוג דער רעכישען
געשיכטע, אין איינעם זעהר ריינען, פליסענדיגן העברעאיש אארגעטראגען.
דויר קעננען ריזען העברעאישען היסטארישען שטיעל דער יוגענד צום פוסטער
מיט גוטעס געוויסען עמפעהלען *

והעולה על רוחי וברור בעיני, הוא זה: אין ספק שכמו שהיה ירמי' אחר מראשי הנביאים במעלת הקדושה והטהרות והתמימות, ובמדרגה העליונה ממקבלי השפעה אלהית, כן היה אחר מראשי המדברים והמליצים; ואין לך עדות גדולה על זה מספר מגלת איכה אשר כתב, והיא כלילת יופי הדרת המליצה, הן בעוז המאמרים והמלות, ונעימת השיר והצהות, והן בציורי הרמיון והמשל: ופרשה אני הגבר וכו' היא יקר תפארת אשר אין למעלה ממנה, וכמעט לא נמצא כמוה ליופי בספר ישעיה, בקוצר המאמרים ושוהר ונעימת הלשון. וים נבואת ירמי' על מצרים (קאפ"מ"ו) היא נפלאה במלאכת השיר ומליצה. אך ספר ירמיה, שכתב בעת החרבן ושממה וסמוך לה לפנייה ולאחריה ובטלטולו למצרים, לבו מר לו מאוד, נפשו עליו תשתוחח, ורוחו מלאה דאבון ויגון, בראותו בתחילה שור עמו וארץ מולדתו כי יבהר ויחיש לבוא, וכני דורו רעים והטאים, ומקשים ערף לתוכחותיו ואזהרותיו: לכן במרירתו לא דק לפעמים על צחות ונעימת הלשון, מלאה רח בטנו, וידבר כאשר עס לכבו, וכפי אשר השתפכה נפשו האומללה נזלו אמריו, בלי השכון ומלאכה; ובא פעם בבקשה ומענה רך, ופעם בתוכחות וקללה; ומכעם על החטאים האלה בנפשותם, אשר בידיהם הרסו בנין אכותיהם ומקצף על הרעות אשר עשו בגופו תמיד, להכותו ולאסרו בבית המשמר, לגרפו ולחרפו, כמו שאמר (ירמי' ט"ו, י'): "אוי לי אמי כי ילדתני איש ריבואיש מרון לכל הארץ, לא נשיתי ולא נשו בי כלה מקלולני", בא לפעמים לכלל טעות בדבורי. גם מר לו כי השפיע הוא יתברך עליו תמיד נבואות פורענות על עמו ועירו, והוא נעדר מכל שמחה כמו שאמר (שם פסוק י"ז): "לא ישבתי בסוד משהקים ואעלו, מפני ירך בדר ישבתי כיזעם מלאתני". ואומר: "כי מרי דברי אזעק חמם ושור אקרא וכו'": לכן אין להתפלא אם לא נצר על דל שפתיו לדבר תמיד בלשון צח ונקי. הנה גם ברוך בן נריה שהיה סופרו, קונן וילל לאמור (שם מ"ה, ג'): "אוי לי כי יסף ה' יגון על מכאובי יגעתי באנחתי ומנוחה לא מצאתי"; לפי שכתב תמיד חזות קשה על ישראל מפי ירמיה. — אמנם מגלת איכה אשר כתב ירמיה אחר החרבן, הגם כי לבו עודנו מר לו מאוד, בכל זה לא היה כל כך רעש ומכוכה בעשתנותיו, כי ידוע במהלך הנפש, שאדם יותר בתול ונבוך מפחד הצרה העתירה לבוא, מאשר הוא

בשכבר

ידעו לסדר דבריהם • אמנם ירמי' היה מן הכהנים אשר בענתות,
ובקטנותו קודם שירגיל הדבור וידע מוצאיו ומובאיו באתהו הנבואה,
והוכרח לדבר מה שצוהו ה' בלשונו הרגיל בה •

ואחד מחכמי העמים השב, שבימי ירמי' החלה שפת עברים
להיות נשחתה בפי דובריה, כי ע"י התחברותם עם הכשדים (כי
ארץ יהודה וישראל היתה תחת ממשלת מלך בבל מגלות יכניה עד
מדידת צדקיהו) התערבו הלשונות והמדות משתי האומות האלה
יחד, והשפה החלה להיות כלולה, לכן לא היתה לשון ירמיהו צחה
כשאר נביאים •

ולי אני הצעיר לא כן עמדתי! ואם אסלח לחכמי עמים, אשר
לא מבני אמונתנו המה, ודבר אין להם עם מאמרי חכמי התלמוד,
(וענין לא טוב להם, כי רובם לא יחושו לדברי הקדמונים, כפרט אם
מפי איש ישראל יצאו, וכל העולה על רוחם ימהרו ויחלטו, ויחזיקו
לאמת ברור), לא אסלח לאיש אמונתנו; ומאוד אתפלא על החכם
וירא האברבנאל, איך יכול להחפיה דברים כאלה נגד איש קדוש
ומליץ אלהי, ירמיהו; וגם חטא נגד מאמר חז"ל (אשר בדבריהם
הוא מאמין), הלא גמרא ערוכה היא: אין השכינה שורה אלא על
הכם גבור וכו'; וידוע כי מפאת החכם שיהיה בקי בעניני העולם,
ומעורב עם חבריות, ודבריו בנחת ומסודרים; ואם הושפעה השפעה
אלהית על ירמי' בלי ספק היו בו כל המדות האלה, וכל הכנות
הנבואה מנעוריו; ואיך מלא לב האברבנאל לאמור כדברים האלה
מירמיהו? ! — ועוד הלא אמר עליו השם: „נביא לגוים נתתיך“
וידוע כי במלת נביא, הנגזרה מן ניב שפתים (לדעת רש"י ז"ל,
וכן הסכימו רבים מחכמי הלשון) נכללה הוראת המליץ וידוע לשון
למודים לדבר במקלות עם רב וכו' •

ודעת חכמי העמים מבלבול והשחתת הלשון בימי ירמי', היא
דעה כוזבת, ונסתרת מאליה • כי הלא חגי זכריה ומלאכיה, שהיו
זמן רב אחר ירמי', ויותר מעורבים בין הכשדים, הטיכו בלשונם
מאוד • ואם נאמר מהמון עם, ואחר שבעים שנה לגלות בבל;
(נחמיה י"ג, כ"ד) ובניהם חצי מדבר אשדודית ואינם מכירים לדבר
יהודית וכו', לא נאמר כזה קודם הגלות, ועל בחירי עם, הנביאים
החכמים והקדושים • —

והעולה

בארץ, עתה ארוה כל עובדי דרך! גם בית זבול לו, מכון לשבתו
הקדוש, הוצת באש ע"י הגוי העריץ והזדון הזה; ככל, המחרים
והמשחית, בא גם קצו, ונמול ידו ישולם לו, עלה הכורת גם עליו,
ומצפון באו מלכי מדי ופרס, להורידו ממרום עזו, להחרים ולהשחית
גם אותו; שמעו עמים מפלתו וישמחו, ראו גוים משבתו וימחאו כף.
הראית ענין גדול מזה להלהיב רעיוני משוררי קדם, להגביהם עוף
במליצותם ונאומתם על חרכן עם הזה, בפרט משוררי ישראל
הקדושים? — ובאמת כביר מצאה יד ישעי' בנבואתו על עם זה;
על כנפי דמיונו נאברת מליצותיו הנשגבות התרחף ודאה עד שמים,
ואין ערוך לתרווי בנבואתו על בבל. וישא משלו על מלך בבל ויאמר
(ישעי' י"ד) : " איך שבת נגש שבתה מדהבה : שבר ה' מטה רשעים
שבט מושלים . מכה עמים בעברת מכת בלתי סרה רודה באף גוים
מדרך בלי חשך וכו' וכו' " . ראה נא בעיניך , הקורא האהוב! קרא
שם כל הקאפיטל , ותשפוט כי אין זה רק רוח אלהים מדבר
מתוך גרונו .

אמנם מה דחקו דרכי מליצת ירמי' בענין הזה ממליצת ישעיה!
האומנם כי גם ירמי' הרבה אמרים גדולים נעימים ומושכלים בנבואת
בבל, כמו הפסוקים ב' עד ט' בקאפ' נ, ופסוקים כב עד כ"ט
באותו הקאפ' וכו' וכו' ; אולם בערך יופי המליצה בכללה, וקוצר
המאמרים ושליבותיהם, ועוז ותוקף מבטאיהם, לא באה עד קצה
נבואת ישעי' על בבל. מלבד הזרות והקושיות הרבות הנמצאות
בנבואת בבל לירמי', כמו : " ואל יושבי לב קמי " וכו' וכו' . (ראה
בהקדמתי) .

והנה בעבור זה, ובעבור הזרות בתקון הכתיבה, אשר זכרתיו
למעלה, עלה על רוח האברבנאל לתת פיהות כמעלת הנביא הקדוש
הזה, לאמר, שלא היה שלם בצחות הלשון והמליצה, וכתב
עליו לאמר :

" ואני אחשוב שהיתה הסבה בזה, היות ירמי' נער בשנים כשהתחיל
בנבואתו, ולכן לא היה עדיין שלם בדרכי הלשון ובסדריו וביופי
המליצה, ועל זה באמת אמר : הנח לא ירעתי דבר כי נער אנכי .
כי הנה ישעי' להיותו מזרע המלוכה ונתגדל בחצר בית המלך,
לכן היה דברו ערב ולשונו נאווה; ושאר הנביאים נבאו אחרי
שהושלמו בענין העולם ובעסקיו, ונשאו ונתנו עם בני אדם, ולכן

בכה ויליל, כי על זה לא יחושו קדושים כמוהו, אך מצדות עמו
נשבר לבו, כאמור (שם פסוק מ"ה): „פלגי מים תרד עיני על שכר
בת עמי." וגם עוד קודם הגלות והחרבן צר לו צר, כי בחרהו ד'
לבשר תמיד רעות על עמו. ואמר (ירמ' ט"ו, י"ז) „מפני ידך
בדד ישבת כי זעם מלאתני". ואומר (שם י"ז, ט"ו): „ואני לא אצתי
מרועה אחריך ויום אנוש לא התאויתי." (ראה באורי לפסוק הזה). —
מכל אלה ראינו ונדע, כי היה ירמ' במדרגה הראשונה ממעלת
הנביאים הקדושים אשר בארץ המה, ואשר היו בחירי עליון ונאוני
תפארת ישורון מעולם.

תכונת מליצות הנביא הזה.

(נמצאה בהקדמה הנזכרת למעלה).

אם אמנם כי איש הקדוש הזה, אשר רוח אלהים דבר בו מנעוריו
עד יותר מארבעים שנה, היה לו לשון למודים ושפה צחה
וברורה, אשר זה חלק וסגולת אך מעטים מבני אדם, ככל זה אמת
הוא ואין לכתש, כי מך ערך מליצות ירמיהו בספר הזה ממליצות
ישעיה ושאר נביאים, הן בתוקף עוז המלים ובשליבת המאמרים
השיריים ומדותיהם, והן בצורות ותמונות הדמיונות, ובשאר יפויי
המליצה. הנודעים למביני שיר ומליצות קדם. ולא לבד בנבואותיו
ומחזותיו המקוריות, כי גם בנבואות המושאלות לו משאר נביאים
אשר היו לפניו, עשה כמה פעמים חלופים ושנויים, וחרפה כח
המליצה. ולאמת דברי אציגה לך פה איזה משלים. (השמטתי פה
המשלים ודוגמאות, יען כי רבים המה ואין בספר הזה מקומם).

ומה אמר ואדברה, כי אראה ואשוה נבואת ירמיה על כבל
לנבואת ישעיה על אומה הזאת? בבל, פטיש כל הארץ; בבל, מטה
זעם ביד ה' להחריב ולהשמיד מדינות ויושביה; גם שוכני חצור
וקדר השלויים באהליהם, ודבר אין להם עם אדם, גם המה שודרו
ונשמדו מהר המשיחית הזה; בבל, אשר תחת עול ברזל נאנחה
האדמה כמה מאות שנה; בבל, אשר על ירו, אהה! הרס ה'
מעשי יריו, נתשנטיעותיו, וגפן אשר הסיע ממצרים, וישרש שרשיה

כמוהו בתוכחותי אתה מוצא כל מח שכתוב בזה כתוב בזה; זה נתנבא מ' שנה, וזה נתנבא מ' שנה, זה נתנבא על יהודה וישראל, וזה נתנבא על יהודה וישראל, זה עמדו כנגדו בני שבטו (במחלוקתו של קרח) וזה עמדו בני שבטו כנגדו (הם אנשי ענתות אשר בקשו להשקותו סם המות), זה הושלך ליאור, וזה הושלך לבור, זה ניצול ע"י אמה, וזה ניצול ע"י עבר, זה בא בתוכחות, וזה בא בתוכחות."

והחכם דון יצחק אפראנאל הוסיף עליו עוד ששה דמיונות שביניהם; ואציגה לך פה איזה מהם: משה היה משבט לוי, וירמיה משבט לוי, זה יער לישראל בגלותם וגאולתם מהגלות, וזה יער להם בגלותם וגאולתם מהגלות, זה בקש מהקב"ה שאלת רשע וטוב לו צדיק ורע לו באמרו הראיני נא את דרכיך וכו', וזה שאל ג'ל מדוע דרך רשעים צלחה וכו', משה הזהיר לישראל שלא ישונו למצרים, וירמיה גם כן וכו'.

והנה אף אמנם כי בני עמו ובני משפחתו בגדו באיש הקדוש הזה, והמירו כבודו בקלון ונגע, בכל זאת נכר מעלת גדולתו בעיני הצר הצורר ומחריב את ישראל. נבוכדנצר ראה וידע יקר תפארת הצדיק הזה מכל עמו, וצוה לנבוזראדן להיטיב עמו בכל הטובות, ולתת לו החופש והרצון, ללכת בבילה, או להשאר אצל יתר פליטת עמו הנשאר בארץ (ירמיה ל"ט י"א). אך גם בזה התראה מעלת איש אלהים הקדוש, ויגלה ישרו וטוהר לבו לעין כל; כי, אף אם היה הולך לבבל בלי ספק כבדהו נבוכדנצר, ונתן לו ארוחתו ארוחת תמיד בהשקט ומנוחה, בכל זה בחרה גפשו הענוגה להשאר בארץ אבותיו, לספור ולבכות בין חרבות משכן אלהיו ולנוע ולנוד בין פליטת אחיו הדלים נבזים הנשארים, ולהנחותם בתבונת כפיו בעצה טובה ובמוסר השכל.

וגם אחר הריגת גדליהו, בצאת יוחנן קרח עם כל יתר הפליטה למצרים מפחד נקמת הכשרים, הלך ירמיה עמהם לארץ נכריה, ביגון ובמחסור; הגם כי לא היה לפחוד מאומה מחמת הכשרים, יען כי כבדוהו וידעו נקיון כפו, בכל זאת לא בקש לשבת בשלוה לברו, ואחיו יהיו מטולטלים בארצות אחרות, ובצדק ובמישור קונן איש אלהים הזה (במגלת איכה ג'): "אני הגבר ראה עני בשבט עברתו", כי כל צרותם ראה הנדכא בעיניו; "אותי נהג חשך ולא אור וכו', השבעני במרורים הרוני לענה." הנה לא על צרת נפשו

מדרגת הנביא ירמיהו

(העתק מהקדמתי לתרגומי ופירושי לספר ירמיהו, נדפס
בפירדא, ה' תק"ע לב"ע)

בין ראשונים לחז"ה, אשר מלתו בפיהם, בין קדושי ארץ וצדיקי
יסודי עולם, אשר לבם טהור ותמים עם אלהים ואנשים, וכל
בצע והון, וגם חיי גופם בוז יבזו להם, למען האמת ולמען טוב
בני אדם, ועל כלמו למען טוב עמם וארץ מולדתם, קנצי למלין,
בין מעטים מילודי אשה המכבדים צלם אלהים אשר על פניהם,
היה ירמיהו בן חלקיהו. נתן גוו למכיס ולתינו למורטים, והגיד
האמת בפני מלכים, ולא כחדהו תחת לשונו. גבר אומלל היה איש
אלהים קדוש חזה, כי חי ברור אשר אינוראוי לו. אשר חזו הנביאים
לפניו מרחוק, ראה ירמיה בעיניו. ראה פרעות בישראל, ומשבתות
בישורון. בימיו רפו ידי התורה והצדק, החכמים והזרזן גברו. והאמונה
והאחרות, אשר כהן נקשרו חבלי קהלת עם סגולה הוה וקיבוצם
בארץ נתן אלהים לנחלת לחם, הלכו ומעטו יום יום, וכא כמהלך
שכט עונשם ושממות אדמתם, וחרבן העיר כלילת יופי, והריסת
מקדש אלוה מהר חש לבוא. אהה! אשר יגור בא, פחד פחד
ויאתה! על כן לבו מז לו, יומם לא ישקוט, ולילה לא ינוח, ויגד לפני
מלכים פשעם, וכחשם בפני שרים יענה, ויבשר להם הרעות העתידות
לבוא עליהם, ולא פנה לצרות ומכאובות אשר עברו על ראשו, למחיר
קושט אמריו ולגמול תום לבבו; הכוהו פצעוהו, שמוהו למהפכת,
אסרוהו ועצרוהו בחצר המטרה, השליכוהו לבור עד טבע ביון המצולה;
והוא לא שנה את טעמו, ויתחזק באלהיו, ולא ירא מהגיד האמת,
מלהזהיר ומהוכיח לבני דורו, ולבקש במענה רך שישובו מדרכם הרעה.
ויפה דמוהו החכמים, לפי מעלתו ושלیمתו ומקדושתו, למשה
אדון הנביאים; כי כן אמרו בפסיקתא רבתי (והובא גם כן
בילקוט שמעוני בפסוק דברי ירמיהו): „ר' יהודה בר סימון
פתח: נביא אקים להם מקרב אחיהם כמוך, וכתוב ולא קם נביא
בישראל עוד כמשה, ואתה אמרת כמוך? אלא זה ירמיהו, שהיה
כמוהו

אחרית דבר, היא החוברת הששית. ואם בחסדך תוסיף לתת ליעף
כמוני כח, לא ארפה ממלאכתי לחלק ביעקב עוד דברים דבים אשר
הם עמדי נתן במכתב. יראיך יראום וישמחו, וילמדו לבניהם לכבודך.
ובמושב זקנים יהללוך תמיד לעולם ועד.

(י)

אזכרת אהבה

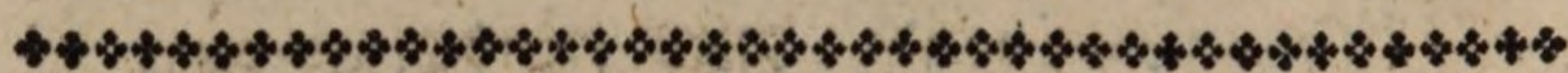
אשר כתב המליץ ר' יוסף האפרתי מטרופלאוויץ
לתלמידו ורעו הכהן המופלג כ"ה יוסף ראטיבאר, (נמצאת
בראש ספר מלוכת שאול, להחכם האפרתי הנ"ל).

זה כמשלש שנים עברו מיום עזבתי ארץ מולדתי ובית אביך היקר,
ועד כה עודך חרות וחקוק על לוח לבי, ותמיד מדי הגות לבי
בתבונה הנך לנגד עיני; — ובכתבי דברי שיר או מליצה אהגה בכ,
יען ידעתי תכונת נפשך בענינים האלה. — מה ערכו לי הימים
אשר הורתי לך בם דרכי המליצה והלשון! כי כגנה זרועיה תצמיח,
כן צמחו נטעי נעמנים אשר שתלתי על תלמי לבך עד כי היו לגפן
אדרת. ומה מאד נעמו לי הימים הבאים אשר יוצרו — הנם ערכו
לי מדי זכרי להשתעשע בכך ולהגות עמך בדבר ה'; התעלם בשבתנו
יחד תחת שמי ה', — הרחק מאוד מאדם העיר הרחק משאון
והמון הקריה, העליזה לפני און בער וחסר לב, והנאנחה במסתרים
על אכזר צדקה וחסד מרחובותיה. ומאשר כי הימים הנכבדים האלה
מהר יקרבו הלום, מהר אחבקך אחי ורעי! מהר אבכה דמעות
השמחה, אמהלם בדמעותיך כי נעמו לנפשות זכות. — לכן הנה
המנחה הזאת שלוחה לך טרם רואי אותך, למען תדע כי לא שקרתי
בבריתך; לא נפל דבר ארצה מכל אשר אמרתי לך מימים ימימה.
המנחה הזאת, אף אם מצער היא בעיני הבוערים בעם, רבה וגדולה
היא בעיני איש זך השכל וטהור הרעיון כמוך. ידעתי כי מדי קראך
בו תזכרנו, ולכך יתם בקרבך ותשתוקק לקראתי — וזאת כל תשוקת
מורך, רעך ודיר נפשך

המחבר האפרתי

מדרגת

עץ יבש תפריח, וחכמה זקנה תחדש נעוריה. גדול על כל אלהים!
ביר מי עשית זאת? ביר קטן באדם, ביר אנוש כערכי. כמה אקדם
פניך ה'? נורא תהלות! האוכל הללך? נערץ בסוד קדושים! התעריצך
תולעת כמוני? — במגלת ספר זה ספרתי צדקתך, אתה ה' ידעת
אם ישרתי לכת. זאת ידעתי ואתנחם, אשר מישרים אותה נפשי,
ואתה מישרים תרצה. ועוד רגלי בקצה המים, נפשי עלי תהמה,
לאמר: הן אמצתי לבי, ונחל שוטף צדקה עברתי על כנפי רוח, עתה
כי באתי אל גבולו, אהה! רוחי קם לדממה, מה תהמי עלי נפשי?
שמעי את עצת ה', אם מיום שחת מועדו, כך בדלתים יס החכמה,
חטר מגזע ישי יצא ונחלי צדק ישטופו, אם נר ישראל כבה, ענן
כסה שמים, וחשך כסה ארץ, — לעת ערב יהיה אור.

תורת המליץ לאלהיו.

ה' אלהי היספת חסד וטוב גם על נכה דוח כמוני, כי אזרתני חיל
לעשות את העבודה אשר בקשה נפשי לעבוד לכבודך, ותשלם
גם חוברת החמישית הזאת, מכלול שירי תפארתך ונפלאותיך, אשר
פעלת לבדך בימי קדם. ידעת ד' כי יקרו דברות קדשך בעיני מאור,
וכל חפצים לא שויתי בס. אך כמה אדע כי מצאודברי חן בעיניך?
כי אם אמת חפצת, מי יאמר מצאתיהו, ושגיאות מי יבין? אך זאת
ידעתי גם אני, כי מישרים תרצה, וכל מבקש אמת לפתוח שערי
צדק ביראתך, ודובר ביושר לבבו לתת כבוד לשם קדשך, גם שגיאתיו
לא תחשוב לו לעון, אבל עמלו ואשר היה עם לבבו לעשות טוב,
יזכרו לחן לחסד ולרחמים לפניך, ואל תאמר לו: צא מן הקדש כי
מעלת, כי אשר יבואו אחריו יצרפו את דבריו כצרוף הכסף, וטהרו
אותם משגיאות, והיה הנשאר מדבריו קדש לה', לא ימוט לעולם.
כן אלהי לחדל כח כמוני תזכור יגיעו ועמלו לטובה ולרחמים, כי גם
בימי שיבתי, והימים מאז ימי צרה ויגון, אשר חדישים לבקרים
מצאתים, שמח לבי לעמול בתורתך. ובקול תודה אביא היום בחצרות
יראי שמך את החוברת החמישית הזאת, מנחה חדשה היא לך ה'.
אם צדק בשרתי כה בקהל עם, תהיה זאת נחמתי בעיני, כי לא
לריק עמלתי, ותפתח לי פתח תקוה, כי תעזרני להוציא לאור גם

אחרית

המאמר והספור ואל תדמה בנפשך הקורא הנעים! כי כדעתנו להלעיג על שירי הקדמונים ואיזה אחרונים כשירי בן גבירול, אחריו, ובן פאלקיר"א, לוצאט"ו, פראנק"א ויתר המחברים, אשר גם המה בחרו בחרוז ומשקל בשיריהם; — הלילה לנו כזאת! ידענו את רוחב לבם וגדולת שיריהם המלאים על כל גדותם מחשבות דמות, והם ידעו בסגולת הלשון, ומה מתקו דבריהם להיך יטעמם. אך כוונתינו על השועלים הקטנים המחבלים כרם ישראל, הם מתעים את נערי עם ד' ללמדם לשון עלגים, ובפנים המאסף אי"ה תראה דוגמת מלאכתם ותשתומם.

הן על זאת ידוע לב כל נבון, יתאונן אדם חי ואיש הלב. בן נעזב מאבותיו ואין בידו כי אם מכתם אחת קטנה חרות עליה זכרונם, הישליכנה באשפתות חוצה? ראמות וגביש איכה ישבצון כדיל ועופרת? הה לשון עבר, איך נאספת אל עמך, ואין איש שם על לב! — הן הגיע תור המדע בכל העמים, יומם ולילות לא ישבות ללמד לבניהם לשון וספר, ואנחנו מדוע נשב עצלים וטמוני יד? — נא אחינו, נקומה ונחיה אבנים מערמות עפר! הן גבר חסד ה' עלינו בדור הזה ולהורות נתן לנו אנשי חיל חכמים ונבונים, העמלים כל ימיהם להגדיל תורה ויפיעו בישראל את מחברותם דברי אמת, להדריכם בתורה ובחכמה, ואנחנו נמאן קחת מוסר ונמרה את פיהם? הבה אחינו! שימו איש את ידו בכף אחיו, נלכה נא יחד בנשף לבקש את המטמון אשר כל הון לא יערכנה, אנשי אמת יאירו את הנתיב, עד ממרום תזרח לנו שמש צדקה והיה לאור עולם.

(ט)

מליצה צחה כרה וטהורה מאת הרב המליץ הנפלא מהור"ר נפתלי הירץ וויזל ז"ל, אשר כתב בסוף ספרו היקר חכמת שלמה, ונלווה אליה פה תורת המליץ הזה לאלהיו בהשלימו חוברת החמישית משירי תפארת.

פה חוף הנחל אשר הלך מיס שלמה, פה אשתחזה ארצה ואורה את שמך? כי היית עמדי כל ימי עברי כו. ידעתי כי כל תוכל,

בשמדם ספרי תנ"ך אשר נשתלשלו אלינו שמירה מעולה, ונורא לה' חסדו על הטוב אשר הגיע בזה אלינו, ואם מצער היא, ירחב מני ים בלב משכיל להכיר מעלת הלשון ולדעת את סגולתה (בהקש משרש על דעהו, וממאמר על מאמר), ויתרונה על יתר הלשונות (בהציבה את הצורות והפעולות והתנועות בנפש האדם כפי טבעם, כאשר נזכיר אי"ה בפנים המאסף). גם יוספק במתי מספר המלות הבאות בכתובים לכתוב מליצה צחה, ולהודיע את מחשבתנו איש לרעהו, מכלתי השחת את סגולת הלשון ונועמה כאשר תראה בספרים רבים, בם דמו מחברים היות רועים על גבעת המליצה, והמה בשפל, תלאה נפש הקורא בם, ולא ימצא מחשבותם עד אחר יגיעה רבה. יש אשר בחר להורות עומק שכלו על הנקודה, ויצאו מכתביו עקודים נקודים וברורים, ויש אשר ירכיב פסוקים ומאמר חז"ל ומאמרי זהר ודברי המפרשים במאי דסיים פתח ובמאי דפתח מסיים, ערב רב מכמה לשונות זרות, כמו שתראה הדוגמא במכתב איש ידוע (ונחמול על כבודו מלהזכיר את שמו), אשר ברצותו להרבות בשבחו של אדם גדול אמר, וזה לשונו:

„שאלתינהו לכל נחותי ימאים הגדול שם רמ"ז ואין מספר לגדוליו, שמה תרמסו כל חיתו יער הלבנון מוציא פירות בעונתיה ועדנא דקביע ליה ותליא במגוז הניחו בקופסא דק מחספס כתיב, והיה בכתי"ב בלדתו יש אם למקרא ויש אם למסורת והעוף נאכל במסורת אין עוף אלא תורה חדשה מאתו תצא שמואל כתב ספר אוהב ארדוף אשיג אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל שמעתתא מבררין בעלמא ונסיא לאבקא וכ"ע נוטלין מניה לבני אבנים לבנין וסואר של קורות ורצפו בלחיים וכו'."

ומי שלא נחה עליו רוח נבואה אין בידו להבין כוונת זה המאמר. ויש אשר בחרו בחרוים במקום אשר קצרו ידם לדבר צחות, אמרו בלככם החרו יורה את מחשבותינו וימלא את חסרון ידיעתנו, ויחרו שור בבור, וחמור בתור, אנשים ויתושים, במות ועלמות, וטעם רבריהם פריד חלמות. ויש אשר בשירים פנו לאדמת זרים ויקחו משם זמורות להטיעם בכרם ישראל, ויקוו לעשות ענבים והנם באושים, כי אין כשידי העמים (היקרים בלשונותם לגוייהם) שירי לשון עבר ולקוצר השגתם דמו בנפשם היות מעלת השיר במשקל התנועות הנחים והיתדות, ובהחריז תיבות סוף כל מאמר ולא ידעו כי תפארם השיר הוא דוממות מחשבותיו תארו וציוריו לפעול בנפש יתר על המאמר

מאת יריד נפשי, ולא אעמיר זותר, עד אשמע מה ידברו עוד ירדי
נר' ורעיו, ועוד חזון למועד, וכעת אומר שלום. דברי השומח
בשלומך ובצחות אמריך החותם באהבה ומוכן לטובתך ולטובת
אחוזת משכילים, חבורת דורשי לשון עבר.

נפתלי הירץ וויזל*

(ח)

מליצה נחמדת ממוציאי מכתבי המאסף, נמצאה בסוף המודעה,
הנקראת בשם: נחל הבשור (*).

ועתה אליך הקורא ישוב דברנו. דע עוד זאת למענה על שאלתך
למה, כי כפלים לתושיה עמנו; ראשון, לתת לנער דעת
ומזמה כנזכר, שנית ישמע חכם ויוסיף לקח, להפיץ בישראל ידיעת
סגולת לשוננו הקדושה, אשר לפנינו בגן אלהים בין עבותים היתה
צמרתה, מטעה בארץ צבי, ועל סביבותיה האריכה פארותיה, ליפיה
קנאוה כל עצי עדן, וגוים רבים חמדו שבת בצלה. — אך עת
שרשיה על גל סכנו, אפס קוצר ונוטע אין, נפרצו גדריה ותשברנה
דליותיה, הה אל חללי חרב שאולה ירדו, אל יורדי בור היתה
מפלתה! — לולא עזרא הסופר בצדקתו הותיר לנו שריד כמעט,
זאנשי אמת גדרו בעד עוללותיה, להקים בריח ודלתים על מספר
שרשיה, מי בנו ידע מאומה מצחות מליצותיה, ונועם שיריה? —
אמנם אנשים ההם (זכרם אלוה לטובה) הניחו ברכה אחריהם
בשמרם

(*) ריועס איזט איין קליינעס העפֿטכען, ווארין דיא העראויסגעבער דעס מאסן
(דעס זאמלערס) ריוע צייטשריפט אנקינדיגטען* דיא דארין הערדע
שענדע שפראכע איזט זעהר ריין אונד בליהענד, בעזאנדערס צייכנעט זיך
דער אבעז אנגעפֿיהרטע אויפֿזאטץ אלס איין מוסטער שענער העברעאישער
פראזא אויס; אונד ער איזט אום זא מעהר דער לערנענדען יוגענד צו עס
פֿעחלען, דא ער אויף דאז פֿעהלערהאפטע דער פֿריהער איבליבען העברעאיש
שען שרייבארט אויפֿשערקואם כאכט*

אמרותיה • בין כך ובין כך אתם עושים מוב אם תמצאו דבר,
העליתם מרגלית מים החכמה כל חפצים לא ישוּבָה. ואם אין, סוף
סוף התבוננתם בדבריה העמוקים, ואת לכבכם רחצתם בנזימיה
המתוקים, כי המזמה וההתבונות בדברי התורה תמלאנה הלב
מחשבות שהורות, ויטהר מהבליו ומדרכי יצרו, שעל זה אמר שלמה:
מזמה תשמור עליך תבונה תנצרכה, להצילך מדרך רע וכו'. ועל
המעלימים עין מחקירות כאלה הוכיח הנביא ואמר: ישראל לא ידע
עמי לא התבונן • — עשו את הטב וה' יאר פניו אליכם, כי לא
ימנע טוב מאוהבי תורתו, ואל תשעו לרברי המלעיגים, הבוים לכל
מתבונן במקראי קדש ובפירושים הנמצאים בידינו, ואומרים שאין לנו
להוסיף דבר, ומקטינים עצמם מאור, והכל להנצל מעמלה של תורה
משום שכל להתבונן בדבריה, ולסוף אין בידם מאומה • וזהו מדת
העצלות הרעה מאור, ושעליה אמר שלמה קשות בספר משלי, אות
היא שאין נפשם הפצה בתורה וכו' וכו' •

עוד אחת ראיתי במכתבך הנעים שהם רוצים להדפיס ככל שבוע
רביעית באגון, וכמדומה לי שתקצר יריעה קטנה כזאת לאיזה ענין
שלם • ולדעתי טוב יותר אם ידפיסו כל י"ד ימים חצי באגון, או
מדי חדש בחדשו באגון שלם •

ועתה נשוב אל דברי מכתבך • הנה אותי קראת, ודעת דרכי
חפצת, דברת עלי גדולות לאמור: תנה ירך עמנו, והיית לנו לעינים •
בתתך על ידינו דברי שיריך, או הנמצא אתך דברים הראויים להודיע
בקהל עם, לחוק אותם על ספר חתומים בשמך, או בלי זכרון שם
מחברם • הנה קטנתי מהכיל ספורי מהלליך, שירי מעטים, וזמירותי
דלו מאור, לא עמלתי במלאכה זו כי אם לצורך השעה, כאשר בקשו
אנשי שלומי מאתי לשיר בשירים למלכי ארץ, או לפתיחת איוז
מחברת, על כן הם מתי מספר, מסופקני אם יהיו מספר עשרים
בין כלם, כמעט אין אחד מהם בידי, כי לא יקרו בעיני לשום אותם
באוצרותי, ומאותם העולים בזכרוני ארשם בשולי המכתב הזה •
אולם דברי הפירושים והוראת המליצות והשרשים יש בידי, מלבד
אלה אשר כבר באו בחמש המחברות שהוצאתי בדפוס • וחנה
המכתב הזה יצא ראשונה לתשובה על האגרת המהורה שקבלתי
מאת

בדבריכם מאור, שלא ילמדו מתוכם לשקר, כי רבים חורשי רעה
בינינו, ומהיכל בנוי למראה לוקחים קורי עכביש ויאמרו עבותות
חדשים הם, לא עלה עליהן עול תורה ומצוה ועל מים מתוקים אשר
תשאבון מבאר חפרוה שרים, יאמרו מדים הם: על כן עליכם
להשגיח על דברים קצרים שאציע לפניכם פה: ואלו הן: (א) ראשית
חכמה יראת ה', ונאמר יראת ה' ראשית דעת, והוא שתהיינה
מליצותיכם וספוריכם כוללים דרכי יראת ה' ורוממתו: (ב) שבהעתקות
השירים והזמירות לא תזכירו שמות העצבים הקדמונים שזכרם היונים
והרומיים בשיריהם ובמוסריהם, ואחריהם נמשכו כל משוררי זמננו
באייראפא, ולא כאלה חלק יעקב, לא ישמע על פיהם: (ג) אל
תשימו בכליכם שירי חשק דברי עגבים ואהבה, כמו מקצת שירי
עמנואל ורבים משירי משוררי דורנו בכל העמים, הסירו מכם שירים
ומליצות אוספורים שתוכן רצוף אהבה, האהובה ליצר הלב, ושנואת
השכל חטוב: ואל יסיתו אתכם צחות לשונם ויופי מליצותם,
לשומם בין אבני קרש אשר אתם מתהלכים בהם: (ד) חדלו לכם
מדבר או מהעתק מליצות וספורי התולים להתל באחיכם ובמעשיהם
הן לכלל או לפרט בדרכי הסאטיר"ע, לבל תהיינה מוסריכם הטובים
לצדים בעיני שומעיהם ולצנינים בצדי דורשיהם, דבש וחלב תהיה
תחת לשונכם, לדבר בענוה ובדרך מוסר וכבוד הבריות ותמצאו חן
בעיני אלהים ואדם: (ה) בהיות מגמת פניהם להודיע צהות לשוננו
הקדושה אל תשימו גבולכם בלמוד דרכי הלשון לבד לדבר צחות
ולכתוב צחות, כדרך שמלמדים דרכי לשונות של חול, אבל ער הים
הגדול ים חכמת התורה יהיה גבולכם, שעל ידי דעת הלשון על
מכונה תבינו לעם אמרות טהורות שבתורה, ודבר קדשו שבפי נביאי
וקבלת אמת שהיתה ביד חכמי המשנה והתלמוד שיסודתן בהדרת
קדושת הלשון והמליצה הנאדרות בקדש: ועל זה הוכחנו בעיני
המכתבים אשר רבו עליהן מקצת מאחינו בני ישראל כי לא עמדו
על הכוונה היקרה שכוונו בהן: וכבר ראיתי ידיד נפשי במכתבך
שמגמת פניך וריעיך חבריך לדרוש באלה, לעקול במאזני פירושי
הקדמונים ז"ל, ולבחור את היותר קרוב לפשט, ובמקום אשר לא
יספיקו לכם דבריהם, תבחרו משפט ביניהם לפרש חדשות כפי
ענייננו, וזו דרך נאה ותפארת להולכים בה, כי מה טוב ומה נעים
שבת יחדו חברים מקשיבים אונם לחכמה, מסלסלים ומחכקים
אמרותיה

וזאת תשובתו

ב"ה בערלין יום ג' ר' שבת תקמ"ג לפ"ק

הדר בחורים ומהולל בשערים, ה"ה הבחור סופר ומשכיל וכו'.

מה נעמו לי מעשי אצבעות ריע אהוב כמוך. אשר כוננת מיום כ"א
לחדש שבת. נרדם הייתי באישון לילה חנטוי עלינו, אין נגה
מסכיב לי, ואחרי רואי הבקר אור, ונערי בני ישראל יוצאים ללקוט
אורות מתורה אור, ועוד מעט חזרה שמש צדקתם, בכל הארץ יצא
קום, ובקצה תכל מליהם, מדי שבת בשבתו יביאו כלי טהור מלא
אומר ודברים מזהירים אשר ילקטו, ממן שתקים ומרגן שמים, הן
הן דברי תורה, דברי מוסר, דברי שירים ומליצות, להרים קרן שפת
אמת אשר בקרש דרכה, ולחקור צפונות מאמרי תנ"ך, ועוד דברים
טובים כהנה ככל הכתוב במכתבך, להניח ברכה בבית ישראל,
ראיתי ואשמח.

מה יקרת בעיני, עלית כיונק מארץ ציה, לו תאר לו הדר,
אשר פריך ותתן בעתו. ומה יקרו בעיני, רעיד אלה היושבים אתך,
אשר חוברו יחדו לעשות כזאת בישראל, חזקו והיו לבני חיל! היו
באישון לילה הזה ראשונים לכל בחורי ישראל, להגיה בנו נגה אור
אמת, ומחקר שכל טוב, והייתם מופת לכל הילדים אשר כגילכם
המשכילים בחכמה, ומראה בהיר יראו בו כל תופש עט וכל מתוקקי
צדק, ישוטטו רבים ותרבה הדעת, כי תעירו גם תעוררו בט את
הקנאה, קנאת סופרים המרכה חכמה, עד שתחפץ להיות כמוכם
משכילים ומצדיקי הרבים, ועליכם תבוא ברכת טוב, כי הוריתם להם
את הדרך אשר ילכו בה, ואשר על ידכם החזיקו אחיכם גם הם להזק
את בדק בית ה'.

ויען כי כברתני באמרותיך ותשאל לך ממני עזר מעט להניח
אתכם ללקוט גם ממעט האמרים אשר בשדותי, עתה כרוך ה'! אתה
ורעיד הנלוים אתך, שמעו נא מוסר אחיכם ויהי ה' עמכם. וכאשר
ידעתי כי עם משכילים ויראי אלהים אני דובר ומוסרי אך למותר,
כן ידעתי כי צנועים ונמוכי רוח אתם, ואל ירע בעיניכם לשמוע
מוכרת טובה מפי אוהב נאמן כמוני. דעו כי מלאכתכם מלאכת
שמים ומעינותיכם יפוצו חוצה בתוך קהל ועדה, על כן הזהרו
בדבריכם

בשלכת זרע קדש מצבתה, הסכימו להעלות על הרפוס מדי שבת בשבתו דף אחת (רביעית באגרון) • וזה דבר המכתב אשר יחלק לשלשה חלקים: (א) יבואו בו שירי לשון הקדש אשר לא נדפסו כבר ואשר נדפסו אחת אחת ואינם נמצאים ביד כל איש, ואשר יחברו עוד אם מאנשי חבורה הזאת אם מזולתם, (ב) מכתכים מעניני המוסר והחכמה והנמוסיות וכהנה, וכן ביאגראפיען והוא תולדות גדולי עם וחכמי ישראל אשר בחיים חיייתם והקדושים אשר בארץ המה, (ג) חרושים הנתהוים בכני עמנו הנוגעים בכלל ישראל, מחרותם בקצת המדינות ומחינוך נעריהם, מודעת ספרים חדשים כלשון הקדש או כלשון עם אחר הנוגעים בנו, וכהנה דברים הראוים להיות לעיני כל למען יוכל קראם איש אשר לא ידע קדוא ספר ביתר הלשונות, וכל זה לתועלת הנערים דורשי החכמה, ולשעשועת האנשים אוהביה, ולמען הקים זאת בישראל הסכימו איזה גבירי קהלתנו מיקירי רוח המתנדבים בעם לתת סך מסוים לתמוך את החבורה הזאת • זכרה אלוה לטובה!

ועתה אל כבודך הרמה נשימה מלתנו, מאתך תוחלתנו להרשות לנו להדפיס שיריך הנעימים אשר תחת ידינו בכתב, ואשר נדפסו כבר ולא נתפשטו בעם כראוי, כמו השיר שכתב מעלתך להגביר ר' דוד פ"ל בבערלין, בשלחך לו ספרך היקר גן נעול, וכן אחד שכתבת להקצין ר' בערמן פ"ל ושאר שיריך הנמצאים בידינו, ועוד תוסיף עשו חסד עם עבדיך בשלות לנו שירים אשר המה כגנזי ספריך ולא הוצאתם לאור, ודברים המגיעים לידיעת הלשון וחנוך הנערים, ותצוה עלינו מעלתך אם להדפיסם תחת שמיך אם אין, ואיש לא ידע ממני יצאו הדברים אם לא תרצה כפי התקון • הואל נא האדון! לכבדנו מהר בתשובתך הנעימה, והאל האמת ינחנו בדרך האמת, יפרוש סכת שלומו עליך ועל כל המסתופפים בצלך, כחפצך וכחפץ הכותב מטעם רעיו

חבורת דורשי לשון עברי

מכתב חברת דורשי לשון עבר אל כבוד הרב החכם השלם המליץ
הנפלא והנודע מהו' נפתלי הירץ וויזל ז"ל בעלות על דעתם
להוציא מכתבי המאסף, עם תשובת החכם הזה.

קעניגסבערג בפרייסן כ"ה טבת תקמ"ג.

אל כבוד הרב ההכם וכו' שלום עד בלי ירח.

נפש עיפה למים קרים כי תכסוף, ממקורם תשאב, ודורשי לשון
עבר אליך ידרושון. מאז הוסר גאון ישראל, הורד לארץ עטרת
ראשו, עם ה' בשבי הגלה, ואין חזון נפרץ, חרלו הפורטים על פי
נבל, ואיש דובר צחות אין, עד שקמת נפתלי ומעפר הקימות לשון
עבר. מליצת נביאנו בפלס שכלך שקלת, ותהי כמוהם למליץ בקרב
עמך. מי כמוך הגביר חיל להקים שם בישראל? הן ברוח בינתך כבלה
חלכת, ותקח משם את הכנור תלויה על ערבי נהרותיו, והיה כנגן
המנגן שיריך, מאז מחברותיך ביהודה נפוצו, לב משכילים באש
זמירותיך הצת, שמוע דבריך כלם יכסופון, דבר כמוך יחפצון, כי
כדבר החזוה דברת, ועם משוררי אמת הלך.

היום ישתחו לפניך החכם! אחוזת מרעים משכילים דורשי
האמת, יבקשון מעמך תורה, וכנועם מליצתך תתמכם, לך ישאו עין
ולדבריך יצפון, ואתה שא נא ואנכי אדברה!

זה ימים לא בכיר ואגודת בחורים משכילים, מהם תורניים ומהם
יודעי לשונות זרים, יון ורומי ויתר העמים, ומביני ענין בהכמות
השמושיות והרמות, הסכימו יחד לתקור ולדרוש אחרי מהלכי לשון
הקדש בספרי תורה, נביאים וכתובים, ולשקול במאזני צדק פירושים
הקדמונים לבחור היותר קרוב לפשט, ובמקום אשר לא יספיקו
הראשונים ירבו חקירה לפרשו כפי ענינו וענין הלשון. וברבות הימים
יושלחו ההעתקות והפירושים הנבחרים שבהם למעלתך הרמה
ולכבוד החכם מהורר משה נ"י לשפוט עליהם, ואין ספק שתהיה בזה
תועלת גדולה. ובהיות כל מגמתם וחפצם להרחיב דעת לשוננו
הקדושה תוך עם ה', ולהורות את יפיה לכל העמים, ואם היא
בשלכת

דעו, כי יבוא יום יתנחמו מאולחם, כי תוסר דעתם הניעם, ולא מחכמה בזו דבר אמת.

ואנכי אחרי אשר בחנתי גודל הטובה המסתעפת על עדת ישראל בכח התרגומים האלה, ברותי לי ספר משלי שלמה לתרגמו ולבארו כי לספר הזה יתר שאת ויתר עזו להשתמש בו לתכלית חנוך הילדים: (א) להיותו ספר מוסר, השווה לכל נפש, יכין לאדם דרכו באשר הוא אדם, ואם ידע האומן להטביע לקח מאמרים הנחמדים בלב הנער בעורו דך וענוג ומוכשר לקבל טוב, גם עד זקנה לא יסורו מלבו, (ב) להיות מאמריו קצרים כוללים רב הענין ברברים אחדים, ומושקלים בפלס השיר, מהר ירחו ללב הנער, ויהיו עומדים נגדו תמיד ולא ישכחם, (ג) להיותם מיוסדים על הנהגות האדם עם דעיו ועם אנשי ביתו, יקל להמלמד לשננם ולעשות ספור מעשה לכל מאמר ומאמר, למען תת נועם ללמודו, ולבלתי הכבד עול הלימוד על צוארי הנער, כאשר יעשון המלמדים הבווערים אשר יכבירו מלים בלי דעת ותבונה, ואם כסוס עגור יצפצפו הנערים, יאמרו: עשינו נפלאות, (ד) להיותם רובם נוגעים בהנהגת האדם עם דעיו, ואין בהם דבר הנוגע בדת ואמונה, ואינם צריכים עיון ועומק החקירה, כאשר נצרך אותם ביתר ספרי הקדש, ובפרט בדברי הנביאים, נוכל ללמדם גם עם הבנות, כי כל דבר התלוי בשקול הדעת, הוא מסוגל לשנות את טעם האדם, ויבאהו להחפיה דברים אשר לא כן. אולם בספר המוסרי הזה אשר הוא כעץ אשר ענפיו רבים נוה לחסות בצלם, ופריו ירכו לאין מספר, ישתמש בו כל אדם כאיש כאשה כגדול כקטון. הן אלה הסבות אשר הניעוני לתרגם את הספר הזה ולבחור בו מכל אחיו ומי יתן ואהיה הסבה לתועלת אדם אחד מני אלף, והיתה זאת משכרתי; כי תכלית כל מחקר וכל עבודת האדם בקדש להשלים את נפשו היקרה, ולבחור במדות טובות הנאות לו והנאות לעולם.

איצק אייכל.

מילת איטלקית וכריטאנית שגורים על לשון תושבי פולניא, ואיש איש את שפת העם אשר הוא יושב בקרבו לא ידע דבר נכונה. וזאת החלי אשר עד הנה לא נלתה לה תרופה. כל עת שהיו היהודים מוזרים מן העמים ולא היה להם חלק ונחלה בקהלתם וגם אל חברתם לא באו, כאשר היה עוד בתחלת הדור הזה, לא שם היהודי את לבו על המחסור הזה, כי לא מצא מקום להתעורר עליו אך בעת הזאת בהערות ה' את רוח המלכים והשרים לדרוש טוב על עמו, ויקראו להם דרור. ויחפצו קרבתם, ויביאום בחברת אנשי עמם לשבת עמם באחוות מרעים, כסתה פני יהודי כלימה, כי אין איש יודע לכלכל דבריו במשפט. ואם בחמלת ה' הוסר מאתנו כדור הזה קללת והיית לשמה, חרפת למשל ולשנינה לא סרת ממנו, כי האדם אשר לא ידע דבר נכונה אף לשון אחת, הוא בזוי מעם ונמשל כבהמה, להיות הלשון מותר האדם ממנה. איש המדבר לשון עלגים איך ירום לבו להסתפח בחברת נכונים? איך ילמד חכמה, ואיך ישפיע ממחשבות לבו, ואם הם בחונים בכור התבינה, על לב זולתו? — למען שום דרך להסיר את החרפת הזאת מעל עם ישראל, קם מופת דורנו החכם ר' משה בן מנחם זכרו לנצח, ותרגם את התורה, להיותה תחלת הלימוד לנערי בני ישראל ללשון אשכנזי. גם פפר תהלים ושיר חשירים תרגם בצחות לשונו ובטוב טעם ודעת. ואחריו התעוררו אנשי אמת בחורי חמד להעתיק אחת אחת יתר ספרי הקדש, איש איש כאשר היתה לאל ידו. ואם אל תרגומי בן מנחם לא באו, הלא טובים המה מכל תרגומים אשר היו לפניהם. ותהיינה התועליות היוצאות מפעולותיהם האלה רבות: (א) ימצאו המלמדים, אשר אינם רגילים להבין לשון אשכנז על בוריה, מקום ללמוד על ידי ביאור המבאר את הענין, (ב) ירגילו את הנערים לדעת דקדוק לשון הקדש, (ג) ילמדו לשונם לבטא את המלות האשכנזיות כראוי ונכון, (ד) ידעו ע"י שניהם עניני הכתובים ומוכנס ע"ד הפשט וירגילו את שכלם להקשים ישרים ולכחינה נכונה, והתועלת החמישית העולה על כלנה, לעשות סיג לתורה, כי לולא ההעתקות האלה, לחוצים יהיו רבים ממלמדי נערי בני ישראל להשתמש בהעתקות מלומדים זרים, ומהם משובשות בהסתעף כוונתם על ענינים זרים לדת ישראל, ותהי להם למכשול ולפוקה. ואם עוד היום רבו המלעיגים ומתלוננים על הדבר הזה להינתן דבר חדש,

את הארצות אשר ישבו בהם אבותינו מיום הגלותם מעל אדמתם עד היום הזה • תראה חתת ותשומם, בפנותך אנה ואנה פלגי מים תרד עיניך בהביטך — (הה! לבי לבי על הלליהם!) את החרב את האש והמים אשר באו בהם שבווי ישראל, תשתוחחה נפשך ותהמה, ברעתך כי נעו ונדו בארצות אויביהם ערומים וחסרי כל, וכל אשר להם נתנו בעד נפשם • והיה כי תסמר שערות בשרך מחמת המציק, הישר עיניך על מצב היהודים בימינו ותחנחם, בדאותך כי הגדילת רחמיו עלינו, ויתננו לחסד בעיני השרים והעמים •

במדה שהברילח התורה במצות וחקים את עדת ישראל מכל העמים, בעור היותם שליו ושקט על אדמתם, כן מדדו אותם אויביהם וימאסו בהם אחרי אשר גברו עליהם ויוליכום שובב אל אדמת אל נכר • כי כן נבא עליהם ארון הנביאים באמרו: זה יית לשמה למשל ולשנינה בכל העמים אשר ינהגך ה' שמה • עוד לא זרתה שמש החכמה בארץ, עוד סרו מלכי ארץ ושריהם לקול כהני אליל, נטו און לרנת איש בליעל, בשומו עלילות דברים על איש יהודי, והיה כל מוצא דבה וכל מחרחר ריב, טרם קרא והם ענוחו, ויצו לעמוד במצור ובמצוק על היהודים הגרים בתוכם, אלצוהו לעזוב דתו או לעזוב ארצם, רדפוהו מעיר לעיר וממדינה למדינה עד היותו אומלל ומדוכא לבקש מקום מנוחה ומסתור לנפשו בעד כל הונו ורכושו • בסבות הגליות האלה והשתנות מקום מגורתם פפי אשר נגזר עליהם בכת הרודה, נשחתה לשונם ונתבלבלה שפתם, אין איש מהם יודע דבר כלשון נמהר ובשפה זכה • ואם בגלות בבל אשר הגלו בה אך שבעים שנה, ואשר לשון עמו קרוב מאוד ללשון עבר, נשחתה שפתם כל כך, עד שאמר עליהם נחמיה: ובנייהם חצי מדבר אשרודית ואינם מכירים לדבר יהודית וכלשון עם ועם: אף כי בגלות האחרונה המרה והארוכה הזאת, בין העמים אשר שפתם רחקו מאוד מלשונות ארצות הקדם • וללא היתה הרת החדשה נשענת ומיוסדת על יסודי תורת משה ודברי הנביאים, מי יודע אם לעת כזאת נשאר בידינו אף ספר אחר מספרינו הקדושים • יהודית אשר שמשו בה בארצם נשכהה אחת אחת, ולשונות העמים אשר גרו כיניהם לא יכלו ללמוד כי לא עמדו ימים רבים במדינה אחת, ותהי שפתם כלולה ממלות לשונות זרים, יהודית צרפתית אשכנזית ופולנית, כאשר תשמע עוד היום מילת

הקדמה שנית להחכם אייכל הנ"ל, לספר משלי המתורגם
ומבואר טמנו.

כאשר ישמח לב סוכן משכיל, ותנל כבוד פועל אוצרות, עת היות
רעב בארץ, בהתאסף עם רב סביב אוצרו לבקש מידו שבר
רעבון — ברנה יפתח את אסמיו ובצהלה ישבור בר לכל שואל:
כנתש נפש איש משכיל אשר קדש עתו להונהלך כגן התורה והחכמה,
לבקר בצמחיו ופרחיו, ולאסוף מפריה אחת אחת בחפניו, ולשימם
למשמרת עד הגיע תור החפץ לבקשם מידו. מהרב שמחתו כי יבוא
יום ידע נאמנה, כי לא יגע לריק, ולא קבץ לבהלה. זה לי עשר
שנים מיום צאת לאור ספר משלי שלמה עם באורי ותרגומי
האשכנזי, ועוד לא רוו נפשות הצמאים לדעתו, עוד ידם נטויה לשקול
בעדו כסף מחירו. ויהי כי תמו הספרים אשר באוצרותי, נדרשתי
לקול מבקש להדפיסו שנית, נמצאתי לאשר שאלני, והא לכם זרע
קדש! בחורי ישראל! הספר הזה מתקן על כל גדותיו. בחנוהו
נא וראו כי גם אנכי לא טמנתי ידי בצלחת מן היום ההוא עד עתה.
השקפתי בעין פקוחה על השגיאות אשר עלו במלאכתי הראשונה,
והטיתי את אזני לקול המבקרים, ולא בושתי להודות על האמת,
אם כן מצאתיו, ולא הרפתי את ידי מלשנות ומתקן את המעוות
כפי כחי, הא לכם הספר, דרשוהו, והיו ברכה!

ממהות ואיכות ותועלת הספר הזה כבר מלתי אמורה בהקדמתי
הראשונה. אמנם התועלת אשר זכרתי שם היא תועלת המשל
וההידה בכלל, וטעם לכוונת מחברם מדוע שמשו בם בראשונה.
ועתה אודיעך הקורא הנעים! בהקדמתי השניה הזאת, תועלת
פרטית (תסתעף גם על טעם תרגומי) אשר תצא לך מן הספר הנשגב
הזה לתכלית אמון בניך כפי צורך הזמן, הנשתנה בחסר אלהים
עלינו, ואם בעל נפש אתה, שמעני ודע לך! — אמנם טרם אחל
לדבר, הואל נא לשוט עמי חוצות תחלה, אהווי יד נלכה יחד בין
בתרי הימים הראשונים, נשקיפה על הר ציון ששמש, ומשם נתורה

יהיו דבריך נואש, ופעלך מאפע. צר לי עליך ידידי! צר לי, כי הבאת בידך אבן יקרה ואין סבקש, העלות בכפך צדי גלעד מזור ותרופה לכל שוחרי מוסר, ואין איש שם על לב. מדוע אחרופעמך? מדוע בוששת לבוא עד הנה, כי תקרא ואין עונה? — גם אלי, איש בריחך. לאל תקרא; כי מי אני לעמוד לעזר לך? ומה חילי כי שמחני למנוס לך? מה יתן ומה יוסיף קנה וסוף להציל נפש צולל במים אדירים? הן בהושיט ידו להחזיק בו, ישרשו ממקומו, וכשל עוזר ונפל עוזר. גם אנכי טעמתי את קנעת כוס התרעלה אשר עבר על עם יהודה ועל משכיליו. הלפו ימי האהבה, עברו ימי חברית אשר היו ביני ובין בני ישראל; עת נראו נצני החכמה ותפרח לשון עבר לתהלה ולתפארת, אז יצאו נערי בני ישראל ללקוט מפרי תבונתה דבר יום ביומו. נסו ואינם — אהה! אף לא יוסיפון שוב; מיום אמרו בלבכם לאמור: מלאה כל הארץ דעה, מאסו בלשון אבותיהם, וישליכוה אחרי גיוס; גם אותי שכחו ויעזבוני כעדער בערבה. ועתה אל מי אשא קולי לדבר טוב בעדך? אל מי אפנה לבקש עזר ותרופה לנפשך האומללה? שוטט נא בחוצות, סב נא ברחיבות, פקח עיניך וראה אם תמצא אחד בעיר ושנ"ג במשפחה אשר יאכו שמוע לך, אם יחושו כי שפת עבר על לשונך? — ככה נהפכו העתים ותולדותיהם, ככה נהפכו אנשים ודעותיהם!

אך אחת איעצך, שמענה ואתה דע לך. בסודך אל העיר ונשאת את הקינה הזאת על מפלת הלשון והספר, והיה האיש אשר יטה אזנו לקולך, ואשר יקוו מים סביב בת עינו, הוא הרך והענוג אשר יאספך הביתה, וקראת אותו לשלום בשמי ובשם כל דורשי לעזר עבר, כי מן השרידים הוא אשר השאיר אלהים לנו לפלטה. כ"ר אוהבך הרורש שלומך.

איצק אייכל.

שענעבערג סמוך לבערלין ד' מנחם תק"ס.

הקדמה

עמכם, ואחאמץ בכל כחי לחלקם ביעקב ולהפיצם בישראל, כי רבים מאוהבי ומכירי במרחקים כלתה ונכספת נפשם לקנותם. — המלץ נא אדוני בערי אצל אוהבך רבים וכן שלמים בקריה זאת, למען אציב לי פה יד, ואדעה מה אעשה. על תשובת יקרת דבריך הוחלתי, אני עבדך הצעיר וכו'.

בערלין י"ז מנחם תקנ"ט לפ"ק.

שלום הכהן.

אגרת תשובה מהחכם ר' איצק אייכל הנ"ל, לאיש אשר שלח
לו מחברת אחת בכ"י *).

שלום למיודעי איש משכיל וכו'.

כאשר יקרה נפשך בעיני, דובר צחות, כן עגמה לך נפשי;
וכאשר מתוק לחבי צוף דבש מציתי מנועם מחברתך, בו
כברתני, כן לבי יורע מרת נפשך; כי כמודך כמוני פחד פחדתי פן
יהיון

* אני אני האיש אשר לו כתב החכם הנ"ל האגרת הנחמדה והמסולאה הזאת,
אשר אין ערוך אליה ביופי מליצה ומתק שפתים, מיום נכתבה בלשון זו
אגרת שלומים על הארץ. ולמען יבין הקורא על נכון דברי פי חכם חן
בתשובתו זאת, אעתיק לו פה אגדתי הכתובה אליו מידי בשלחי לו מחברת
אחת ממני:

“ שלום לאדוני היקר החכם הנודע ופר' ”:

מארץ מולדתי אל עיר החכמה הזאת הנה באתי במגלה ספר כתובות
עליה מליצות עברית, ראשית בכורי פרי מחשבותי הנה; ואבוא היום
להשתחות פני אדוני ולדבא תחת רגליו, והגשתי לפניך זה פרי למען
הפקח עיניך עליהם, וענית ואמרת, היטעמו לחכך אם לא? אם אמנם צעיר
אנכי לימים, לא ידעתי דבר פני שר חכם ומליץ כמודך, אשר קטנך עבה
ממתני, הלא ענות לבך נודעה לי מחסול שלשום, וכבר עשית עמי אות
לטובה, והורעתני כי יקרה נפשי בעיניך. עתה אליך אדוני אשא קול
תחנוני, חקם נא לעזרתי, ולעזרת שפה העברית, צבי מחמד תפארתינו,
פליטת ישורון מכל פחמדיה מימי קדם, אשר מאז עשרים שנה אתה ודעיך
המשכילים בתבונת כשכם הרימותם אותה למעלה ראש; ועתה הנה! פתאום
הורד קרנה, וכבודך לעפר ישכון בעיר הזאת, אין דורש ואין מבקש,
והמאסף נאסף. ואני אך תקות מעט לי להחזיר עטרה ליושנה; אולם כמו
צולל במים אדירים כי יסחבוהו משברי ים, הגבה למעלה והורד מטה,
יושיט ידו להחזיק אף בקנה רצון, ובעלה נובלת, להציל ממות נפשו;
כן לשוננו העזובה ממאהביה גבורי בח, תחזון ישע מרלי דוח כמוני. —
קום נא אתה אדוני, כי כאיש גבורתך, שנס עוד בגבור מתניך, אולי תוכל
להקימה מעפר, ותתחדש כנשר נעוריה, והיה בשלכת זרע קדש מצבתה.
ודע נא כי עוד כפירים אוהביה ומשחריה ירביון בארצות הכביכות. אם
חשוב להוציא מכתבי המאסף, או הנכשלים יאזרו חיל, ואף ידי תכרן

מה יתן אלהים ומה יוסיף לנפש שוקקה לתושיה? הבאחות מרעים
כאלה לא תמצא את כל מאויה? — הנה פה עמוד עמדי, אחי!
אל נוסף ללכת הלאה, רב לנו זכור אלה למען הודות לשם עליון
נצח, יחד נשא כפים לאל לאמוד: אלהים! מאור מאוד הטיבות
לעבדיך צדפתנו לעבודתך, ותורנו דרך השלם נפשותינו: נא החזיקנו
במומות זו חשבנו, והאר עינינו לבלתי נלז מארחותיך. ונשלמה
תודות מעשינו, וכל ימי חיינו יהיו שיר ותהלה לשמך! —

ועתה אחרי שפוך לבנו לב אחר לפני אל טוב ומטיב לנו, לך
אחי יקר! אשים מלתי. הבקול תודה אפתח פי וזכור לא אזכרך?
הגמול רעים אבקרה, וגמולך אשכח? האחרל ספר כקהל רב את
אשר הומה לי בקירות לבי? אם שפרה לי נחלתי ואם טוב לי
עתה מאז, נפשי יודעת מאוד כי אותה הסכות, ומידך היתה לי;
אתה עמלת בערי לפתוח לפני דרך רחבת ידים לפעול טובה ולעשות
תושיה; ואנכי אשא בשרי בשני, ואעבור על פניך מכלי דבר
מאומה? לא כן אחי! לא כן עם לבבי; אתה חפצת לשימני שקט
ושלו למען הצדק לבי לעבודת הקדש, לפעול טוב לנערי בני ישראל
החפצים לדעת חכמה, ראה נא, את פקודיך שמרתי! בראשית
עבודתי חרפתי את נפשי לנסות כחי בתולדת חכם דורנו אשר הורנו
לכת דרך תושיה, למען שמור זכרו לברכה לדור אחרון; הא לך
ראשית בכורי, קדושים המה לך, רעי! ואם ימצאו חן בעיניך,
קחם כמנחת תורה מזכרת ברית האהבה אשר לא תמוש לנצח מלב
אחיד.

איצק אייכל.

בערלין חודש השי' התקמ"ח ליצירה.

כמוני שמנו חק לקחת מוסרו וללכת בדרכיו. קרא נא לימים האלה, ישובו אחור ויעלו עלי זכרונך, התדע לשקול גיל וחדות נפש מחירם? — אמת, מעטים היו הימים הנעימים ההם, חיש חיש עברו, ואחריתם מרה; ויהי אך ששנו לאמור: עשרנו, מצאנו און לנו, — והנה שדרנו הבל; אך באה אל נפשנו ראשית מופתיו כי יע אלזה יושב קרם *). ובעוד הטותנו און להקשיב מפיו שנית, במה יטהר גבר לפני אלהים זה עושהו, **) שמענו קול יללת יתומי החכמה מר צורת: הה! נאסף משושנו, כי אבר מורה. ותחי גם לקול פחדים באזנינו לאמור: הן מי יאיר נתיב, עתה — מי יורה דרך? ואם נכשול ונפלנו מי יקימנו? אמום איש חרוץ לא יפעל לבהלה, ידע תת עצמה לכל מפעלותיו למען יקומו למשמרת עולם, בספריו היקרים השריש די זרע תבונות, ומבין רעיו ותלמידיו הקים משדרים לאדמתו, ונוטרים למטעיו, לעשותם ולשמרם למען הקריב מפרי תנוכתם לכם דורשי אמת וחכמה, ותהי זאת תנחומות כל משכיל אשר נכה את אבדתו. כן שמעתיד מתנחם בשבתך את מנת חלקך וכוסך, לאמור: **)

„ועת כי נר כבודני, אהה! נכבה ואינו,
בחירי עם סגלה נושאים עין לרעו“ ****)

ותוסף נחם, ותרב חדות ביתר שאת על אחיך, באמריך:
אני — חלקי וחבלי נפלו לי בנעימים —
אני תמיד סביבך, מבארך מי תבונה
להדלות מה מנענו? — — —

בצדקתך וביושר לכבך דברת זאת. ומי יחוש אמונת דבריך יותר ממני? כמוני כמוך טעמתי את נועם ידידות האיש הזה, גם מאז, בשבתי בבית אבותיו אנשי אמת ואוהבי כין, מרחוק אצל עלי מטובו תמכני במועצותיו, וכמדברותיו עמד לעזר לי, ועתח כבדני לשום חלקי בחברתו, וכאחר ילידי ביתו שמני לחזות בנועמו ולהתעלם באהבתו; אף אני תמיד סביבו ולרוות נפשי מבאר אין מונע. —

מה

*) ספר מרערי שחר, שחבר החכם ומ"ר על מציאת האלוהות.

**) עלה ברצון החכם ז"ל לדבר בחלק שני מספר הנזכר מיסודי המוסר ויראת האלהים האמתית.

***) בראש חלק שלישי לבאור ספר תהלים מהחכם ר' יואל ברי"ל.

****) הארון דוד פרידלענדער.

לנפשי, ואם עוד קצרה ידי מבוא אל הקדש פנימה, הלא ידעתי
נתיבה, נצח לא תלו מעיני, עולם אנצור תושיח ומוצא, ותהי לי
לישועה.

אמנם אחי! רבות היו התלאות אשר מצאוני, לאין מספר
ירכיון יגיעותי לבעבור הדבק בקהל נכונים, שמתי נפשי בכפי לתור
אחרי אמרי בינה מבלי רב ומורה דרך, לקח מפי זולתי לא שמעתי,
אם לא לפעמים דבר אלי יגונב בהיותי נחבא בועד משכילים ותקת
אזני שמץ מנהו; וכהנה רבו מופתי אל אשר עשה עמי אות לטובה
בפתוח לפני פתח מסגרת שערי החכמה, אשר אם אמרתי אספרה
נא כמו, ילאו ספורות למו; אך אשמרה לפי מחסום ומלים לא
אכבירה, ידעתי את ערכי וארא כי לא תיקר ספורת תולדתי פעין
זולתי, וכל השומע לי בצדק יענני לאמור: את מי אין כמו אלה? —
אפס לך אחי! לך לכרך ארכרה! אחים אנהו מנוער, אתה ידעתי
אז ותדעני עתה, גם אתה כמוני טעמת כוס ישועות כאלה, אחרי
קצרה יד אבותיך תת לך תורת חקך, כמוך כמוני רוח נדיבה החל
לפעמך בעורך באבך למאוס ברע ולבחור בטוב, ואם גפלינו במהלכנו
והלכנו ארחות שונות, הלא גם שנינו שמנו התושיה למטרת דרכנו.
דבר אחי! התשב דומם ומחריש בשמעך קול רננת לבי אל אלהים
כי אקדמה פניו בתודה? הנגור לא תגור עינך בעת עפעפי יולון
והסך ינסכו דמעות תודה וגיל לאל כי גמל עלינו? — פנה אחור
והבט, מי הגיד לך עתידות ימים יבואו לאמור: יבוא יום ותהי בין
העומדים בפרץ להרים קרן ישראל מערמות עפר, ללמד בני יהודה
דעת לשון וספר? מי נביא או אשף או קוסם קסמים דבר לאבותיך
למרחוק לאמר: הנער הזה יגדל ויהי לאיש בין יודעי בינה? מי דרך
לפניך מיתרי כנור דויד, ויורך דעת נגונו, וכאר היטב שירי נעים
זמירות ישראל? מי ממורי גלותך הדריכך לאהל משה חכם דורנו
לאמר: כזה ראה, התעלם בלקחו, הדבק במדותיו, כאשר עשית
בימי בחרותך? — ומי ממידעי אז בשר עלי לאמור: גם לך חלק
בנחלת האיש הרם הזה, תדעהו, תאהבהו — תזכה מצוא עונג
לנפשך בספר תולדותיו, ותשפיע גם טוב לאנשי דורך, ברכך יהודית
על און לא ישמע שפה זולתה? — אם רק למען הטוב הזה לבר
עמלנו, רב לנו אחי! יתר שאת מאשר קוינו. ידענו את האיש
חשלוס הזה, ראינוהו, שמענוהו מדבר, השתעשענו במאמרו, וכמוך
כמוני

ויעשו פרי, וארא אותי כערער בערפה, ואבהל; זכרתיך, אחי!
ויעבור עלי רוח קנאה, כי בימים האלה נוסדה אכן פנת אשך, כי
באת אל בית מורך כאביך, אשר עליו שרת מזמור לתודה בראש
באורך לחלק השני מספר תהלים. — שאנא אחי, כי אבוא אחריך
לשנות עת דבריך הנה נופת המה לחכי, מלאים רוח תודה, ולבי
לקול תשואות חן — כלו אומר כבוד:

קטן הייתי ורך, עלם בן תשע, ועוד נעלם מיעתי בין ימין
משמאלי, צדקתכם עוד עמדה לי. — לקחתוני מכית אבי,
הבאתוני הדריכם, בין נטעי נעוריתם, שמה לרוח בשרי ולבבי
מטוב אדמות — מתענוג שכל — למטה למעלה להיטב
להשכל. —

אמרתי מה טוב חלק הנער הזה — הוא יגדל ויהי לאיש,
ואתה תרד מטה מטה, ותהי נבזה וחדל אישים. אך כמה יזכה
נער את ארחובאין איש אתו, ואין תומך בעדו? אכן בעוד תשתוחחה
עלי גפשי, בעוד יסדוני בליותי, הרהבתי כלבי עוז, והרימותי את
כפי לאמור: כה יתן ה' זכה יוסיף, בכל מאמצי כחי אתור אחר
דרך החכמה; ואם דמו מסלותיה, ואם חרלתי תומך, ואפס לי
מורה, באלהים אשים מבטחי, לו נתכנו עלילות, ממרום ירא עניי
ויורני דרך אבחר. — שמעו זאת הנערים! אם תתעורר כלבבכם
חמדה לדעת חכמה, תחלצו לקראת כל שטן, ובכל כחכם קרבו
אל גבולה; שקדו על דלתותיה, דרשוה אל תלאו, ואם יום או
יומים לריק תשובו, אל תלאו, שקדו והוסיפו שקוד, ודעו כי יבא
יום יפתחו לפניכם שעריה, ובאות נפשכם תתענוגו בהיכל כבודה.
כי הנה כסרוב עלמה טובת שכל, ותרפקת על דודה, ובכל זאת
תתראה ככזה אהבתו, תאטום אזנה משמוע לקול שועתו, ותמאן
השיב חן על דברי דודיו, למען בחון את לבו אם שלמה אהבתו;
כן הדבר הזה, החכמה תסדך לפתוח דלתה לקול דופק, טרם דעתה
כי בתום לבבו ידרשנה. איש אשר אך למען דבר גדולות יחפוץ
קרכתה לא יעבור על מזוזת פתחה לעולם, אכן לתם לבב אשר
מאהבתו אותה יכסוף לשבת אתה, תפשוט ידה, בזרוע נטויה
תחבקנו ולנצה לא תרפנו. — ברגע קטן עזבתי את ההוללות,
וגזרתי אמר לאחוז בחכמה, וה' היה עוזר לי. מיום ההוא עד הנה
לא נטו רגלי מני הארה הזה, לא עברתי את הכרית אשר כרתו

לנפשי

נשובה ונתורה את הדרך הלכנו בה עד כואנו הלום, וכל קרבינו
יתנו צדקת ה', ומלבנו יעלה זבח תודה לאל גמל עלינו.

ידעתי, אחי, ידעתי את מך ערבי ואת שפל מצבי, הרחק
מאוד מאוד עורני עומד מהיכל החכמה, ועל סף אולם התכונה ערן
לא הניחותי כפות רגלי; אבינה בחכמים ואהי כחגב בעיני, אשכילה
בנכונים ואשים יד לפה כי בושת; ידעתי רבים מאנשי גילי כנשרים
הגביהו עוף נגד שמש החכמה, ואנכי כמו שבלול אהלוך להציץ אל
זהרה מבין נקיקי ארץ; אם אנשי מדע בעם כרנה ישאו אלומותם,
ילך מסכן אנפי הולך ללקוט אחרי נעריהם; — אבל, הגד נא, דעי
כלבבי! גם זאת מי מלל לי? הלא קטנתי מכל החסדים אשר עשה
לי האלהים כי חנני דעת את המעט אשר אדע; ואם מצער היא,
ממך לא נכחדו ימי עלומי; דבר, הפללת ראות אותי רועה בשדה
המדע? — מי הגיד לנו בימי נעורינו לאמור: הנה ימים באים
ותפגשו איש את אחיו בדרך מכוא החכמה? — זכור נא אח יקר!
את דברי הימים האלה, בעורך שומע תורת אמך, כלך שלאנו בין
אח ואחות אמון בבית אביך, גלמי ראו עיניך, ידעת כי נער חדל
מוסר הייתי ואין תורה, ברחוב הכינותו מושבי, וכאיל רקדתי חוצות,
ראוני נערים וישישו לקראתי, וזקנים נחבאו ממני, ידעת את הימים —
אכן מחס מספרך, לא טובים היו, במספר שנותי אל יכואון, לדיק
חלפון, הבל ומעשי תעתועים; — למנות ימי כן אודיעך. זה חמש
עשרה שנים, ואנכי בן שבע עשרה יצאתי מפה לשוטט חוצות לגור
בארץ נכריה, מבלי דעת מה תהיה אחרייתי, נער נעור ודיק הייתי,
לשון וספר לא ידעתי, אף כי שמץ מני חכמה, לא שניתי ולא קריתו,
ואם דמיתתי דעת דבר מה בתלמוד, בכתובים לא כינותי אף מקרא
אחד; והייתי כאיש יורד הים כאניה וכידו אין משוט ואין מחוגה,
אל כל אשר יוליכנו הרוח ללכת ילך, ובקום סערה, יגאה גל,
יהפכהו ויהי לאין. עמדתי קשה יום על אם הדרך מבלי דעת פנות
ימינה או שמאלה, ונפשי עגמה באמרי אל לבי: הנה חלפון ימי
הילדות והגיע עת לתקוע יתר במקום נאמן להיות לציר, עליו יקיפו
כל מעשי ימי הדרך; אפס שגבה ממני ישע, קראתי לעוזר ואין
עונה, לתחבולה — ואיננה. פנית לאחור וזכרתי ימים עברו,
זכרתי את כל הנערים אשר היו כגילי, דאיתי רבים עולים בפרחים
בימי האביב יגיל בס לב רואה, וישמח לקראת ימים יכואו עת יצליחו

הזדון והמשפט, לתתם הלוך ורבר איש אל רעהו, ולפעול אלה מול
אלה. כי זה הדרך ישכן אור, צח ונעים להשמיע מוסר ולמד דעת,
ולהשריש בתלמי לב שומע אהבת הטוב והתושיה, ומאוס בזדון
ועול. ובחרתי רוב גופי המדברים מספר לישרים תהלה, ועוד
הוספתי עליהם מדברים חדשים, כפי הנאות לסיפור המעשה אשר
המצאתי, ולתכלית המהשבה אשר הגיתי בו.

ואלה שמות המדברים: משפט מלך, יושר בן אמת,
תהלה בת המון אשת יושר, תרצה בתם, רהב, הבל בן
רהב, שכל ריע יושר, תרמית ריע רהב, עמל ממשפחת יושר,
אוהב את תרצה, סבלנות אשה זקנה בבית יושר, דבה שפחת
רהב, מחקר מתבודד, שופטים, שוטרים, עדים.

(ד)

מכתב להחכם השלם המליץ המפואר כ"ה יצחק איצק אייכל
ז"ל, לאוהבו והחכם השלם הנפלא כ"ה יואל ברי"ל, בשלחו לו
מחברת תולדה רמב"מן. (נדפס בספר התולדה פעם ראשונה
בבערלין ה'תקמ"ט, ופעם שנית פה עיר ווין הבירה ה'תקע"ד).

קום יואל אחי! בנו יהודה עורה; נסורה מני המית קדיח, שאון
עליזים חדל, הנח הבצע לעריצים ולגאונים רהב, יהי הונם
כסלם ורכושם מכטח למו; נוס מני המולת תמתחנמים, הנח להם
עשות חיל בנבערים והרבות שם בכסילים; יתהלל איש איש באשר
ידמה הצליח, בקרבנו לא יעירו רוח קנאה, אנחנו לא נתאוה
למטעמותם, קום אחי! שמעני ואנכי אדברה, אנכי לה' אדברה!
תמוך אשורי וגלכה, על מי מנוחות אנהלך, בנאות דשא נרביצה,
שם תחת האזרח הרענן גבוה ותלול הלזה, — דליותי יתנועעו
הנה והנה לרוח היום, לאט יתהלך כינותם יפיק עונג לחוסים בצלו —
שם נשב יחד, נדברה וירוח לנו. אזכירך מעשי ימי קדם, שנות לא
ראינו אור אעלה על זכרונך, בעין פקוחה נבקרה את ימי עלומינו,
נשובה

וכזביו, ויגרשוהו על פי משפט המלך, ויתנו ליושר את תהלה אשר יאתה לי.

ואחרי דואי כי לא נמצא הספר לישרים תהלה ביד כל אחד, ורבים מסיפורי שירי (אשר הם כחלק שני ממנו) הוסדרו לעמת המעשה הנזכר בספר הזה, לכן אציג פה פתשגן המשל ככתבו וכלשון המחבר בהקדמתו לספרו.

(והעתקתי במבוא ספרי את פתשגן המשל, הנעתק למעלה בסימן א.)

זה פרי מוסר יניב פי חכם ומשורר גדול, ואלה לקחי תבונות כפיו. ופניתי אני את לבי לראות בתהלוכות תבל וארחותיה, נשקפתי באהל ישרים פנימח, והבטתי צר מעון, ובין קירותיו מחסור עוני ומרודים, צדיק באמונתו יהיה, ישרו וכטחוננו יקימנו, ומכלי לו דאגותיו ישברו גרם, וכח עורקי ירפה. ובבית רהב הון ועושר רב, שלחנו מלא דשן ודוה נחת, עטיניו מלאו חלב ומוח עצמותיו ישוקה. ומה יתרון ליושר כי יתן לו המון תהלה ושבח, יפאר בשערים מעשיו, ותקפוץ ידו מהחזיק ידי מד, ומלאמץ דלי כח? מה בצע באמרי רוח? ודבר שפתים אך למחסור.

וגם רעה חולי ראיתי, כי פרי עמל יאכל רהב. נשען על זרועי תרמית ריעו בוז יבוז כל יגיעה וכל מלאכה, על מטתו ישתרע בהשקט ומנוחה, בקר וערב ירנן, ימיו יחלופו בשחוק ותענוג, דק בנשך ותרבית ירבה הונו, מעבודת חרוצים יעשר, והוא עליהם יגאה, ישפיל לראותם כבוז וקלון, ויהיו בעיניו כחגבים, ואך הוא לבדו אדם לו. ודברתי אני אל לבי, גם זה הכל, שלות רשעים אך רגע, לא יחרוך רמיה צירו, בא יזמו ויאברו כל ימי הצלחתו; ושארית צדיק ברכה, וטוב ינחיל לבני בניו. הן לא יקומו רשעים במשפט, כי המשפט חק נתן ולא יעבור, והוא במלכים יתקלם, ורוזנים משחק לו. הלא הוא המחציב רהב ומכרית שקר, במחוקק במשענותיו ישיב עליהם את אונם, וברעתם יצמיתם, עד יקיא רשע את בלעו, ונפש עמל עמלה לו.

על כל אלה הטפתי מלתי, וחלכתי אף אני בעקבות הנאון לוצאטו, (ברמות מערכות שיריו, ולא בתוקף ועוז נעימת לשונו ועומק מחשבותיו, כי קטנתי ממנו מאוד, קטנתי!) והצעתי דברי במשל ומליצה, להחיות רוח החכמה והסכלות, הרשע והצדק,

הזרן

ושכתי וראיתי כי העמל והחריצות מיקר תפארת מעלות אדם
המה, כל אחיו בהם יעזוב דרך רשע, לכו ישט מכל רע, ויחבק
חיק תושיה; בהם יסכן גבר אף יועיל לזולתו, ובדרכיהם אחו מנעוריו
גם אוהבי ורעי זה, דרך עצלות רחקה מנו, ומפועל כפיו עשה חיל:
על כן אענדנו עמדת לראשו, ומשירי אהודנו, כי חנותרצה משכורת
עמלו, עושר וכבוד מתת חכלו, ועל ציר זה תסכינה דלתי שירי.

והנה כל קורא ספרי מליצת עברית יכירו וידעו יקר ערך גדולת
הספר **לישרים תהלה**, אשר חבר הגאון המופת, המליץ היחיד,
נ"ה **משה חיים לוצאטו ז"ל**, בשנת ה' תק"ג, על חתנות אחד
מאוהביו באמסטערדאם. מה אערוך ואדמה וישוה לו? לא קם
במוהו ואין ערוך אליו בכל ספרי מליצה מזום נסתם חזון הנביאים.
ומה לי להלל אשר תהלתו בחוץ תרונה? כל עין לו לראות וחף
לשעום יראה יקרא ויתפלא. והמליץ הגדול הזה בעוז כח דמיונו
ברא עולם ציורי, וישם בו המדות הטובות והרעות כתבנית בני אדם,
זו לעמת זו תלכנה תדברנה אף תעשינה, והן בחברתן אשה אל
אחותה תועלינה אותזיקנה. והקורא בספר זה נחשב כרואה בארובות,
וכמציץ מן החרכים, וירא ויתבונן כמעשי בני איש מראשית עד
אחרית, יביט וידע כי קץ צדיקים ישע וברכה, אף אם ראשיתם
מוצער, ואחרית רשעים נכרתה, אף כי ארכו ימי שלותם. — ואבן
פנה, אשר ירה ליסר עליו מבנה שיריו הוא מוסר השכל, לתת
להמון עם דעת ולפתאים ערמה, לבלי שפוט למראה עין, לפור
תהלותם באנשי רהב וכזב, אשר בתהפוכותם יגנבו לב אוילים, פיהם
יהיה צדק ומשפט ובקרבם ארבים. וידעו כל עמי ארץ כי אך לישרים
נאווה תהלה, ולתמימי דרך כבוד ותפארת. ועל פי משל ומליצה
עשה המחבר את יושר כחתן יכהן פאר, ואת תהלה ככלה
תערה כליה, על כן מישרים אהבו זה את זו ונפשותם קשורה אשה
אל אחותה. אולם כמעט הפריד רהב בין אוהבים עצומים, כי בעת
גרשו הזדונים את יושר אחרי מות אמת אביו מן הארץ, בתרמיתו
בא רהב והתחפש בכגרי יושר לאמר: אני אני הוא, ולי יאתה
תהלה, ויפת לב המון אביה להאמין בו. ויהי בהגיע המועד
לתת את בתו לחיק רהב והנה אותות השמים נראות עצומות ונוראות
ביום החפה, ודרשו הזקנים וחקרו היטב, עד כי גלו מרמת רהב
וכזביו

(ג)

מ ב ו א

למליצת שירת דודים **עמל ותרצה *** אשר חכרתי אני על חתנות
אחר מאוהבי, לעומת המחכרת לישרים **תהלה**.
(נדפס בפ"פ דמיין תקע"ג לפ"ק).

בטוב ישרים תעלוץ קריח, ובשמחתם תתערב נפש כל אוהב תושיה
יחדו ירננו ויאמרו: נאווה לאמונים ישע ולישרי לב שמחה.
עלו גם לבי אף רוחי חיתוהו ראות גיל וטובה בזרע בירך, בחור חמר
יפה מעללים ומישיר לכת, דרביו דאיתי ואשרתיו, פעליו והללתיהו,
ידידי החתן המשכיל כה' **שמעון ב"ר גדליה אפפענהיים יצ"ו**
אחד משרידי אוהבי לשוננו הקדושה והמסולאח (אשר מעטים הם
כעת על פני הארץ). ובהגיע עת דודים מועד כלולת חפתו, כי
זכרו אלהים זכר טוב להפיל בגורלו בתולה מאושרה, נעימות מעשים
וטובת שכל, ה"ה מרת **יענטכה**, בת הנגיד המהולל כ"ה **גומפל**
האנאווער יצ"ו, אמרתי כבד אכבדהו נגד כל עמנו, ולזכרון ברית
ידידות אעשה לו מטעמים כאשר אהב ממעדני לשוננו העברית הנחמדת
להוכיל שי לו כיום חתונתו ושמחת לבו. אך לא להשמיע שירי עגבים
כקול הסירים תחת הסיר, כי אם מוסר ולקח טוב יצללו קוי כגורי.
על כן אפתח במשל פי, אביעה חידות מני מישרים.

ושבתי

(*) ריזעס פאעטישע ווערקבען איזט עבענפאללס איין אללעגארישעס דראממא;
עו זעטצט דיא האנדלונג דעס פארהיין געדאכטען דראממאס פארט; אונד איזט
גלייכזאם אלס איין צורייטער טהייל דעסזעלבען צו בעטראכטען; נור פיהרט עו איי-
נע אנדערע מאראלישע טענדענץ; דאז פערדיהנכט זאלל בעהמליך ניכט בלאס
געלאבט, זאנדערן עו זאלל אויך בעלאהנט ווערדען. דיא היר אנגע-
פיהרטע פראזאישע איינלייטונג ענטהעלט פאסט דעזעלבען געגענשאנד דער
ביידען פארהערגעהענדען אויפזעטצע; דאהער עו פיר דען יונגען לעזער ניכט
אונאינטערעסאנט זיין קאן, איינע אונד דיאזעלבע מאטעריא מיט פערשירענען
אויסדריקקען בעשריבען צו זעהען; וועסהאלב איך עו אויך צוועקסעסיג פאנד
ריזען אויפזאטן אונמיטטעלבאר אויף דיא צורייא פאריגען פאלגען צו לאססען.

האמת על מזונה, ולהצמית לשון תרמית, ועד ארניעה לשון שקר, כי תנתן תהלה אל יושר האוהבה מימי נעוריה, ואהבת נעודים כל תשכח לנצח.

עוד השקיף החכם המחבר בספר הזה אל תולדת היצורים, וידבר על העצים ועשבות הרים, וישם שם מקום גם לאלה החקירות, והכל בלשון צח שהשתמשו בה כיתבי המקרא; וכל הקודא ספרו יתפלא על המחשבות העמוקות שלחכם הזה, וישתומם על רוב חכמתו ויתמה על צחות לשונו, כי הרבר קשה עד מאד להביע אומר בעניני מחקר כאלה בשפה עברית, כי לא נמצאו בספרי קדש שרשים ומלים לאלה העיונים כי אם מעטים, זעיר שם וזעיר שם.

והתועלת היוצאת מספר זה הוא: כי בחורי חמד יתנו לבם אל לשון העברית, ללמוד אותה היטב, עד ימהרו לדבר צחות, ובל יאמרו נגזרנו בשכבה הכל נשכח, כי אין עוד נביא, ולא אתנו יודע עד מה מדרכי הלשון ההיא, ולמה ניגע לריק, נבקש ללא יועיל? כי אף אם נחפשה דרכיו ונחקורה לא נמצאם. אכן בקראם בספר זה הנכתב בימינו, ידעו כי לא אלמן ישראל מלשון ההוא, עודנה נמצאה לכל מבקשיה, ונדרשת לכל דורשיה. והתועלת הגדולה מזו היא: כי אמריו הטתורים ימשכו לב כל איש, עד אשר ימשול ברוחו, להגביר המדות המעולות על הפתותות, והנאות על המגונות, ולהשיג התכלית הנרצה לפני ה' וחי לעולם.

והספר הזה הדפיסו המחבר בחייו באמסטערדאם בשנת תק"ג ולא הוציא ממנו רק חמשים ספרים ולא הוכאו כי אם אל אוצרות הגבירים הספרדים אשר בעיר הזאת, ולכן כל מבקשו לא ישיגהו, אם לא יתן הון רב באהבתו, לכן הרפסתיו מחדש בתכלית היופי, לתועלת בחורי חמד, להלהיב בלבותם אהבת לשון המקודשת, ולשקור על דלתותיה יום יום. ועתה אחי ורעי, תנו לבכם אל הספר הזה, וקראו בו בעתותי מרגוע ותתענגו על יופי מליצותיו ואל צחות לשונו, ולמדו את בניכם להרגיל עצמם בשפה הזאת. אולי יחננו ה' וירצנו, להשיב כימי קדם שבותנו ולרפא לשוננו, ולשון עלגים תמהר לדבר צחות במחרה בימינו. נאום עברכם וכו'.

משלים, פסו דוכרי צחות מבינינו, מעת נסתם חיון ונביא. וכל איש ואיש, אף החכם אשר לו היך לטעום דבש המליצות אשר בעשרים וארבעה ספרי קדש, נלאה לכתוב על ספר בלשון צח ונקי את אשר תולידו עשתונותיו, והחכמה נשארה טמונה בלבו, עד אשר עמו תמות חכמה. ואם עמדו איזה מחברים קדמונים וחברו ספרים בחכמת המשל והמליצה ובשירים יקרים, כמו ספרי האלהריזי והכדרשי והפניני והנקדן ובן סהולא ובן חסדאי, הנה מעטים המה הספרים האלה, גם קצתם לא דרכו בנתיבות מליצות ספרי קדש, אשר עניניהם ומוסרם הוא הודם הוא הדרם, וההצלחה אמתית תכליתם, והאשר הנצתי פרי כוונתם, ועם קוצר מאמריהם מאוד עמקו מחשבותיהם; לא כן שירי התחכמוני וספר המחברות (ועמנואל) כי רוב עניניהם בנויים על מעשים דלי התכלית ורזי הכונה, וכמה ספורים אשר יספרו מוזרים המה לאזני מצניע לכת.

אולם ברור שלפנינו קם איש חכם מפורסם, ה"ה מהו' משה חיים לוצאטו"ל, והבר ספר נפלא להלל מאוד, קראהו לישירים תהלה. אין ערוך אליו בכל ספרי המליצה, מעת חשכו הרואות בארובותיה, בו הרים קרן לשון הקדש בו הצמיח שמש תהלת שפת עברית לישירי לב. אל המדות הטובות והרעות שם פניו, כמו האמת והשקר, היושר והעול, החכמה והסכלות, הסבלנות (שהיא פרי הענה) והגאות, ודומיהם, ויעשם כתבנית בני אדם, ויפח באפם נשמת חיים, וישם דבר בפיהם לאמור: בואו נא ועמדו על רגליכם להת כח איש את רעהו, להראות העמים והשרים למי יאתה התהלת ולמי ראוי השבת והתפארה, ולמי יתר שאת ויתר עז בכשרון המעשה.

והחכם הנזכר נתן בחכמתו את ראשית ההצלחה המדומה אל השקר ואל העול אל החמם והתרמית, ואל הגאה והגאון ופי תהפוכות עד כי גברו מאוד על הארץ. וכמעט קט מעדו רנלי היושר, ותושלך אמת ארצה, והתהלה נכבשה לשפחה לפני אחר מעבדיה הפחותים, וילדיה כלם זרע אמת המסולאים בפז נחשבו לנבלי חרש, ויותן לשבי עוזם תפארתם ביד צר וחיייתם לממיתים. ותרא תחלה בצרת עוללית, והנה צר ואור חשך בעריפיה. והשרים והזקנים נכהלו, צירים אחוזם בראותם עברים מושלים, ונכברי ארץ המה כדעו ונפלו, עד אשר רחם ה' את הארץ, והיתה הרוחה, להרים קרן היושר, להושיב האמת

המון היה חזק על בתו לתתה אל דהב כאשר דבר. וימלאו הימים
ויאמר דהב להמון, הבה את אשתי כי מלאו ימי. ויקם המון ויאסוף
את כל אנשי העיר ויעש משתה. ויהי הם אוכלים ושותים והנה
רעש גדול ורוח גדולה וחזק, ויגע בארבע פנות הבית והקירות נטו
לנפול, והעמודים חשכו להשכר, וינתץ עמוד התוך. ויראו האנשים
וייראו מאוד ויבהלו איש אל רעהו. ויקם אחד מן הזקנים ויאמר:
שמעוני אחי! חרדת אלהים עלינו, ועתה כי זוכר אני אשר קצף ה'
על העיר הזאת, ויבא עליה את הגוי הנמר והנמחר חיל המבוכה
וישללוה. ולאמת אחינו היה בן, וגם בן אמתו בביתו, ויגלו הנערים
ויתערבו, ויכתוב אמת את סימני בנו לפני משפט אדוננו, להיות לו
לעד עד עולם. עתה נדרשה נא ויבוקש בספר זכרונות משפט וימצא,
אולי אין דהב בן אמת, ולא לו תנתן תהלה, כי לבן אמת תהיה.
ויבקשו את הדבר ויחקרו היטב, ולא נמצאו ברהב הסימנים ההם,
וידעו כי לא בן אמת הוא, וישלחוהו. וישמע שכל ריע יושר ויבוא וישתחו
אדצה לפניהם, ויאמר: ברוך ה' אלהי אמת, הנני אבוא ואציג בן
אמת לפניכם, ולו תהיה תהלה לאשה. ויבא לפניהם את יושר
ויעמידהו לפני משפט וימצאו בו את סימני אביו וכירוהו. ויאמר
משפט להמון: זה בן אמת אשר יעדת לו בתך אליו תתנה. ויקח יושר
את תהלה, ורוחה היתה, וישמחו כל העם מאוד ויברכו את ה'.
ואלה שמות המדברים: משל, תהלה בת המון, המון
אבי תהלה, יושר בן אפת חתן תהלה, דהב בן תאוה,
נחשב לבן אמת בטעות, תרמית ריע דהב, שכל ריע יושר,
סכלות שפחת המון, סבלנות מינקת יושר, מתקר מתבודד,
עבד, קרואים, זקן, סופר, משפט מלך, משוררים.

(ב)

מליצת החכם המדקדק מהו' שלמה מדובנא ז"ל, בהוציאו
שנית הספר לישרים תהלה, (בערלין תק"מ לפ"ק).

אליכם בחורי חמד אקרא, אליכם המשתוקקים לדעת משל ומליצה
הרודפים לדבר צחות, ותבקשו ולא תמצאו, כי גמר ממשל
משלים

התהלה אשר לאשה נתנה לו כמשלי זה, בגזרת המשפט, כי לו משפט התהלה באמת.

והנה ערפתי לכל איש ואשה הבאים כמשלי זה, את כל הדברים אשר ידברו שימה בפיהם, כדרכם ובעלילותם, כמשפטם אשר הם עושים דבר יום ביומו, את אשר אומרים הם בלבבם, ומרעיהם לא יכחדו, המשיכילים לבד והסכלים לבד, הישרים לבד ואנשי מרמה לבד, חהמון כמשפטו והזקנים כמשפטם, את הכל תמצא ערוך בפיהם וכלשונם יגידוהו. ער הנה יסוד מליצתי, שמענה ואתה דע לך.

פת שגן המשל *

לאמת יולד בן, ויאמר להמון לאמר: אם יש את נפשך תחי נא תהלה בתי יעודה לבני לאשה. וישמע המון לאמת ויכרתו ברית שניהם. כעת ההיא ילדה תאווה שפחת אמת גם היא בן, ותהי היא ובנה אתו בבית. ויבא צבא המבוכה ויכוזו העיר, ואת הילדים לקחו וינהגו וילכו. וירא אמת כי נשבה בנו ויעל למשפט השערה ויכתוב בספר ויחתום לפני משפט כדברים האלה: בני ועבדי שדדו השודדים ועתה למען לא יתחלף בני בעבדי בהארץ הימים, הנני מפרש סימניו, ויפרוש אותם לפני משפט. וימת אמת, ויעברו הימים ובן התאווה נלקח ביתה דמיון, ויגדלוהו ויקראו את שמו רהב. ויאמר תרמית לרהב: אלכה נא ואגידה אל המון לאמור, הנה בן אמת עומד בבית דמיון, הלא כי נפתה הוא, ונתן לך תהלה יעודת אדוניך לאשה. וילך תרמית ויאמר להמון: יתבשר נא אדוני אשר נמצא בן אמת, הנה הוא עומד בבית דמיון. וילך המון ויקח את רהב מבית דמיון, ויאמר לו: הנה לך תהלה בתי אשר דברתי אל אמת אביך לתתה לך לאשה, קחנה ותהי לאשת חיקך כאשר דברתי לך. בימים ההם ויושר בן אמת יוצא וכא בתוך העם ולא הכירוהו. ויהי הנער הולך וגדול וטוב, ותראהו תהלה ותאהבהו כלבה. אך דבר המון

(*) אין ריועם אריפואטצע בעשרייבט דער פֿערפֿאססער דען געשיכטליכען גאנג דער האנדלונג זיינעם דראממאס, דא ער אים פֿאריגען נור פֿאן דען מאראלישען שטיל מאטיפֿען דעכועלבען געשפראכען האט. אריך איזט דער שטייל ריועם אריפואטצעס צוואר וועניגער ערהאבען, אבער ווייט ריינער אונד פֿליכענדער. אונד ניכט וויא דער פֿארהערגעהענדע, מיט אייניגען קאלדעאישען ווער טערן אונטערמישט.

אשרי תמימי דרך גבורי כח עושי דברו, וצדיק באמונתו יהיה,
עד יגוע לא יסיר תמתו ממנו, וקוי ה' יהליפו כח, כי עד צדק ישוב
משפט, ואחריו כל ישרי לב, ישמחו יעלצו לפני אלהים, ויאמר אדם
אך פרי לצדיק, כי אל אמונה הוא מסכות מתהפך בתחבולותיו
וגורעה יד ה' את עבדיו, וזעם את אויביו, ושח גבהות אדם, ונשפל
רום אנשים, וענוים יירשו ארץ ותמימים יותרו בה, יבושו כל דודפי
הבל, וכסילים קלון ינחלו להם, לא יחרוך רמיה צידו, והמשכילים
יזהירו כוזהר הרקיע, כבוד חכמים ינחלו, ויאמר כל אשר נשמה
באפו: לא נאה לכסיל כבוד, לישרים נאווה תהלה.

על פי היכרים והאמת האלה את משלי יסדתי בכל אשר ראינו
היום הזה בצאת שער עלי קרת מוכתר בתהלתו ביום חתונתו, זה
דורי וזה רעי זה בנה אב לכל הישר הולך, כי לא יגע לריק ולא
יעמל ללא דבר, אכן פעולתו את ח' וסוף הכבוד לבוא.

ראוקראתי בשם ליושר, בן האמת, כי תולדת האמת הוא,
ואת התהלה לכת המון שמתיה, כי המון העם הם המהללים דבר
או המגנים אותו, וכלכת כל העם בדרכי האמת לא יהללו ולא ישבחו
כי אם היושר. התאוה נתתיה לאמת לשפחה כי כן נאה לה ונאה
לעולם; ואולם תולדות התאוה הוא הרהב, והמגדילו הוא הרמיון
הכוזב; ובמשול המכוכה בעולם, בהיות שנתקלקלו ונתעוותו הדרכים
וארחות האדם התקלקלו, שגו ברואה פקו פליליה, ואת הרהב
יחשבו לתולדת האמת, ואת היושר לא הכירו. ראה כמה בהיותם
בעם מהוללים בראש כל חוצות, בוערים תפושי זהב וכסף ומגדילים
לעשות בשוא ושקר, ומרבים הבל בלא הועיל, התרמית פעל כל
זאת המדיח את לב ההמון כלו, וחסכלות צהלה ושמחה. אכן התהלה
ממאנת כרהב אוהבה המדומה, כי לא לכך נוצרה, כי אם אולת
ההמון תסלף דרכם, והופכה הקערה על פיה, הנה כי כן יקנאו
בהוללים, ושלוש רשעים ימרר את הישר, בראותו רהב מתכסה בטלית
שאינו שלו והשעה משחקת לו. אולם העיכל כריע כאח לאישהישר,
ידריכהו ובמסלות התבונה ינחהו, והסכלנות גם היא כאמו תנהמנו,
ותהי לו לאומנת, היא סמכתהו לקוות ולהזור ולקוות עד עת מועד,
כי אמנם אחרי כן יואל אלוה השומר אמת לעולם, וזקניו יחכם לתת
לפתאים ערמה, עד תאחז במשפט ידו, ואת ערות רהב יגלה לעיני
כל רואיו ואת היושר יצדיק לרבים ויחללוה בשערים לעולם ועד, היא

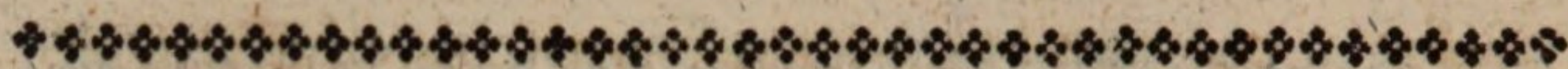
וישב ה' לו כצדקו לעת מצוא זו אשה, מנה אחת אפים נתנה לו מאת המלך מלכו של עולם, חן וכבוד טובה כפולה מכופלת, טובה על טובה יקראו. בחור שא עיניך וראה ברכת ה' אלהיך אשר נתן לך, תן עיניך ביופי, תן עיניך בעושר, תן עיניך במשפחה, אחת מהנה לא נעדרה, אשה רעותה לא פקדו, כי מתת אלהים היא, הלא זה מרושתי ובן גרני החכם ונכון כהר"ר יעקב בן הגביר המרומם האלוף החכם הנעלה כ"ה משה די-גאויש' יצ"ו, אשר לקח לו את הכתולה הצנועה, תשואות חן חן לה מרת רחל בת הגביר המרומם האלוף המהולל המשכיל ונכון כ"ה יצחק דא-ויגא אינריקס יצ"ו, כלם אהובים כלם ברורים, שרש וענף אבות על בנים נודע בשערים שמם ותהלתם על קצוי ארץ.

אמרתני אני כלכי, הנה העת עת דודים, עת הזמיר הגיע, הפעם אודה את ה', הטוב ומטיב מטובו לטובים, ותהלות ידידי אשירה ואזמרה נגד אחי ועמי, וכשמחת לבכו ישמח לבי גם אני, כי אהבת עולם אהבתיו, בקירות לבבי חקותיו, עטרות לראשי אענדרו אחותיו ולא ארפנו.

בשוט שרעפי ומזמותי תתהלכנה, לבקש להם נואשד ימצאו אבני מליצה ואבני שיר לבנות לה בירת לזמרתני בארץ הלולים, ולהניחה שם על מכונתה; וארא בשירים אבינה ברננות, והנה אין כמשל להצמיח אמת וללמד דעת, לגלות עמוקות מני השך ותעלומה להוציא אור, לפקוח עינים עורות ופתאים להקנות לב, כי את אשר לא ידעו ישכילו ואשר לא שמעו יתבוננו.

אז אמרתני הנה באתי, אפתחה במשל פי אביעה חרות מני קדם, הליכות עולם כמנהגו, הכל כאשר לכל, הטוב והרע, החכמה והסכלות, הצדק והרשע, האמת והשקר, גם את זה לעומת זה, יקומו נא כנערים וישחקו לפנינו, איש לדרכו, הבוגד בוגד והשורד שורד, והכסיל בחשך הולך, עד יערה עלינו רוח ממרום, והאלהים יבקש את נדרף.

אלה תולדות פרץ הזמן והעת, כי עת רעה היא, כי זנה תזנה הארץ אחרי דהבים ושטי כזב, ויגנוב התרמית את לב ההמון, ויוליכהו אחרי ההבלים אשר לא יועילו ולא יצילו, כי תהו המהורהבם עמל ואון, ויהי הם מאשרים זרון ואת רוק יהללו, לא באמת ולא בצדקה, כי רוח התאוה התעם ומדותי הזמן הריחוס, חכמת סופרים חסרה, והסכלות תעלה בעידניה.

(א)

מבוא

למליצת שיר ידידות

לישרים תהלה *).

מאת ראש המליצים, החכם השלם אמת, הגאון מהו'

משה חיים לוצאטו ז"ל.

ביום טובה אורה ושמחה, כי ה' דבר צבי לצדיק, זה חלק טוב אשר
היטיב ה' את הישר הולך, ותאות צדיקים יתן, להנחיל אוהביו
ברכה ושלום ולישרי לב שמחה, הדר הוא לכל חסידיו, עיניהם יראו
וישמחו, יגל לבם בה'.

אך זה היום שקויתיו מצאתי ראיתי, הולך בתום ימצא טוב
ושפל רוח יתמוך כבוד. נטע שעשועים אשר מנעוריו גדלוהו מי תורה
והעבודה, וייף בגדלו ותארכנה פאדותיו להבין ולהשכיל כחכמה בתבונה
ובדעת, אף חנמתו עמדה לו ללכת בדרך תמים לשמור את מצות
אלהיו וללכת בדרכיו יראת ה' היא אוצרו; נאה בטובה זית רענן
יפה פרי תואר, חכו ממתקים וכלו מחמדים, הוא על נדיבות יקום
ועל גמילות חסדים.

וישב

(*) ריזעס פאעטישע ווערק ענטהעלט איין אלעגארישעס דראממא, וועלכעס דער
פערפאסער אלס איין האכצייטכגעדיכט פיר איין ערלעכ, מיט איהם בעפרייב,
רעטעס ברויטפאר אין אמסטערדאם ענטווארפען האט; אונד איזט זאוראהל אין
הינזיכט דער געדיגענען שפראכע, אלס אויך דער ערהאבענהייט דער געדאנקען,
דאז גרעכטע מייסטערשטיק דער נייען העברעאישען פאעזיע. דער היר אנגעפיהרטע
פראזאישע אויפזאטץ איזט דעס פערפאסערס אייגלייטונג צו יענעם דראממא.

הראש השני

הוא

העתק אודות ומליצות הנכתבות בפועל, מאת סופרים ומליצים
גדולים ומפוארים, מהם נמצאו בכתב יד ומהם כבר
נדפסו ובאו בספרים.

צווייטע אבטהיילונג

איינע אויסוואהל

ווירקליך געשריבענער בריפע אונד געדרוקטער פראָזאישער
אויפֿזעטצע, גרעסטען טהיילס פֿאַן העברעאישען
קלאַסיקערן, ענטהאלטענר.

טהייערסטער זאָהן!

זײַט אײַניגען יאהרען האטטע אײך פֿערשידענע אהל דאז פֿער-
גניגען, פֿאָן דיר לױ דינען פֿעסטליכען טאָגען אײַנגעלאדען
לױ ווערדען, יעטלט האבע אײך דיא פֿריידע, דײך לױ אײנעם פֿעסט-
טאָגע אײַנלואדען. עז אײַט אײַן זיבענליגסטער געבורטטאָג,
דען אײך אַס 20סטען דײַנעם אַמנאטהם לױ פֿייערן אנטטאלטען
געטראָפֿענע האבע. דײַנער טאָג, אײַן וועלכעם אײך פֿאָן גאָטטעם
גנאדען דאז געוועהנליכע לײַעל דעם מענטשעלעכענס אײַן עהרען ער-
רײַכט האבע, אײַט אײַר אױס זאָ טהייערער, דא ער לױך דער
פֿינפֿליגסטע יאהרעסטאָג אײַנער גליקליכען פֿערעהליכונג אײַט דײַ-
נער געליבטען אונד פֿראַממען אנטטער אײַט. נאך דעם אײך אײַן
דײַנעם טאָגע אײַן הערל אײַן געבעטה אונד דאנקזאָגונג פֿאָר דעם
אללערהעכסטען דיאמאליטען פֿאטער אױסגעגאָסטען האבען ווערדע,
ווייל אײך אײַך אונד אײַנע פֿריינדע לױ אײנעם פֿריידענאמהל אױס אײך
הער פֿערזאממעלן. קאָמאט, אײַנע קינדער אונד ענקעל! קאָמאט
לױ אײַרעם גרויען פֿאטער; פֿרייעט אײך אײַט אײַהם, זאָ וויא ער
זײך אײַרער פֿרייעט. בעזאנדערס ביטטע אײך דײך, געליבטעסטער
זאָהן, אונגעזײַאט אײַט דײַנער לײַבען געמאחלין, קינדערן אונד דײַ-
נען בעסטען פֿריינדען הערלוקאממען. אײַט אַפֿפֿונען אראפֿען ווייל
אײך אײַך ענטגעגען אײַלען, אונד אײַרע אנוועזענדייט ווירד אײַנען
פֿריידענטאָג פֿילפֿאך ערהעהען. אײַט בעגירדע אײך באלד אױס
אײך לױ זעהען פֿערבלייבע אײך

דײַן דײך לײַבענדער פֿאטער.

איינעטוועגן ניכט דען גערינגסטען קוואער צו אאָנען, דא אײנע
אונפערמאָקײט זעהר אונבעדייטענד איזט, וויא דאס עז פֿאָן דײַ-
נען געטוויסטערן הערען ווירסט.

צוגלייך ביטטע איך, דעם קנאכען דען נאהמען דײנעם גראָם-
פֿאטערס פֿאָן אױטטערויטע בײא צו לעגען, דא דערזעלבע עז זיך
אויסדריקליך פֿאַר זײנעם טאָדע ערבעטען האט. אויך לעגסט דאס
איהם דען נאהמען דײנעם זעליגען אָנקעלס בײא, זאָ דאס דער
קנאכע. . . . גענענט ווערדע. פֿאַלער טהײלנאהמע אן דײנער
פֿריידע פֿערבלייבע איך א. ז. ו.

(לב)

מכתב האב לבנו.

בני יקיר לי!

מאז מעט בשנים קראתנו בני שנים ושלוש לחוג עמך משתה ושמה
במועד חדותך. ועתה אקראך גם אני לחוג עמי יום רנה וחדות
למלאות שבעים שנה לחיי, מספר שנות אדם בהם, וחמשים שנה
לכלות חפתי עם אשתי, היא אמך היקרה והצדקת תחי'. הנה ביום
עשרים לחודש הזה אפרוש כפי לאל גמל עלי, ושפתי תבענה לותודה
תהלה, אשר ימינו תמכתני וזרועו אמצתני עד הנה, ונתן לי ארץ
ימים, צבא אנוש על הארץ, בכבוד ותפארת שיבה, בחיק אשה
משכלת וטובת רוח. ואחר רנה ותפלה אקרא למאהבי מסביב, לתת
להם משתה כיד ד' הטובה עלי, ולהתעלם עמהם באהבים. ואתם
בני ובנותי, זרעי וזרע זרעי! הקבצו ובואו אל אביכם הזקן לעלו
ולשמוח עמו, ואני בכס. ואתה בני, רדה אלי אל תעמוד והבאת
אתך אשתך וכל יוצאי חלצריך הנערים והנערות וכל קרוביך וקרובי
אשתך תחיה, ואני זרועי תחבקכם, ובבואכם תרכו גיל אלי גיל, ויחד
נודה לאלהים חסדו בקול המון חוגג.

כ"ד אביך.

(לא)

תשובה.

בני היקר והנחמד!

קח נא ברכתי, ברכת מז"ט, היוצאת ממעמקי לבי, ליום הולד בנך
בנורך, וגם לאשתך האהובה אשלח ברכתי. יואל אלוה ויגדל
הילד והיה לאיש מצליח ישרותמים, לשמחת עולם לכם, ולעטרת תפארת
שיבתי. והנני נמנעתי מבוא ליום מועד ברית המילה, בהיותי חולי מעט,
והרופאים צוני להשאר כשלשה ימים בחדר, להשמר מקור הרוח
הנושב בימים האלו. אכן אשלח לך אחותך הבכירה כאשר שאלת,
וגם בני השלישי. . . . יבוא עמה. ועתה בני! היה אך שמח וטוב
לב, ואל תדאג לי מאומה, כי אך מוצער היא, כאשר תשמע מפי
אחותך ואחיד הכאים אליך. ואבקש ממך שתקרא שם בנך הנולד לך
בשם. . . . הוא שמו של אבי אמך, אשר שאל מאתה קודם מותו,
שיקרא אחריו בן הראשון הנולד במשפחה. ותחבר אליו גם שם דורך
ז"ל, ויקרא שם הילד בישראל פי. פי.

אני אני אביך השומח בשמחתך.

(31)

געליבטער זאָהן!

עמפאנגע היראט איינע אַלניגסטען, הערליכסטען גליקווייז-
טע, וועלכע איך דיר אונד דיינער געליבטען פֿרוי
לור געבורט איירעס ערשטען זאָהנעס אַבסטאטטע. אַעג דער
אָלגיטיגע דען קנאָבען זעגנען, אונד איהן לז איינעס גליקליכען אונד
טוגענדהאַפֿטען אַענטען, לור פֿריידע איירעס אַעבענס, אונד לז
לירדע איינעס אַלטערס, העראן וואַכטען אַססטען! עז איזט איר
אַבער ניכט אַעגליך, אַויף דען טאָג דער בעטניידונג הינלוקאַממען,
דא איך איין וועניג אונפֿעסליך בין, אונד איר דיא ערלטע בעפֿאָה-
לען האָבען, אייניגע טאָגע דאז ליאמער לז היטען, אַוס איך
פֿאָר דעס איינווירקען דער רויהען ווירדע, וועלכע יעטלט וועהען.
אַין אַכט לז נעהמען. איך טיקע דיר אַבער אייגע עלטעסטע טאָכ-
טער, אַין בעגלייטונג איינעס דריטטען זאָהנעס. . . . איבריגענס
ביטטע איך דיר, רעכט פֿרֿאָה אונד פֿערגניגט לז זיין, אונד דיר

איי

(ל)

אבי, אבי יקיר נפשי!

שוש אשיש ותגל נפשי לתת לך בשורה נעימה ונחמדה, כי לאשת
האהובה וחיקרה מלאו ימי הרונה, והיא באה למטתה בלילה
העבר וילדה לי בן זכר למז"ט. והיולדת בריאה ושלמה כפי מצבה
ת"ל, ותקל בלדתה מאור, והילד נער תמים ובריא. עתה אבי
יקיר לי, מהר ובוא אלי ליום השלישי לשבוע הבאה, לראות בן
בנך הראשון, בהמול בשר ערלתו, ושמח אתו ואתנו, וקח גם אתך
אחותי הבכירה תחיה, כי היא ובן דודי הבכור ישאו את הילד בזרועותם
למקום ברית המילה (להם תהי' הסנדקאות).

כ"ד בנך הכותב בחפזון משמחת לבו ומרוב עבודה במלאכת
הבית והמסחר.

(30)

טהייערסטער פאטער!

א'ם געפיהלע דעם העכטטען פערגניגענס זעטלע איך דיא פֿע-
דער אן, דיר דיא גליקליכע ענטבינדונג איינער געליבטען
גאטטין פֿון איינעם היבטען געזונדען קנאבען, וועלכע געסטערן
אבענד אום לעהן אוהר ערפֿולגטע, ערגעבענסט אונזלייגען. ביי-
דע, וועלכערין אונד קינד, בעפֿינדען זיך נאך פֿערהעלטניס דער
אואטטענדע רעכט וואָהל. דיא נידערהקונפֿט גינג פֿיל ליכטער פֿון
טאטטען אלס וויר געגלייבט האבען. איילע אלץ טהייערסטער
פֿאטער, אויף דינסטאג דער קינפֿטיגען וואָכע דער לו קאָממען,
אום דיינען ערשטען ענקעל לו זעהען, זיינער בעטניידונג בייאלא-
וואָהנען, אונד דיק איט איהם אונד אונס לו פֿרייען. אויך ביטטע
איך, איינע עלטעסטע טוועסטער איט לו ברינגען, דא איך איהר
אונד איינעם קווענג. . . דיא געפֿאטטערטאכט בעטטיאואט
האבע. געשריבען אין איילע פֿאָר פֿריידע אונד געטעפֿטיקייט.
איהר זיא ליבענדער זאָהן.

תשובה

געליבטער פריינד!

בייא איינער אבוועזענהייט — איך וואר געראדע אין ברוינטווייג
 לור אעסע — קאס איהר זעהר געטעלטעם טרייבען אין
 איינעם הויזע לוי האנאווער אן, פאן וואו ער איר איינע לייטע
 הירדער טיקטען. גלייך בייא ערעפֿלונג דעם בריפֿעס עאפֿפֿאנד
 איין הערץ איינע אויסערקערדענטליכע פֿריידע, אלס איך איהרע
 האנדטריפֿט ערקאנטע, אונד זאה, דאס זיא זיך נאך איינער פֿירע
 יעהריגען טרענונג איינער נאך עראינגערטען. דאך איין פֿערדגניג
 גען וואלכס אימאער גרעסער, אלס איך איהרען בריף דורלאז, וואר
 ווארויס איך איהרע גליקטאואטסענדע ערפֿוהר, דאס זיא נעהאלץ
 אין . . . איהר וואהנארט געוועהלט, דיא טאכטער איהרעס
 זעהר ווירדיגען קנקעלס געהייראטהעט, אונד גלייכען אנטהייל אן
 זיינעם בעטרעכטליכען נאכלאס, זא וויא אן זיינער ווייט בעריהא-
 טען האנדלונג האבען. איך ווינטע איהנען לוי דינעם אללעס פֿיל גליק,
 אונד נעהאט דען הערליכסטען אנטהייל אן איהרעם וואהלסטאנדע.
 מעגע זיא דער אללערהעכסטע איט זיינעם זעגען איבערטיטטען.
 אונד איהנען איס טאמאס איהרער געליבטען פֿרויא (דערען טענהייט
 אונד טוגענד איר פֿאן יענער לייט הער בעקאנט איז, אלס איך
 אין איהרעם פֿעטערליכען הויזע וואר) איינע גליקליכע עהע אונד
 איין לאנגעם פֿראהעם לעבען פֿערהייהען! איהרע גיטיגע איינלא-
 דונג לוי איהרער האללייט קאנטע איך וועגען דער גראטען ענט-
 פֿערנונג, זא וויא וועגען דער מעגע דער געטעפֿטע, וואהיט איך
 יעטלט איבערהייפֿט בין, ניכט אננעהאען, זא זעהר ער אויך איין
 הערץ ווינטע. אינדעססען האבע איך דיר אן דעמאלטען איין
 פֿעסט פֿעראנטטאלטעט, אונד אין געזעלשאפט אייניגער גוטען
 פֿריידע איהרע אונד איהרער ליבען יונגען פֿרויא געוואדהייט גע-
 טרוקען. עאפֿפֿאנגען זיא, ליבער פֿריינד, הירבייא איין האל-
 לייטגעטענק, וועלכעם דאס דיהנען מעגע, איך טעסט אין איה-
 רעם פֿריינדשאפטליכען אנדענקען לוי ערהאלטען.
 איהר זיא אייניגסט ליבענדער פֿריינד.

ברכת ריע •

שלום ומזל טוב לרעי אהובי כנפשו ה"ה וכו'.

בעת הרחקתי נדוד מביתי, ברדתי לשוק ברוינשווייג, בא מכתבך הנעים לבית מושבי בקרית האנאָווער, ומשם שלחוהו לי אנשי הבית למקום השוק. ומדי פתחתי האגרת ואך ראה ראיתי כתיבת ידך הנעימה, מלאתי גיל וחדוה, ונפשי תתענג מאוד לראות כי העליתני על זכרונך אחרי הפרדנו איש מעל אחיו כמעט ארבע שנים. אמנם עלה וגדול ששון לבי בקראי איזה דלתות באגרת שלומך, וידעתי כי בחסדי אל הורם קרנך מעלה מעלה, וכי הוצב לך יד בעיר... ולקחת בת דורך היקר ז"ל לאשה, ולך חלק ונחלה עם בניו בירושתו הגדולה, ונפקרת לראש בית מסחרו, הנודע בשערים לתהלה ולתפארת. אשריך וטוב לך! שפרה גם עלי חבל נחלתך ידידי, ובטובך ישמח לבי גם אני. יואל אלוה וישלח ברכה ושפע רב בכל משלח ירך, ויעלה ויצמח קרנך לארך ימים טובים ונעימים, עם נות בית היקרה והמהוללה, אשר יפיה וכשרון מעשיה נודעו לי בהיותי בימי חרפי בבית אביה. והנה קראת לי ידידי, לבוא ליום חפתך לרוות עמך דודים ביום אורה ושמחה, אך בהיות כי רחוק הדרך מאוד, ומלאכתי ועסקי מחיתי רבים, לא אוכל מלאות רצונך ורצון נפשי, אך עשיתי משתה ושמחה בעצם היום הזה בחברת רעים וידידים, וכטוב לבנו בין העלינו זכרונך וזכרון אשתך הנעורה והאהובה על ראש שמחתנו. קח נא אהובי התשורה השלוחה לך בזאת, ליום כלולותיך, ותהי נא אות ברית ידידות הכרותה בינינו, אשר לא ישכח לעולם.

כ"ד אוהבך מקרב לבו •

היתומים, ובכל לבי אשיב את נשיי לאחרים, ויודע לכם אמונתי,
ותדעו כי לא מזדון לבי מנעתי עד חנה מלשלם כל בעל משה בידי.
כ"ד.

(28)

ערלע, הַכְּגַעַה־רַטֶּע הַע־רָרָן!

איך קאן ניכט אנדערס אלס דיא, דעס האנדלונגס־הויזע דעס
זעליגען העררן... טולדיגע זאמע פֿאָן פֿינף הונדערט גולד־
דען דער וואהרהייט געמעס איינגעשטעהען. אלליין, הַכְּגַעַה־רַטֶּע
העררען פֿאַראַנדער! ווען איהר דיא ברייטע לעזעט, דיא איך דעס־
האלב אן דען זעליגען געטריבען האבע, זיך ווערדעט איהר אייך
איבערלייגען, דאס עז ניכט אויס אונרעדליכקייט געשיהט, ווען
איך איט דער לאהלונג זיך לאנגע לוריק שטעהע. זיך ווערדען עז
פֿעראוטהליך אויס זיינען ביכערן ערזעהען האבען, איט וועלכער
אויפֿריכטיגקייט איך איינע רייהע פֿאָן יאהרען פֿאַרהער איט
דינעס הויזע פֿערקעהרט האבע, אָהנע יע דיא אינדעסטע קלאגע
איבער איך קאממען לו לאסמען. אלליין עז האט איך ליידער פֿאַר
לוייט יאהרען דאז אונגליק געטרומפֿען, איין גאנלעס פֿעראגען
דורך איין פֿייערסבראנד לו פֿערליהרען, וואָדורך איך אין דיא טיפֿ־
סטע דירפֿטיגקייט פֿערזעטלט ווארדע. לואר האבע איך זייט איי־
נעם יאהרע איט דער קליינען געלאונטערשטיטלונג אייניגער
וואָהלטהעטער ווידער איינען קליינען האנדעל אנגעפֿאנגען, דער
איר יעדאך קויט איינען לעבענסאונטערהאלט איט איינער פֿאמי־
ליע אבוירפֿט; קיינעסוועגעס אבער פֿינדע איך איך יעטלט איס
שטאנדע, אלטע טולדען לו בעלאהלען. איך ביטטע דאהער, וויר־
דיגע העררען! איט איר נאך לענגער געדולד לו האבען, פֿיללייכט
זעגנעט גאטט דינען איינען קליינען אנפֿאנג; אלסדאן ווערדע איך
געוויס דארויף בעדאכט זיין, איין אונרעכט ווידער גוט לו אמלען,
אונד דיא טולד נאך אונד נאך אבלוטראגען. זיך ווערדען זיך אלט־
דאן איבערלייגען, דאס איך נור העכסטע אונאעגליכקייט, אונד
ניכט אונרעדליכער ווילען אבגעהאלטען האטטע, דען וואינען דאז
איהריגע לו בעלאהלען.

איהר ערגעבענער דיהנער.

ברכת

אייסטעט האבען. ווען זיך עז נון צוואר דער הערלענסגייטע דעם
 זעליגען העררן. . . . צו פערדאנקען האבען, דאס ער זיך לאנגע
 נאכזיכט געגען זיך האטטע, זיך האט ער דאך ניכטס דעסטאנדעני-
 גער איהנען דיא שולד גאנץ ערלאסטען, דא ער דיאזעלבע ניכט צוים
 דעם בוכע שטריך. דא עז ניכט אין דער אכט דער פאראינדער
 טטהעט, דאז אייגענטהום דער אונאינדיגען וואיזען צו פערטענקען:
 זיך האבען זיך איר אויפגעטראגען אן זיך צו טרייבען, אונד זיך
 בעזאגטע שולד איינלופארדערן. יעדאך וואלטען זיך נאך איינען
 אונאטה, פאן עאפפלאנגע דיזעס בריפעס אן גערעכנעט, געדולד
 האבען. זאלטע אבער אויך בינגען דיזעס טעראינס קיינע לאהלונג
 איינלויפען, זיך ווערדען זיך זיך גענעטהיגט זעהען, דיך זאכע בייך
 דער געריכטסבארקייט איהרעס פארטעם אנהענגיג אכען צו אים-
 סען, וועלכעס איהנען זעהר לייד טהון ווירדע. איילען זיך דאזער,
 איין הערר, דיך פאראינדער זיך באלד אלס אעגליך צו בעפרידיגען.
 צוים נאהמען דער. . . יטען האנדלונג.

כה

תשובה.

אורה על אשמתי, כי לויתי ולא שלמתי לבית מסחר הארון המנוח —
 סך חמש מאות זהובים במחיר המשי אשר קבלתי. אך שאו
 נא אדונים האפוטרופסים! אם תחפשו באגרות כתובות מאתי להמנוח,
 הלא תמצאו כי לא במרד ובמעל נעשתה זאת. אם תבקשו ותבינו
 בספרי מסחרו, עיניכם תחזינה משרים, כי שנים רבות עשיתי עמו
 באמונה וביושר, ולא הבאתי עלי אין גם תלונה אחת קטנה. אך
 בפעם הזאת יד ד' שלוחה בי, ותגע בכל רכושי לאבדו ע"י תבערת
 אש, אשר יצאה בשכנתי, ותיקר עד תחתית ביתי וכל משכיות
 סחורתי, ותדל ידי עד מאור, וכמעט בביתי אין לחם ושמלה. הן
 אמנם מאז שנה אחת שכתי והחילותי מסחר קטן, בכסף מעט אשר
 נדבו לב איזה נגידים להחזיקני בו, עד השיגה ידי למצוא מחית ביתי
 בדחק גדול, אך קצר המצע מהשתרע, ואין לאל ידי לשלם חובות
 ישנים. לכן אדונים יקרים! כתרו נא לי זעיר, אולי יאבה ד' שלוח לי
 ברכתו, ויפרוץ קניני אשר ראשיתו מצער, אז חלילה לי מגזול נכסי
 היתומים

האָללייט פֿעסטגעזעטלט. איך ביטטע זיך נאָכאמאלס, איין גע-
טעטלער פֿריינד, זאגנעזייאט לז אונס הערלוקאממען, אונד אונזע-
רען פֿריידענטאג דורך איהרע געגענווארט לז פֿעהעררליכען. ווען
עז איהנען געפֿעלליג איזט, קעננען זיך אויך זייניגע פֿאָן איהרער
פֿאמיליע איטבריקנען, וועלכע געוויס דיך פֿריינדשאפטליכסטע אויפֿ-
נאממע פֿינדען ווערדען.

איהר פֿריינד. . . .

(כז)

מכתב לבעל חוב.

שלום וכו'.

בקורת בהיותה לספרי מסחר אשר לאדון המנוח. . . . נמצא כתוב
שם אדוני בין בעלי החובות, ואתה חבת לו חמש מאות
זהובים כסף במחיר עשרים צדורות משי, אשר קבלת זה שתי שנים,
ועור היום לא הגיע התשלומין. והנה אף אמנם שהאדון המנוח בטוב
לבו נשא פניך, לכל יהי עליך בנושה, והעביר על הזמן, בכל זאת
לא העביר על החוב כלום, כי לא מחהו מספרו. ויען כי אין יכולת
ביד האפטרופסים למחול על קניני היתומים, לכן צונו לכתוב לך
ולשאול כסף החוב. והנחה עשו לך, להוחיל עוד חדש ימים מיום
ראותך המכתב הזה. אולם אם יעבור גם המועד הזה, ועודנה תסוג
אחור ירך מלשלם, יצר להם מאנר לראות אותם ברע, להביא הדבר
לפני שער המשפט אשר בעירך. ואתה אדוני טוב טוב לך למהר
להתרפס ולרהב האפטרופסים בכל המוקדם.

כ"ד החותם בשם. . . .

(27)

איין הערר!

בייא דער זאגטערזוכונג דער האנדעלסביכער דעם פֿערטטאָרבע-
נען העררן. . . . פֿאנד זיך, דאס זיך איהם זייט לזוייך יאה-
רען פֿיר עאמפֿאנגענע לזאנליג באַללען רָאָהע זיידע פֿינקל האנדערט
זיבוערגולדען טולדיג זינד, אונד ביז יעטלט נאָך קיינע לזאנלונג גע-
לייט.

בעסטער פריינד!

דא נון דיא טרויערלייט דער פֿאמיליע איינעם זעליגען ברודערס
בערייטט פֿאַראיבער אייזט, זיך אפֿע איך יעטלט אנטשאלטען
לור פֿעראעהלונג איינעם עלטעסטען זינהעם, וועלכער, פֿעראעגט
דעם טעסטאמענט דעם פֿערטטערבענען, דעסטען עלטעסטע
טאכטער, פֿרייזליין פֿ... הייראטהעט. איך האבע אלץ דיא עהרע,
זיך, איין טהיירער יוגענדפֿריינד, לור דער, אויף דען לואאליגסטען
קאמאנערען אפֿגאטהעם בעשטיאמטען האַללייט פֿריינדשאַפֿטליך איינע
לואדען. לוגלייך בעפֿרידיגע איך היראט איהר, אין איהרעם לעטלע
טען טרייבען געאייסערטעם פֿערלאנגען, דיא בעשטיאמטע איינעם
זעליגען ברודערס, אין בעטרעף איינעם זינהעם אואשטפֿנדליך לור
וויסטען, אינדעם איך איהנען דען זאכטען ארטיקעל זיינעם טעסטא-
מענטס היר אבטרייבע, ער לויטעט אלץ:

"ווען איין עלטעסטער זינהען לור אינדיקייט געלאנגט, אונד
פֿעהיג זיין ווירד, זעלבסט דיא האנדעלסגעשעפטע לור פֿיהרען, זיך
זאל ער איינעם ברודערזינהען... פֿיר דעסטען איר געלייסטעטע
טרייע דיהנסטע לעהן טויענד זילבערגולדען אומלאהלען, אונד האט
אלסדאן אלליין איבער איין פֿעראעגטען לור שאלטען. זאלטע זיך אבער
איין עבען בענוענטער ברודערזינהען ענטשליסען, איינע עלטעסטע
טאכטער... לור הייראטהעט — פֿערטטעהט זיך, איר איינוויליג-
גונג זיינעם פֿאטערס, איינעם ווירדיגען ברודערס: — זיך זאל ער
וויא איינער איינער זעהנע אנגעזעהען ווערדען, אונד גלייכען אנה-
טהייל אן איינעם נאכלאס, איר איהנען האבען, איר גלייכען איר
איינעם עלטעסטען זינהען דיא אַבערסטע פֿערוואלטונג איינער האנד-
לונג פֿיהרען, דערען געשעפטע ער זיך גוט קעננט."

דא נון איין זינהען דא: פֿרייזליין, איר דעם ער אויפֿערלעגען
וואורדע, איהרער טענהייט זינזעהל אלס איהרער טוגענד האלבער,
ליבט, זיך זיך ער פֿערן פֿאן איר, איהם איין הינדערניס אין דען
וועג לור לעגען, אונד איך שטיממע פֿילאעהר פֿאס הערלענסגרונד
אין דיזע פֿערבינדונג איין. איך ווארטעטע נור ביי לוס פֿערלויף דעם
טרויעריאהרס, אונד האבע נון אויף אַבערשטימטען טאג דיא

(כו)

מכתב אבי הבן לאחד מאוהביו.

שלום לרעי ואוהבי וכו'.

הן עברו ימי הבכי, חלפו ימי אבל אחי, והגיע עת דודים לבני בכורי... מועד כלולותיו עם בת אחי הבכירה, הבתולה... והנעדה תהי' לו לאשה כפי צוואת אחי ז"ל, והנבלתי יום החפה על שלשה ועשרים לחדש שנים עשר הבא. ואני קראתי לך ידידי אלוף נעורי, לבוא אצלנו עיר הזאת, להתעלם אתנו באהבים ביום אורה וחדוה הזה. והנה במכתבך האחרון חפצת לדעת שרש דבר מפקודת אחי המת על אודות בני, ואני אמלא שאלתך להעתיק לך פה רושם השמיני מצוואתו. וכה אמר:

„כי יגדל בני הבכור... והתחזק לאיש לדעת לחשוב מחשבות ולעשות במלאכת בית מסחרי, אז ישלם עשרת אלפים כסף לבן אחי... חלף עבודתו אשר עבדני ימים רבים, ובני לבדו ימשול כאות נפשו בכל קנייני. אך אם יישר בעיני בן אחי הנ"ל לקחת בתי הבכירה... לו לאשה, ברצותו אביו, הוא אחי... אז כאחד חכמים יחשב לי, וחלק כחלק יהי' לו עמהם בירושתי, כיס אחד יהי' לכלם, והוא יפקד עם בני בכורי לראשי בית המסחר, ועל פיו יעשו עסקי המרכולת, באשר היטב נודעו לו מתמול שלשום.“

ועתה יען כי חשקה נפש בני בנערה הזאת, כי טובת מראה ואשת חיל היא ומגודלים מנעוריהם, חלילה לי למאן בזה, הלא טוב לי תתי לו בת אחי מתת לו אשה אחרת. על כן בכל לב נרציתי להתחתנות הזאת, והוחלתי עד עברה שנת האבלות, ואמלא שבע זאת ביום הנגבל למעלה. ואתה אל תתמהמה ידידי ורעי, כוא תבוא ליום מועד, ותגדל שמחתי בראות פני אהובי צהלה ושמחה עמי. ואם תישר בעיניך להביא עמך שנים או שלשה מבני משפחתך, לרצון יהי' לי, ואקבלם בשמחה וטוב לב.

כ"ד ידיר נעורך השומח לקראת בואך.

(כה)

תשובה.

מכתבך ירידי קבלתי. וכבר שמעה אזני הבשורה המעציבה ממות דודך, אוהבי היקר. כי קראתיה במכתבי קורות העתים. ואני צד לי מאוד על אבדן איש אמונה וישר כמוהו, אשר דרכו נכונה תמיד, ועולה לא נמצאה בשפתיו ובמעשיו, מיום עשיתי עמו מסחר כעשרים שנה. ואתה ירידי ידעתיך בשם, היותך פועל צדק ואוהב משרים, ולבי בטוח שתלך בעקבות דודך ז"ל, להיות מעשיך באמונה וכשרון. על כן לא אמנע מעשות עמך מסחר וקנין, בכל אשר יקרה המקרה. רק חזק ואמץ לעמוד אל משמרתך למלאות חפצי מכיריך, למען הקים שם הטוב אשר לבית מסחר דודך.

כ"ד דורש שלומך.

(25)

ווערטהעטער פריינד!

א'הר טרייבען פֿאָס לעהנטען דינעם האבע איך ריכטיג ערהאלט טען. לידער האבע איך דיא טרויריגע נאכריכט פֿאָס טאָדע איהרעם אָנקעלט, איינעם האנדעלספֿריינדעם. טאָן פֿריי הער דורך דיא לייטונגען ערפֿאהרען. הערלויך בעדוירע איך דען פֿערלסט איינעם זאָלען רעדליכען אאנעם, דער זיך וועהרענד אונזערם לואאליגיעהריגען האנדעלספֿערקעהרט אימער פֿאָן דער רעכטשאַפֿענסטען זייטע געלייגט, אונד ניא זאלאס לו איינער אונז לופֿרידענהייט געגעבען האט. דא איך מן אויך זיא דעם נאהמען נאך אלס איינען זאָלדען רעכטשאַפֿענען אאן קעננע, זאונד איבער לייגט בין, דאס זיא אין דען פֿאסטאפֿען איהרעם אָנקעלט טרע טען, אונד דורך פינקטליכקייט אין געטעפֿט, דען גוטען רוף איהרע רעם האנדעלסהויזעם ערהאלטען ווערדען, זאָ ווערדע איך ניכט ער אאנגען, איך בייא פֿאָרקאָממענדען פֿעללען אן זיא איט אויפֿטרע גען לו ווענדען. דינעם פֿערזיכערט זיא

איהר פֿריינד.

מכתב

ה E

חלציו • ועתה אדוני הנני אודיעך את אלה, ואערכה בקשתי לפניך,
שום תשים בטחונך בי כאשר בטחת באדוני דודי ז"ל, כי בתום
ואמונה אעשה, ואהי תמיד מוכן לפקודתך לכל אשר תצוני, ולא
יֵאָחַז למלאות חפץ אדוני, ככל אשר היה בתחלה תחת פקודת
דודי ז"ל עודו בחיים חיתו •
ואני הנני נותן לך פה תמונת חתימת ידי בשם דודי, ונחתם
בטבעתו... •

כ"ר ידידו ועבדו

פלוגי, החותם בבית מסחר בשם פ... •

(24)

הַפְּעֵלֶר הַעֲרָר!

אֵיךְ ערפיללע היראית דיא טרויריגע פֿעלִיכֶט, איהנען דען טעדלייִ
כֶּען הינטריטט איינעם העררן פֿנקעלס, איהרעם האנדעלס־
פֿריינדעס, ... • וועלכער ליידער אס זעכסטען דיזעס אפֿגאטהם דאס
לייטליכע פֿערליס, ערגעבענט אונזלייגען • דא ער איך אין זיינעם
טעסטאמענט, וועלכעס געריכטליך קאָנפֿיראירט איזט, לוס גע־
טעפֿטס פֿיהרער זיינער האנדלונג ערנענט האט, אונד איר דיא פֿרֿאָ־
קורא איבער אלע אונטערנעהאונגען זיינעם האנדלונגס־הויזעס ביי
לור אינדיגווערדונג זיינעם עלטעסטען זאָהנעס איבערגעבען, זאָ בין
איך זאָ פֿרייאַ, איהנען דיזעס איט דער ביטטע לז אעלדען, דאס
זיא אויך איר, גלייך איינעם זעליגען פֿנקעל איהר לוטרויען טענקען,
אונד איך איט איהרען אויפֿטרעגען בעעהרען אעגען • זיא זאָלען
טטעטס איט אלער רעדליכקייט אונד בערייטוויליגקייט בעהאנדעלט,
אויך איהרע אויפֿטרעגע, וויא בייס לעבען איינעם פֿנקעלס, איט
דער גרעסטען פינקטליכקייט בעזאָרגט ווערדען • לוגלייך ביטטע
איך, דאס זיא זיך איט דען טריפֿטליגען איינער אונטערטריפֿט,
וועלכע דיא ביהעריגע פֿיראא דער האנדלונג, אונד דיא היר־דייטליך
געטריבען אונד איט דעס זיגעל דער האנדלונג בעגלייטעט איזט,
געפֿעליגסט בעיהאנט לז אאכען בעליבען אעגען •

איהר ערגעבענער... •

אונטערטייט דער פֿיראא... •

תשובה

פלאמהר האט זיך צולע לוסט איינער פאמיליע אין דיא טיפסטע
בעטריבניס פערזאנדעלט. איין גוטער ערלער ברודער... איינע
ליידער פאריגע וואלע אין זיינען בעסטען יאהרען איט טאך אכגע-
גאנגען, לוס גרעסטען אונגליק זיינער טעטלכארען פאמיליע, אונד
לוס ליידוועזען צולער זיינער איטבירגער. דא זיך נון איינע גע-
טעפטע דאדורך פערמהרט האבען, אינדעם איך לוס פאראונד
דער הינטערלאסענען אונאינדיגען קינדער בערופען בין, אונד
בערייטט אפארגען טאן נאך... אברייזען ווערדע, אונד דען נאכ-
לאס אין פארנונג לונד ברינגען, אונד אונד איינען ליבען וואהן אונד דיא
גאנצע טיפגעבייגטע פאמיליע לונד טרעסטען: זא איינע עז איר ניכט
אעגליך, איהנען געליאענד לונד אנטווארטען, דאהער זיא איר, איינע
קירלע לונד פערלייהען בעליבען. — זא פיל גלויבע איך איהנען זאגען
לונד אימסטען, דאס וואהרע פערנערע בעאיהונג, איר אין דער בע-
וואוסטען זאכע לונד טרייבען, נור פערגעבליך זיין ווירדע; אינדעם
איך, זא זעהר איך אויך דען האך = אונד עהרווירדיגען הערן...
לונד טעטלען ווייט, אונד זא זעהר איך איך געעהרט זעהען איסטע,
איט איהם פערטוועגערט לונד זיין, דאך איינעם אייגענס וואונטע
ניכט געניגען קאן, וועלכער איט דעם טעסטאמענט איינעם זעליגען
ברודערס אין ווידערטפרוך טטהעט, דא זיינע ווארטע זא וואהל איר
אלס איינעם וואהנע הייליג זינד. בעגניגען זיא זיך אונטערדעם איט
דיועם ווינקע, דאס נעהערע ווירד זיא טאן דיא לייט לעהרען.
איהר ערגעבענער.

(כד)

מכתב לסוחרים מ'יודעי המת.

שלום להיקר וכו'.

לא יום בשורה היום, אך עצור כל אוכל מהודיע לך אדוני השמועה
לא טובה, שאדוני דודי... עזב את עולמו, והלך לארצות
החיים הנצחים כששה לחדש הזה. והוא צוה לפני מותו, ונכתב
בצוואתו, ונחתם והעד עדים, להיות אנכי פקוד לראש בית מסחרו,
ולחתום בשמו כל ממכר ומקנה, כל תמורה ומשת יד אשר ישה
הבית, וכאשר אעשה כן יקום ויהי, עד אשר יגדלו הנערים יוצאי
חלציו.

זאָלעט אונטערהאפּטע ווייב לוי בעפּערדערן. איהר אלליין פּאָלען
איינסט דיא רייכטהאיער איהרעט פּאטערס לוי, דא ער ווייטער קיין
קינד וועדער זאָהן נאָך טאָכטער האט. זיא קעננען דאָהער דיא פּאָר-
דערונגען דער איטאליאַט נאָך זאָ האָך טפּאָנען, זיא ווערדען איהנען
בעווייליגט ווערדען. איבערלעגען זיא, איין הערר, איינען אנטראג,
אונד בעעהרען זיא איך געפּעליגסט איט איהרער אנטוואָרט, דא-
איט איך דעם העררן. . . . דען איך איט איינעם אונטערהאטען
בעקאנט געמאכט האבע, איהרען ענטשלוס איטטהיילען קעננע-
מאיהר דיהנסטווייליגער אונד ערגעבענער.

(כג)

ת ש ו ב ה

שלום לאיש יקר ומשכיל וכו'.

מכתבך ידירי הגיעני למועד לא נכון לו, ואמרתך אמורה ללא
אפנה. הן לא עת חרוה ודורים היום לי, כי נהפך לאבל
משושי, נפלה עמרת נאון תפארתי, במות אחי הצדיק פ. . . . אשר
במכתר שנותיו גוע ונאסף אל עמו בשכוע העבר, לשבר לבי ולב
משפחתו היקרה, ולדאבון נפש כל באי שער עירו. והנה עתה
נכפלה עבודתי, כי נקראתי לאפטרופוס ליתומי המת, ומחר אני
הולך לעיר. . . . להועץ עם שאר אפטרופסים על דבר העזבון,
ולגחם בני וכל משפחת אחי ז"ל, כי גדול כאבם עד למאור. על כן
ידידי, לא אוכל להשיב אמריך כאשר יאתה לך, ואתה סלח נא אם
אקצור במלין. אך דע נא, כי לחנם יהי' עמלך לכתוב לי שנית
לדבר הזה, כי כאשר יקרה בעיני נפש הנגיד המהולל ונכבד פ. . . .
ולכבוד יחשב לי להתחתן בו, לא אוכל למלאות מאווי לבי, המתנגד
לצוואת אחי ז"ל, אשר קדשו דבריו לי ולבני. הן עתה אך ידמוזן
מלי, ואם חכם לבך תבינם, והיתר יגיד לך הזמן.

כ"ר ידיך.

(23)

ווערטהעסטער פריינד!

איהר טרייבען טראץ בייא איר לוי איינער זעהר אונגעלעגנען לייט
איין. יעטלט זינד ליידער קיינע טאגע דער פריידע פיר איך,
פיל.

הפֿכֿגעעהרטער הערר!

אָב איר לװאר דאז גליק נאָך ניכט לױ טהייל וואָרדע, אונטער דיא
 לאהל איהרער בעקאנטען, פֿיללייכט ניכט איינאמהל דעם נאהמען
 נאך, לױ געהערען, זיך וואָגע איך עז דאָך, איס פֿערטרויען אויף דיא
 טוגענדען איהרעם ערלען קאראקטערס, דיזעס טרייבען ערגעבענסט
 אן זיא ערגעהען לױ אסמען. דיא וויכטיגקייט זיינעם אינהאלטס לעסט
 איך ערווארטען, דאס זיא עז איהרער אויפֿאערקאמקייט ווירדיג
 גען ווערדען, ווען איך עז ניכט אויך טאָן פֿאָן איהרער העראבֿ
 אסמענדען גיטע הפֿפֿען קענטע. אָהנע לױפֿעל דארף איהנען
 דער אכטונגפֿוללע רוף דעם זעהר געטעלטען אונד הפֿכֿגעעהרטען
 העררן. . . . ניכט אונבעקאנט זיין, דער נעבסט זיינען בליהענדען
 וואָהלטאנדע אויך איין אמן פֿאָן פֿילער ווירדע אונד דעם גרעסטען
 אנזעהן, אונד דער ערשטע פֿארשטעהער אונזערער געאיינדע איזט.
 דיזער האט איינע איינליגע טאָכטער, איין טוגענדעפֿולע, זעהר
 ליבענס- אונד טעטלענס ווערטעהעם אעדלען, וועלכעס קאָגהייט אונד
 טעהנהייט, פֿערבונדען איט וואהרער גאָטטעם פֿורכט, איס הפֿעהען
 גראדע בעזיטלט. זיא, דיא לירדע איהרעם פֿעטערליכען הויזעס, איט
 איינעם איהרער ווירדיגען אמאנע עהעליך פֿערבונדען לױ זעהען, איזט
 דער הייסעסטע וואונט איהרעם הפֿכֿגעאכטעטען פֿאטערס. איך
 האבע איהן אעהראאהלס דיא הפֿעהען אייגענטאפֿטען איהרעם הפֿכֿ-
 געטטלען, ווייט בעריהאטען זאָהנעס, העררן, . . . לױט ריה-
 מען הערען. איינסט אייסערטע ער דען הערלליכען וואונט, זיינע
 געליבטע טאָכטער איט איינעם ווירדיגען אמאנע וזיא איהר זאָהן
 איזט בעגאטטעט לױ זעהען: ער ווירדע זיך, זאָטע ער, גליקליך
 טעטלען, אונד קיינען קעניג בעניידען. פֿיללייכט, איין ווערטעהע-
 סטער הערר! איזט עז דער געטטליכע וויללע, דאס דער וואונט
 דיזעס עהרווירדיגען גרייזעס אין ערפֿילאונג געהע; ווען זיא זיך
 נעהאליך ענטטלימען אפֿטען, דיזעס ליבענסווירדיגע אעדלען פֿיר
 איהרען זאָהן לױר עהע לױ בעשטיאמען. געוויס קאן עז ניכט אונ-
 טער איהרער ווירדע זיין, זיך איט דיזער אכטונגסווערטעהען פֿא-
 איליע לױ פֿערטוועגערן, אונד דאז גליק איהרעם זאָהנעס דורך איין
 זאָהן

דינעס היינע מיט דאָהין! איט טאמלענדער ערווארטונג ויהט דיינער
אנקונפט ענטגעגן

דיין דין איבענדער זעהן.

(כב)

אגרת איש לאבי הבן

שלום להנגיד הנכבד וכו'.

אם אמנם מנעני אלהים עד כה מהתכבד בדאות פני אדוני הנגיד,
ובספר מכיריו לא באתי, ושמי לא נודע לו מתמול שלשום,
בכל זאת לא נעלם ממני ענות לבו וטחר נפשו, הרחוקה מכל גאה
ורחב, ואל אדם חנינתה, קטן וגדול יחד. על זאת מלאני לבי להריץ
אליך אגרת הזאת, הלא דבר הוא, ותהיינה אזניך פקוהות לדבר
חפצי. הלא ידעת אם לא שמעת אדוני את יקר תפארת גדולת איש
נכבד ושוע, זקן ונשוא פנים, הנגיד כ"ה... אשר ברכו אלהים
בעושר ונכסים רב, והוא אחד מראשי קריאי עדתנו, ובשלשה פרנסים
עיר הכי נכבד. והנה לו בת יחידה, עלמה יקרה וישרה, מלאה
חנינת ד', גם בחכמה גם ביופי, וביראת ד' היא תתהלל. והיא צבי
תפארת אביה הנגיד, וכל תאות נפשו לדאותה חבל נחלת איש יקר
הראוי לה כפי רב ערכה ויתר שאת אשר לה על כל בנות הארץ בכל
גבולינו. ואני שמעתיהו מדבר פעמים ושלש מעוצם תפארת מעלת
בן היקר פ... ומשמעו הטוב ההולך על כל פני חוצות, ויבטא
בשפתיו לאמור: מי יתן ויחנני ויברכני אלהי צורי למצוא איש כזה לבעל
נעורי בתי האהובה, הן כל יקר תראה עיני, ובמלכים אתקלם. ועתה
אדוני אולי יאבה ד' ויקים ויהי כחפץ לב הנגיד הזה אם תאות לו לקחת
בתו הבתולה לבןך לאשה. אכן כי תהיה תפארתך להתחתן עם גבר
נעלה ונכבד כאיש ההוא, ותבחר לבן בטנך עלמה יקרה ומתודרה
בנערה הנחמדה הזאת. ודע כי כל טוב אביה ינתן לה ולמי כל חמדת
הוריה? הלא לה ולבעלה אשר תפול בחבלו, כי היא יחידה אין לו
עוד בן או בת, לכן הרבה עליו מוהר ומתן, ולא יבצר ממך מאומה. עוז
נא אדוני עצה, מהר לחשיבני, למען אדע להשיב לשואלי דבר.

כ"ד עברך מוכן לשרתך בכל עת.

דיא אונאינדיגען קינדער פרענענט וואָרדען ביזט; אונד האט דאז גע-
ריכט נאָך הייטע אן דין טרייבען, אונד דין היהער רופען ווירד. גע-
גען אבער דעם זעלבן טאגס לויט איך דער זעליגע פֿאָר זיין
בעטטע רופען. איך טהאט איר געוואלט אן, ניכט טרויריג לויט זיינען אונד
וואס פֿאָרהער איין איט טהרענען בענעלטעס געזיכט. אומ איך לויט
איהם הינטראט, רייכטע ער איר דיא האנד, נאך וועלכער איך גיריג
גרייף, אונד זיא איט הונדערט הייסען קיססען בעדעקטע. — וויססע
איין זאָהן, פֿינג ער אן, איך בין דעם טאָדע נאָהע, דאָך לויט
טערע אונד בעבט ניכט, איך קעהרע יא נור לויט דעם הימלישען פֿאָטער
לוריק, אין דעם מען טאָמס עוויגע גליקליכקייט איזט, איך דאָנקע
דיר, איין זאָהן, פֿיר דיא טרייען דיהנסטע, דיא דאז איר איינע לייטלונג
געלייסטעט האסט; אין איינעם טעסטאמענטע האבע איך דיר דיינען
פֿערדיהנטען זאָהן בעטטיאט; איך האָפֿע, דאז ווירטט לופֿרירען דא-
איט זיין. פֿאָהרע נון פֿאָרט, איינער האנדלונג פֿאָרלויטטענען, אונד זיא
איט איינזיכט לויט זיינען, ביי איינע קינדער העראן געוואכסען זיין.
אונד דיא געטעפֿטע זעלבסט פֿיהרען קענען ווערדען. — היר הילט
ער אייניגע אויגענבליקע טיילע, אונד פֿוהר ענדליך פֿאָרט: „איין
זאָהן, דאז קענסט איינע עלטעסטע טאָכטער. . . זיא איזט
בערייטט זיבלעהן יאהר אלט געוואָרדען, זיא איזט איין פֿערנינפֿטי-
געס, אנגענעהמעס אונד טוגענדהאפטעס געטעפֿל. גיב איר דיא
האנד דאָרויף, דאס דאז זיא הייראטהען ווילסט, ווען דיין פֿאָטער זיינע
איינוויליגונג דאלז גיבט. איך ווייס פֿיר זיא קיינען בעסערן מאן,
אומ דאז ביזט.“ — יעלט קאָנטע איך איך ניכט לענגער האלטען,
איין טערמין פֿאָן טהרענען טיירלעטע אומ איינען אויגען; איך סטאנד
פֿערטטיינערט דא, אונד, אָהנע דאס איך איינער בעוואוסט וואס,
גאב איך איהם דיא האנד. — אומ ער איך זאָ לערקנירטט אונד לער-
אמאט זאָה, שפראך ער לויט איר: געהע יעלטט איין זאָהן, אונד
קאממע אָרען אין אללער פֿריהע ווירער לויט איר. אבער ליידער!
ווארען דיעס זיינע לעלטען וואָרטע; דען נאָך אין דערזעלבן נאכט
פֿערלאָר ער טפראכע אונד געדאנקען, אונד בלייב אין דיעם לויטטאג
דע ביי אן זיינע טערבעטונדע. — איילע אלזא, טהיירער פֿאָטער,
היהער לויט קאממען, אומ איך אונד דיא העכסט בעטריבטע פֿאמילי-
ליע לויט טרעסטען. אָן! אונזער אומה, אונזער העכסטעס גוט אין

דיזעם

אן ארס אונד פֿוס • גלייך בייז זיינעס ערשטען בעזוך זאגט ער
אונס לייזע בייס וועגעהען, דאס דיא קראנקהייט בעדייטענד
דאך אבער קהנע לעבענסגעפֿאהר זייא, פֿערבאָט אבער אלעס
גערייט איס ליאמער דעס קראנקען אונד אין דען אנטשטאנדען ליא-
מערן • אלס נאך אייניגען טאגען דאז קאפֿפֿוועה ניכט נאכלאסמען וואָל-
טע, פֿערלאנגט דער ארלט, דאס אאן נאך אעהרערע ערלטע לו
האטהע ליהע, דייזע, וועלכע זאָגלייך גערופֿען וואורדען, הילטען קאָנליזש
איבער איהן, אונד ליסען איהן אויף ברוסט אונד ריקען טפֿאניטע
פֿלאסטער לעגען; ווארויף ער איינע קליינע לינדערונג פֿיהלטע,
אונגעפֿעהר איינע טמונדע טליף, אונד וויר טעפֿטען האָפֿנונג • אבער
אך! נוס אכטען טאגע זיינעס קראנקענלאגערס, ענטדעקטען איר
דיא ערלטע, דאס דיא קראנקהייט לוגענאמען, אונד דאס זיא זעהר
וועניג האָפֿנונג לו זיינעס אויפֿקאממען האבען • זיא זעלטען הינלו,
דאס עז ערשפֿריסליך זייא, דען קראנקען איט זיינער איבלען לאגע
בעקאנט לו אאכען, דאאיט ער איין טעסטאמענט אאכען קעננע,
וועהרענד ער נאך איס בעזיטן זיינעס פֿערשטאנדעס איזט; דען,
איין קדער לוייז טאג נאכהער, פֿירכטען זיא, ווירדע ער פֿער-
טאונד אונד טפֿראכע פֿערליהרען. — טטעללע דיר, טהיירער פֿא-
טער, דיא אונסט אונד דען טרעקען פֿאָר, דער איך בייא דיוער
פֿירכטענליכען קונדע איבערפֿיל! עז וואר איר אונאעגליך, איס
ליאמער לוגעגען לו זיין, וואָ אאן איהס זיין אונד אונזער אונגליק לו ענט-
דעקען בערייט וואר. איך גינג דאהער לערבראָכענען הערלענס
אויס דעס הויזע, אונד ליט דיא ערלטע איט איהס אלליין. — יעלט
טטעללע זיך דיא טוגענד אונד דיא וואהרע גאָטעספֿורכט דיועס
עדלען איס העללסטען ליכטע דאר • איט דער גרעסטען רוהע, קהנע
איינע אינע לו פֿערלערען הערטע ער דאז טרעקליכע אורטהייל
דער ערלטע לו אונד זאגטע: „ווען איין טעפֿפֿער איך רופֿט,
זאָ בין איך פֿאָס הערלען בערייט לו איהס לוקאממען.“ — הירוויף
ליט ער איינען נאָטאר קאממען, אונד דיקטירטע איהס איט פֿאללעס
רוהיגעס פֿערשטאנדע זיינען לעלטען וויללען פֿאָר. נאך ווייט איך
ניכט דען אינהאלט דיועס טעסטאמענטעס • דא עז פֿערזיגעלט בייא
איינער געריכטספֿערזאָן אין פֿערוואהרונג ליגט. זאָ פֿיל איזט איר
בעקאנט, דאס דאז, ליבער פֿאטער, דארין לוס פֿאראונד איבער
דיא

טהייערסטער פאטער!

דיא פערפֿאָססערנע נאכט ווארדע טאפֿאָן אין אונזערם בעיאוא-
אערנסווערטעהען הויזע לוגעבראכט. מאנטער דער טרוירענ-
דען, טראָסטלונגען פֿאמיליא זאס איך ביי געגען אפֿרגען, וויינטע.
אונד יאמאערטע אים איהר, איבער איהר גראַסעס אונגליק. ערטע
נאָהע אן דער אפֿרגענטונדע, אלס איהרע קרעפֿטע ערטעפֿעט
אונד איהר טהרענעקוועלל פֿערזיגט וואר, איבערפֿיעל זיא איין ער-
קוויקענדער טאפֿ, אונד אויך איך טאמאערטע אייניגע אויגענבליקע.
יעטלט אייט אלעס נאָך לו בעטטע, איך אבער אכטע איך פֿריה
אויף, דיר דיא נעהערן אומסטענדע פֿאָן דער קראַנקהייט אונד דעם
ענדע דעם זעליגען לו ערלעהלען.

אלס ער אפֿ לוואַנליגסטען פֿאָריגען אפֿנאָטהם פֿאָן דער בערזע
לוריקקאס, וואָהין ער געזונד אונד פֿריט געגאנגען וואר, לייגטע ער
פֿילען איסאווטה, וואָלטע ניכט לו איטמאג אים אונס טפֿייזען, אונד
קלאַטע איבער קאָפֿפֿוועה. ער פֿערבאָט אונס, איהם איינען ארלט
לו רופֿען, אינדעם ער עז נור פֿיר איינע קליינע אונזעסליכקייט הילט,
אונד גלויבטע, ווען ער זיך ביי אפֿרגען אים בעטטע האלטען אונד
געטאפֿען האבען ווערדע, זאָ ווירדע איהם בעסער ווערדען. הירויף
לעגטע ער זיך לו בעטטע. אלס וויר דען פֿאָלגענדען אפֿרגען אלע לו
איהם קאמען, אום אונס נאָך זיינעם בעפֿינדען לו ערקונדיגען, היס
ער אונס גאנץ אונבעמאָרגט זיין, אינדעם ער, וויא ער גלויבטע,
פֿעלליג ווידער געזונד זייע, פֿערלאַנגטע איינע טאָפֿלע טהעע, דיא
וויר איהם גלייך רייכטען, ער טראַנק אונד טטיג אויס דעם בעטטע.
קויס וואר ער אייניגע אינוטען אויף דעם זאָא געזעסען, אלס ער
טאָדטענבלייך לו ווערדען אונד זיין קאָפֿף לו זינקען אנפֿינג. וויר בראַכטען
איהן זאָגלייך, ווידער לו בעטטע, אונד טיקטען פֿהגע איהן ערטט דאָרום
לו פֿראַגען, טלייניגסט נאָך זיינעם הויזארלטע. אלס דייער איהם דען פֿול
פֿיהלטע, רונלעלטע זיך בעדענקליך זיינע טטירנע, ער בעפֿאהל איהם
אפֿ רעכטען ארם לור פֿדער לו לאַססען, אונד פֿערטריב איהם פֿער-
טידענע ארלענייען. דער ארלט ווידערהאלטע זיינע בעזאָלע אצהרערע
אמהל דעם טאָגעס, אונד אים איהם פֿערטידענע אמהל לור פֿדער

מקוים ישועה. אולם אהה! כיום השמיני להליו גלו הרופאים את
אזני לאמור: גבר הליו וכאבו נעכר, ותקות מעט למו להקימו.
ויוסיפו לאמור לי, כי טוב הוא לגלות להחולת דוע מעמדו, למען
יצוה על ביתו, עוד שכלו בו, כי בעוד יום או ימים יסכל דעתו וכת
הדבור יאבר ממנו. — העלה נא על דעתך אבי, מה גדלה חרדת
לבבי, והבהלה אשר אחזתני בשמעתי השמועה הרעה הזאת! —
נלאיתי נשוא עמוד בחדרו בעת גלו לו הרופאים אידו ואירנו, ועל כן עזבתי
הבית והשארתים עמו לברים, ולבי נשבר בקרבי. — אז נגלתה תמת
נפש הצדיק חזה כי נפלאה, ויראת אלהיו כי חזקה. הנה בהשקט
ומנוחה שמע סוד הרופאים, לא זע ולא נר, ולא שנה את טעמו,
ויאמר: „אם יקראני צורי וגואלי, בכל לבי אלך וארוצה אליו השמימה“.
וישלח להביא סופר העיר ויצוהו לכתוב אשר קרא לפניו ברעת נבונה.
ואני לא ידעתי עד כה תוכן הצואה, כי חתומה וטמונה היא ביד אחד
מיושבי על מדין בעירנו. אך זאת נגלה לי, כי אתה אבי נשאלת לאחד
מאפטרופסי יתומיו, ועוד היום יכתבו לך שופטי העיר להודיעך ולקראך
לבוא הנה. — בערב היום ההוא קרא לי דודי לבוא לפני מטתו,
והתאפקתי ורחצתי פני לבל יראה דמעות עיני, ובאתי אליו. בגשתי
אליו וישט לי את ידו, אחזתיה ונשקתיה מאה פעמים. ויען ויאמר:
„דע בני כי אנכי הולך למות, אמנם אל תחרד ולא תרהה, הלא אל
חיק אבי אנכי שב, להתלונן בסתר עליון במחסה שדי. ואתה בני ימים
רבים עבדתני בתום ואמונה ובכל כחך, ואני בצוואתי נקבתי משכרתך
חלף עבודתך, לשוב ולרצון לך. הוסף נא לעמוד למשמרת בית
מסחרי, ובתבונת כפך תנהלחו, עד יגדלו בני והיו לאנשים.“ —
וידום כשלש רגעים ויוסף לדבר: „שמעני בני, הנה בתי הבחירה...
הגיעה לשנת שבעה עשר, והיא בתולה טובת שכל, בעלת חן וישרת
מעשים. תקע לי כפיד, שתקח אותה לך לאשה ברצון אביך, כי
לא ידעתי לה איש וגואל טוב ממך. — או לא יכלתי להתאפק
פלגי מים ירדו עיני, ואהי כאלם לא יפתח פיו ותקעתי לו ידי, מבלי
דעת במבוכתי מה עשיתי. ובראותו כי נענית ונרכאתי עד מאוד,
ויאמר לי: לך עתה בני, ושוב אלי מחר בבקר השכם. אולם אויזה לי!
אלה היו דבריו האחרונים, כי בלילה ההוא אבדו עשתונותיו, ושפתותיו
נלמו עד יום מותו. ועתה ארוני אבי, מהר והחש דרכך לבוא עלינו, ותנחם
אותי ואת משפחה הנעצבה ונאנחה, כי נבקה רוחנו, סר צלנו מעלינו.
כ"ד בנך התואב לקראת בואך כעבד ישאף צל.“

וואס רוהיגערס געאיטהען ווילל איך דיר דאס געהערע פֿאָן זיינער
קראַנקהייט אונד זיינעס טעסטאמענטע טרייבען. אך! ער ליכטע
איך ביי אן זיינען לעטלטען אויגענבליק. מעג אונס דער אללגיטיגע
טרעסטען, אונד דיא וואונדע היילען, דיא אונזערס הערלען געטלא
גען אייט.

דיין דרך עוויג ליבענדער זאָהן.

(כא)

אבי, אבי יקיר לי!

ער אשמורת הבקר נדרה שנתי אתמול בלילה. בתוך משפחת דודי
האומללה והנדכאה לעפר ישבתי לספור ולזכות עמהם על מושבתם,
והתחזקתי לנוד להם ולנחמם, בשגם אני לנפשי בקשתי תנחומות.
טרם יצפר השחר, כרפות כחם, ויסכרו מעינות דמעותם, נפלה על
עפעפיהם ועל עפעפי תרדמה. עודם המה במטתם ושנתם צרי יגונם
ואני השכמתי לכתוב לך, לכלות אשר החילותי לתת לך מודעת זאת
מחלי וקץ אדוני דודי ז"ל.

ביום עשרים לחדש העבר בשובו בצחרים מבירת מועד
הסוחרים, אשר הלך שמה בריא ושלם, נעצב מראחו וירעמו פניו
ולא אכל אתנו לחם, כי חלה ראשו. ויצו אותנו לבלתי קרוא לו
רופאו, באמרו הלא מצער היא, כעבור לילה אשוב לאתני, כי
תחזקני שינה, וילך וישכב. ויהי ממחרת כאור הבוקר ונקרבנו כלנו
אל מטתו ושאלנוהו בשלומו, ויען לאמור: הסירו דאנתכם, כי נרפאתי
וחייתי, והמכאות חלף עבר, ושאל צים חמים ממשקה הטהעע,
והושטנו לו וישת, ויתחזק ויקם ממטתו. אך כמעט שבתו דגע על
הכסא, ויחורו פניו וראשו עליו הכביר, והשבנוהו אל מטתו, ובלי
שאול את פיו מהרנו לשלוח אחרי רופא ביתו. כאחוז הרופא את
דפקו ויקמוט מצחו לקמטים, ויצו להקיז דם מידו הימנית, ויכתוב
לו סמי רפואה. בלכתו אמר לנו בלאט, כי כבד החלי נאור, אך
סכנת מות אין בו, ויצו למנוע כל רעשוקול מחרר החולה, ומחדרים
חקדובים לו. והרופא הלך ושב, וישנה וישלש להקיז דם בורוע
וברגל החולי. וכראותו כי לא סר המכאוב וחלי הראש, ויצו להתחבר
אליו רופאים אחרים, והמה באו והמתיקו סוד יחד וישימו על גבו ועל
החזה תחבושת מויץ דם, ויקל חליו מעט, וישן כשעה אחת, ואנחנו

מקוים

הרפני נא אבי יקירי ואבליגה היום, ומחר אפתוב לך שרש דבר
מחליו ומצוואתו אשר צוה לפני מותו. מה גדלה אברתי! הן עד רגע
האחרון הראני אהבתו לי. ינחמנו אלהים חיים אב הרחמים ויחפא
מחץ לבבנו הנשבר.

אני בנך בכורך אשר אהבתיך אהבת עולם.

(20)

טהייערסטער, געליבטעסטער פאטער!

מעגע דיינער עליגיאן, מעגע דיינע עכטע גאטטעמפאָרעכט דיר קראַפֿט
גענוג פֿערלייהען, דיא טרויריגע נאכריכט לז פֿערנעהאטן,
דיא הייטע אױס איינער ליטטערנדען פֿעדער פֿליסט. קױן וועך איין
אונגליק! — נאָך בעבט יעדעס גליד אן איר, קױס קאן איך דיא
פֿעדער האַלטען — דיין טהייערער ברודער, איין גוטער פֿראַמער
אָנקעל אױט ניכט מעהר!! — פֿאָרגעסטערן אַבענדס אױס איטטער-
נאכט בראַך דער טאָד אין אונזערע הויזע איין, אונד ענטריס דעא-
זעלבען זיינע גרעסטע לירדע אונד אונזערע הערלעך דיא טענמטע
פֿריידע; ער שטארב נאך איינעם דרייז וועכענטליכען קראַנקע-
לאַגער. פֿערגעבענס ווענדעטען דיא ערסטען ערלעטע אונזערער
שטאדט אַלע איטטעל דער הייליקונדע אן, פֿערגעבענס שטיג דיא
שטיאונד פֿילער הונדערטע בעטהענד פֿיר איהן לזס היממעל, אומ-
זאָנסט לידער! אַלעס אומאָנסט! גאָטט וואָלטע עז, דאס ער לז
איהם אין דיא העהערן רעגיאָנען קאָממע. — קױס האַטטע זיך דיא
נאכריכט פֿאָן דעם טעלליכען הינטריטט דיועם ערלעך אין דער שטאדט
פֿערברייטעט, אַלס אַלע געאייטהער ערטייטטערט וואַרדען, אונד קיין
אױגע טרעהענענאָן בליב. „דער ווירדיגסטע אונזערער איינוואַהנער“
זאָ ריף אַלעס, „אױט אונס פֿאָס טאָדע ענטריסטען וואַרדען“ —
הייטע געגען איטטאָ וואַרדע זיינע הילע אױפֿס עהרענפֿאָלסטע לז
גראַבע בעסטאָטטעט, אינדעם זיינע לאהאָרייכע בעגלייטונג וואַרונטער
דיא אנגעזעהענמטען דער שטאדט וואַרען, איהר לז רוהעטטעטטע
פֿאָגטען. — עז זינד נון לזויא שטונדען הער, דאס איך פֿאָן זיינער בע-
ערדיגונג לזריקגעקאָממען בין אונד נאָך קאן איך איך ניכט ערהאַלען;
עז אױט איר אונאָגליך, הייטע מעהר לז טרייבען. אַפֿאָגען בייא עט-

ענטגעגן, וועלכעס איך פֿאָן דיר גאר ניכט געוואָהנט בין. לואר קענע
נע איך דיא מענגע דער געטעפֿטע, וואָאָיט דואַ איבערהייפֿט ביזט,
ווייט, דאס עז דיר דיא לייט ניכט ערלויבט, איר זאָ פֿאָט אונד פֿיל
אלס עהעמאלס לז טרייבען; אבער זאָ גענלויך לז טווייגען איזט דאָך
ווירקליך אונערלויבט. דואַ ווייטט עז יא, וועלכע אונרוהע עז איר
אונד דיינער ליבען אונטער אכט, ווען וויר לאנגע פֿאָהנע נאכריכט
פֿאָן דיר זינד. אויך דיין פֿאָקעל, איין ליבער ברודער, האט איר
טאָן זייט זעכס וואָכען ניכטס געטריבען, וואָריבער איך איר אל
לעראיז באנגע געדאנקען אכע. איך ביטטע דאָהער, איר אַויפֿט
טלייגסטע דיא אורזאך הירפֿאָן לז אַעלדען; אַאָ פֿאָרגעפֿאלען זיין וואס
עז וואָלע, רייטע איך אַויס דער אונגעוויסהייט, אונד לאס עז איך
וויסען. דיין בעפֿאָרגטער נאך איינער אַנטוואָרט טאכטענדער
פֿאָטער.

(כ)

תשובה

אבי. אבי יקיר לי!

תאמץ צדקתך אבי, ויראת אלהיך תהי מעוזך המה יאזרוך כה
וחיל לשמוע חבשורה הרעה ונוראה היוצאת היום מעטי
המתנועת בידי. הה ליום צרה וחשכה! רעדה אחזתני ותפוס קסתי
כמעט בל אוכל. — הנה אחיך דודי הצדיק והתמים חלף הלך לו
ואיננו!! בחצות הלילה ליום אתמול בא המות בחלונותיו ויקח תפארת
הבית, מחמר לבכנו ולב כל מכיריו אחרי הושלך כשלש שבועות על ערש
דוי. לשוא עמלו מבחר דופאי עיר הזאת להחיותו ולהקימו, להנס
עלה שועת מאות מתחננים בעדו עד לרקיע, אהה! אין עצה ואין
תכונה, אין תחנה ואין שועה — אלהים אמר לו: עלה השמימה! —
והקול נשמע בחוצות לאמר: מת הצדיק והישר, ותהום כל העיר,
ויחרד וילפת כל איש, כל עין הורידה כנחל דמעה ותילל כל שפה
ותאמר: גלה כבוד מעירנו, כי נלקח מבחר יושביה! — בחצות היום
הזה הושב עפרו לאדמתו בכבוד גדול נגר זקני עמו ונגד כל יקירי עיר
אשר לוהו לבית חמר משכן עולם. — וזה שתי שעות שבת
מקבורתו, עוד לא ידעתי מרגוע, רפתה ידי ולא אוכל להאריך במכתבי.
הרפני

וואר איין גליקליכער לופאל, דאס איהר אנוואַען גערעדע ווין איי-
נעס גינסטיגען אויגענבליק געטאָה; אינדעס איינער פֿאָן אונזערן
האנדעלס-געהילפֿען נאך זיינער היימאט גערופֿען וואָרדע, אַלואַ
זיין פֿאטער טערבענסקראַנק דארנידער ליגט, אונד ער זיך גענע-
טהיגט זאָה, אונזער זויז לז פֿערלאַסטען, אַזאָ נאך זיינעס פֿאטער-
לאַנדע לזריק לז רייזען. איין אָנקעל טרוג איר דאָהער אַוויץ, איך
נאך איינעס טויגבארען זוביעקט אַמלזעהען, דער לז דיזער טטעללע
פֿעהיג זיז. דאָ קאָס גערעדע איהר טרייבען. אַזאָ פֿערטרויען
אַוויץ איהרע טרייע אונד רעכטשאַפֿענהייט עאפֿפֿאהל איך זיז
איינעס אָנקעל, לזיגטע איהס איהרע האַנדטריפֿט, דיז איהס גע-
פֿיעל, אונד ער בעטלֿאָס, זיז אן דיז טטעללע דעס אַבגעגאַנגענען
לז זעטלען. ערוואַרטען זיז נאָן ביננען דרייז טאָגען איין טרייבען
פֿאָן איינעס העררן אָנקעל, וועלכער איהנען איהר געטעפֿט אַז
אונזערס הויזע, זאָ וויז איהרען אָהן בעטטיאמען זיירד. פֿרָאָה,
איהנען איינע גוטע נאָכריכט געבען לז קעננען, פֿערבלייבע איך
איהר פֿריינד.

(יט)

מכתב האב לבנו.

מה זה בני כי נאלמת דומיה, תשכחני ותשב אחור ירך מכתוב אלי
זה ירח ימים? ההסכן הסכנת לעשות לי כה? הן אמת ידעתי
בני ידעתי, פי רבה צבא עבודתך, קצרה עתך מהכביר אמרים לי
כבימים ראשונים אולם היתכן כי החשית בכל וכל, ולא הודעתני
שלומך זה שלושים יום? הלא נבקה רוחנו אני ואמך, באין לנו בשורה
מוצאת ממך. גם דורך אחי היקר לא כתב לי זה ששה שבועות,
על זאת פג לבי, ורעיוני הבהילוני. על כן מהר נא בני להודיעני מה
קרה לכם, יהי מה השמיעני ואדעה. כ"ד אביך הדואג ומצפה לתשובתך
בכליון עינים.

(19)

ליבסטר זאָהן!

וויז אַז איך דיין זאָ לאַנגעס טיילטווייגען דייטען? טאָן איינען גאַנ-
לען אַמאָטע זעהע איך פֿערגעבענס איינעס טרייבען פֿאָן דיר
ענט-

אונטערמאלטען, זיך זעהר עז אויך איין הערץ ווינטט. איך האן
 איהנען אלץ נור קורץ אויף איהר גענוץ אנטווארטען, דאס עז איר
 ליד טהוט, איהנען הירין ניכט דיהנען, אויך געגענווערטיג ניכט
 איינמאל האלף פֿונג געבען לו קענען, פֿיר זיא איס האנדעלסהויזע
 איינעס פֿונקעלס איינע טעלעלע לו פֿינדען, אינדעס וויר איר זוביעק
 טען, פֿאסט איבערפֿליסיג, פֿערזעהען זינד, אונד איהרע למהל
 ניכט פֿעראעהרען קענען. יעדעץ, פֿריינד, ווערדע איך אונזרער
 יוגענדליכען בעקאנטשאפט טעטס איינגערענק זיין, אונד זיך באלד
 איין פֿאלץ פֿיר זיא פֿפֿען זיין ווירד, עז זיא אין אונזערס הויזע
 פֿאדער בייא איינעס אונזרער האנדעלספֿריינדע, ווילל איך עז איהר
 נען קונד טהון, אונד זיא זאללען פֿאך יעדעס אנדערן איטווערבענ
 דען דען פֿאָרלוג האבען. דינעס פֿערויפֿערט זיא
 איהר פֿריינד.

(יח)

תשובה באופן אחר.

מכתבך ידידי קבלתי, ותערב לנפשי היות לאל ידי למלאות
 מאויך. מאת ד' היתה נסבה, כי באה שאלתך אלי
 ברגע מוכנת להפיק רצונך. הנה זה ששה ימים אחר מעוזרי בית
 מסחרנו נקרא לבוא לבית אביו אשר חלה ונטה למות, על כן יעזב
 אותנו וילך לו אל ארץ מולדתו. ויצו עלי דודי שי' לפנות כה וכה
 ולבקש איש אחר למלאות מקום ההולך. ואני על ישרך בטחתי,
 כי באמונה אתה עושה, ודברתי טוב עליך, הראיתי לדודי כתב ירך
 וישר בעיניו, ויואל להושיבך על כן האיש ההולך. ועתה ידידי היה
 נכון לשלשת ימים, אז תקבל מכתב יד אדוני דודי שי', בו יודיעך
 מה משפטיך ומעשיך בביתו, ויקוב שברך עליו.
 כ"ד אוהבך השומח לתת לך בשורה מוצאת כאות נפשך.

(18)

בעסטער פֿריינד!

איהר טרייבען האבע איך ריכטיג ערהאלטען. עז פֿרייעט איך
 געלעגעהייט לו האבען, איהנען דיהנען לו קענען. עז

פראנלעזיטען אונד איטאליעניטען שפראכע ערוואָרבען, פֿערשטעהע
ליאליך גוט דיא רעכענקונסט, אונד טרייבע איינע געפֿעלליגע האנד-
סריפֿט, וויא זיא זיך אויס געגענווערטליגעס איבערלייגען קענען.
ווען איך זויך נור אלס קאָפיסט אין זיינער טרייבטובע אנגעשטעלט
ווערדען קענטע! לאסטען זיא איר געפֿעלליגסט דורך דען איבער-
בריינגער דיעס וויסטען, קאָב איך האָפֿנונג דאלו האבע. וויא זעהר
וויירדען זיא איך אלסדאן פֿערבינדען; איך ווערדע נישט איהנען עוויג
ניכט פֿערגעסטען; אונד וויא זעהר וויירדע זיך איין אלטער גוטער
פֿאטער פֿרייען, דער ניכטס זעהנליכער ווינטט, אלס איך נאָך בייא
זיינעס לעבען אנגעשטעלט לו זעהען.

איהר ערגעבענער פֿריינד

(11)

תשובה.

שלום וכו'.

מרוכ העבודה העמוסה עלי כל היום, ולא תרפני עד בלעי רקי,
לא יכלתי הרבות במלים, ולחאריך שיחי עמך אהובי, כאשר
יחפון לבבי. אך אענה על שאלתך ידידי, ואודיעך כי צר לי מאוד
לבל היות לאל ידי להושיעך, או לתת לך תקוה לעת הזאת למצוא
משמרת פקודה בבית מרכולת אדוני דודי, יען כי רבים הם עד
למותר הפקידים העוזרים בבית מסחרו, ואיך נוסף עוד על מספרם?
אולם דע נא ידידי, כי לא אשכח ברית נעורנו, וזכרונך יהי' חרות
על לוח לבי תמיד, והיה כאשר אמצא מקום למלאות שאלתך, אם
בבית זה או בבית אחד ממיודעינו, לא אתמהמה מלהודיעך, ולך
יתר שאת על כל השואלים וולתך.

כ"ד יודך.

(12)

אנטווארפ.

בפסטער פֿריינד!

דיא פֿילערלייא געשעפֿטע, וועלכע דען גאנלען טאג זויך איר לא-
סטען, ערלויבען עז איר ניכט, איך איט איהנען לאנגע לו
אונג

לדרוש שלומך וטובך, ולשאל ממך שאלתי ובקשתי. הן שמעה
אזני וישמח לבי כי העמדת לעזרת דודך האדון פ... בבית מסחרו,
ותחזק ירך בבית הזה, ודברך נשמעים. ואני יצאתי מימי נעורים
ובאתי בימים לבקש מחיתי מעמל כפי, כי רפה כח אבי הזקן שיי,
דלה ירו מהחזיקני. לכן אשאלך ידי, הודיעני נא היכול אוכל
מצוא משמרת פקודה אחת, קטנה או גדולה, בבית מסחר דורך,
ואעבדהו בכל מאמצי כחי, לרצון לפניו תמיד. כי השיגה ידי ת"ל
ברעת כמה לשונות, אשכנזית, צרפית, ואיטאלית, למדתי היטב
מלאכת החשבון, וידעתי למשוך עט סופר מהיד כאשר תחזינה
עיניך בזה. אולי יקחני למעתיק אגרותיו, הלא מצער היא ותחי
נפשי. הודיעני נא זאת ידי, ע"י מביא אגרתו, ואם תעתר לישאלתי,
לצדקה יחשב לך, וחסדך לא אשכח לעולם, וגם שמח תשמח נפש
אבי הישיש, אשר כל חפצו לראות אותי במצב הנכון עודו בחיים חיתו.
ב"ר יודך המצפה לתשובתך.

(16)

הַכְּנַעַנִי שֶׁטָּעַר לְטַעַר פֶּרִי יִנְדָּה!

אִם פֶּרֶטְרוּיֶען אויף אונזרע יוגנד פֶּרִינדשאַפֿט, בעזונדערם
אבער אויף איהרע איר לענגסט בעקאנטע הערלענסגוטע,
וואָס איך עז, איהנען דינען ברייף לז טרייבען, און איך נאך איה-
רעס וואָהליין לז ערקונדיגען, אונד לוגלייך פֿאַלגענדע ביטטע און
זיך ערגעהען לז אַמסען. איך האָבע אַיט פֿערגניגען ערפֿאהרען,
דאָס זיך אַלס געהילפֿע אין דער האַנדלונג איהרעס העררן אַנקעלס
אנגעשטעלט זינד, אונד פֿילען אַינפֿלוס אין דינעס הויזע האָבען.
דאָ איך גון אַויס אַיננעס יוגנדאלטער הערויס, אונד אין דיך יאה-
רע געלאנגט בין, וואָ איך אַליין פֿיר אַיין אונטערזאָלט זאָרגען
און, אינדעס אַיין אַלטער, טווענליכער פֿאַטער איך אונטערגלייך
לענגער אונטערשטיטלען קאָן: זאָ פֿראָגע איך זיך איהר אַיט
ערגעבענסט און, אָב ניכט אין דעס האַנדעלס הויזע איהרעס אַנקעלס
אירגענד אַינע טטעלע פֿיר איך אַיזט? גערן וואָלטע איך איהר
אַיט אַלער טרייע לז זיינער פֿאַלקאָמאָנען לז פֿרידענהייט דיהנען.
איך האָבע איר גאָטלעב גוטע קענטניססע אין דער דייטשען.

ד D

פֿראָג

איך זיילע נון, געליבטער פֿאטער, דיר וועגען דעם פֿאָר-
שלאגס איינעם גוטען פֿנקעלס, איך בין זיינע האנדלונג לויט נעהמען,
אנטוואָרט לויט שרייבען. וואהרליך! דיינע גיטע, דיינע ליבע לויט איר
זיך וויא דיינע הערזאבלאססונג האבען איך ביי לויט טהרענען גע-
ריהרט. דוא, דער דאזיגער רעכט האט, איר לויט בעפֿעהלען, וואס איך
טהון אונד וועהלען זיין, דוא שפּריכט איר איך טאָנע דער
פֿריינדשאַפט, אונד איבערלעסט עז גאנץ איינעם אייגענען וויללען,
איך איבער דיא פֿארהאבענדע זאכע לויט בעשטיאמען. וואהל דען,
דא דוא עז נון זיך וויללעט, זיך וויללע איך דיר היראיט איר איינעם
ענטשלאס בעקאנט מאכען. זיך זעהר איך אונד איינע ברענגענדע
בעגירדע לויט דען ווימטענטשאַפטען אין איר פֿיהלע, זיך וועניג איך
איר נאך דאפֿאן אייגען געמאכט האבע, אונד זיך פֿיל איר אונד נאך
לויט לערנען איבריג בלייבט, זיך גאליבע איך דאך, דא איך ניא גע-
זאגען וואר, אונד דער געלעהרזאמקייט איינע ברֿאדערינגענדע
פֿרעפֿעסיאן לויט מאכען, איך דעם געטעפֿטלעכען ווידמען לויט אים
סען, דאך זיך, דאס איך איך דען טאג איבער איר דען לייטליכען
ארבייטען, אונד אין דען נעכטליכען רוהע. אונד ערהאלונגסטונג
דען איר ווימטענטשאַפטליכען געגענטענדען לויט בעשעפֿטיגען גע-
דענקע. זיך ווילליגע אונד פֿאס הערלען אין דען אנטראג איינעם
ליבען פֿנקעלס איין — דען ווא קענטע איך אין דער וועלט איינען
בעסערן העררן פֿינדען? — אונד איך וויל גערן דען דיהנסט אין
זיינער האנדלונג אנטרעטען, ווען דוא, ליבער פֿאטער, איר דיינען
בייזשאַל דא לויט גיבסט, אונד עז זיך ווינטעסט. אין ערווארטונג
דיינער באלידען אנטוואָרט פֿערהארע איך אין אללער האַכשטונג
דיין געהאָרזאמע זיין.

נאכטריכט: זיך עבען ערעפֿינדעט איר דער פֿנקעל זיינען פלאן
אין בעטרעף איינער, ווארויף איך מיהם אָביגעס לויט אנטוואָרט גאב.

(טז)

מכתב ריע לרעו.

שלום וכו'.

נשענת על אהבת נעורינו, ותמוכה על תום לבך הנודע לי מתמול

שלשום, תרהב נפשי לגשת מול פניך באגרת הזאת,

לדרוש

ראשם ברכות אבי עד, מעין כל ישועה, וכלכל שיבתכם ומספר
ימיכם ימלא בשובע שמהות ונעימות נצח.

ועתה אשיבך מוננה על משמרת העבודה אשר יעד לי ארונ
דודי שי' בבית מסחרו. הן ענותך תרבני, אבי יקירי, טוב לבך
יקחני, ועיני תזולנה דמעות כי אראה אהבתך לי כי גדלה. הלא
לך המשפט לצוות עלי מה אבחרה, ובמה ארצה, ועלי לסור אל
משמעתך, בלי סור ממנו ימין או שמאל. ואתה תדבר עמי כאיש
אל אחיו, שאלת את פי, ונתת לי לבחור אשר תאוה נפשי. —
עתה שמעני אבי, וישמע לך אלהים. האמנם כי בערה כאש תשוקתי
לספרי חכמה וידיעה, ואנכי טעמתי אך מעט מדבשה, ועוד נשאר
לי הרבה לדרוש ולהגות; בכל זאת מאנה נפשי לעשותם כמערר
בידי העובד, לבקש בם מחיתי ומחית ביתי. וגמרתי בלבי לאכול
מיגיעי כפי, לעשות מלאכתי יומם, ולאחוז גם בחכמה בעתותי
לילה, לעת מנוחה ומרגוע, ומזה אל תנח ידי. לכן בכל לבי
נדרשתי לשאלת דודי שי', כי איה איפוא אמצא איש טוב ממנו?
ואאות לבוא למשמרת פקודתו, וידי תכון עמו בעסקי מרכלתו,
אם כשר הדבר בעיניך אבי, ותצוני לעשותו.

כ"ר בנך.

ככלותו אגרת הזאת דבר אתי דודי שי' אודות הדבר הזה,
ועניתי לו כתשובתי לך אבי.

(15)

א נ ט ו ו א ר ט

טהייערפטר פאטער!

דיינען זעהר ליברייכען ברייך נעבסט דיילען הערלויכסטען גליק
ווינטען לו איינעס אכטלעהנטען געבורטסטאגע האבע איך
איט פילעס פערגניגען געלעטען. טהייערער אלס אלע טעטלע אונד
קאפטבארהייטען וואר איר דער זעגען איינער געליבטען עלטערן.
אעגע אויך אויך אייך דער זעגען דעם אללאטערס רוהען, אונד
אייך איין הקהעס, גליקליכעס אונד פריידענפאלעס אלטער לו
טהייל ווערדען.

איך

האלטען; אעגעסט דאס איין גליקליכער מאן, דער טראַסט אונד דאס
פריידע אונזערעס העראן נאהענדען אלטערס ווערדען!
יעטלט, איין זעהן, האבע איך איין ערנסטליכעס ווערט איט
דיר לויט פערעכען. זעה, דיינע קינדעריאהרע זינד נון דאזין גע-
פלאַסטען, דאס ביזט נון איין מאן, האַסט אן קרעפֿטען, קעגנטים-
סטן אונד ערפֿאהרונגען זעהר לוגענאמען; יעטלט איזט עז לייט,
דאס דאס דיר איינען פֿעסטען אונד בעשטיאטען לעבענספלאן פֿיר
דיא לוקונפֿט בילדעסט; דאס דאס אירגענד איינען נאהרונגסלוייג
ערגרייפֿעסט, אומ דיר אונד דער וועלט, דערען רייפֿעס איטגליד
דאס נון געווערדען, ניטלויך לויט זיין, אונד איינסט איין אייגענעס הויז
אויסמאכען לויט קעגנען. — דיין ליבער פֿונקעל האט איר לעטלעכעס
געטריבען, ער געהט איט דעם פֿלאנע אומ, דאך אין זיינע האנד-
לונג לויט נעהמען, דיר איין יעהרליכעס געהאלט אויסלועטלעך, אונד
נאך 5 דיהנסטיאהרען דאך לויט זיינעם האנדעלס-קאמפאניאן אויף
איינען געוויסען אנטהייל מלונעהמען. עז זייא פֿערן פֿאן איר,
דיר אין דיוער זאכע עטוואס לויט בעפֿעהלען, פֿדער אויך נור איינען
ראטה אויפֿלודרינגען. דאס קאנסט גאנץ נאך דיינעם פֿרייען וויללען
האנדעלן, קאנסט וועהלען, וואס דיר גוט דינקט. נור ווינטע איך,
דאס דאס איר איט נעכסטעם דיינען ענטשלוס מעלדען אעגעסט,
פֿאב דאס אין דעם פֿאָרטלאג דיינעם ליבען פֿונקעלס ווילליגסט, פֿדער
אבער דיר איינע אנדערע בעשטיאמונג ערזעהען ווילסט. טרייבע
איר היראייבער פֿעהנע אללע לוריקהאלטונג, אונד איך פֿאללע דאס איי-
נען ראטה פֿערלאנגעסט, ווילל איך דיר גערן דאזיט בייאשטעהען.
דיין דאך ליבענדער פֿאטער.

(טו)

תשובת הבן.

אבי. צבי תפארת!

שמחתִי בקראי מכתבך הנעים, תוכו רצוף אהבה, ומעיל ברכה
תעטני, על יום הולדתִי, במלאת שמונה עשרה למספר
שנותִי. הן גברו עלי ברכות הורי הנחמדים, יקרו לי מפז רב וכתם
אופיר, כמו אשתעשע כעל כל הון. יחי מברכי ברוך, יחולו על
ראשם

מכתב האב לבנו.

שלום לך בני. חמדת לבבי!

בעשרים לחדש הזה, בעצם היום אשר תגיע אגרת הזאת לידך, חג הוא לנו, אני ואמך אחיך ואחיותיך יחד נגילה ונשמחה בו. כי הוא יום הולדתך, בו תמלא שנת שמינה עשר למספר ימך. קח נא בני ברכות הוריד וכל משפחתך; ואל אלהי להטות אליך חסדו, יחיך ויקימך, וחזקת והיית לאיש מצליח, תנחומתנו ועליזתנו, בנטות בחנו לעת זקנה ושיבה.

עתה שמע נא בני ואחוך! הנה חלפו ימי נעורידך, בא צבאך, כי כאיש גבורתך, לאחוז במלאכת מה, ולעשות בחפץ כפידך, למען הקים לך בית. ואתה אספת חכמה ובינה, והכשרת להיות חבר לחברת אנשים, לעזר ולהועיל לך ולבני אדם וולתך. ואדוני דורי כתב לי מחשבתו ועצתו, לקחת אותך בעסקי מרכלתו, לתת לך חלק עבודה שכל שנה בשנה, עד תעבורנה חמש שנים, אז יקחך לחבר וריע, ויתן לך חלק בכל קנינו אשר ירכוש עמך יחד. ואני הלילה לי לצוות אותך את אשר תבחר, גם עצתי אכלא ממך בדבר הזה, עשה אתה כרצונך החפשי וכאות נפשך. אך תאבתי לשמוע ממך מהר, הישר בעיניך חפצי דורך היקר, ותאות לו, או אם תחפוץ תעודה אחרת. הודיעני נא זאת, וכי תשאל את פי, איעצך כאשר עם לבבי.

פ"ד אביך.

(14)

געליכטער זאָהן!

דער לואאליגסטער דייערס אאנאטהס, אלס דער טאג, אין וועלכעס דא דייערן ברייך ערהעלטסט, ווירד פֿאַן איר, דייער ליבער אוטטער אונד דייערן געטוויסטערן פֿעסטליך בעגאנגען ווערדען, דא דיין אַלטערהנטער געבורטסטאג אין דעמאלטען פֿעלט. עא-פֿאנגע, ליבער זאָהן, הירלו אונזערע אַלערזייטיגען גליקווינטע. מעגע דער אַלגיטיגע טעטס זיינע אַלעטערליכע גאנצע איבער דורך וואלטען אַספּען, אונד דרך אַלעלייט געוונד נאָר, וואָלאָוין ער-האל.

תשובה.

ידידי ורעי!

כאשר נקלה בעיני לרדף אמרים-רקים, לבלות זמן באגרת שלומים, להג הרבה ואין תכלית, כן יקר לי להתעלם באהבים אהבת חכמה ומדע, לפתוח שפתי משרים, למצוא דבר חפץ. הטבת לשאול אחי, החכמה מאין תמצא, ואיה מקום בינה? דע כי ראשית חכמה בקש פתחיה, וכל משחריה ימצאנה. כאשר יגולל איש אבן מפי מעין נובע, ויזדנומו נחלי מים, כן מסיר עצלה ומעביר תרדמה, ויבקעו מעינות מי תבונה, טמונים שפונים במשכיות לב כל אדם. אמת נכון הדבר, הולך את חכמים יחכם; כעור הולך נכוחו בזרוע מנהל פקח, כן ילד נבער מדעת כי ינחהו מורה משכיל. אך בראותנו כי אין איש, או הרועים כי מתעים בתהו לא דרך, הפכפך לבס וזר מעשיהם חשך ולא סדרים למו, אז חיילים נגבר לעזור נפשנו, וזרוענו תושע לנו, הלוך וחפוש נלך עד נמצא שאהבה נפשנו. זה מקרה ילדי עמנו בערים קטנים, זאת חלום בארץ מכורותנו — מה נבמדו רחמי עליהם! — כפראים יגדלו, אין מדריך בארץ סלולה, אין מורה בנתיב יושר; או רועים נתנו להם, והמה בנפשותם נבערי דעת, בלי עצה ותבונה, לא נגה עליהם אור חכמה ותורה אמתית, על כן יצא משפטם מעוקל, וכשל עוזר ונפל עוזר. והנה איעצך אחי, ויהי אלהים עמך, שמעני ואראך איזה הדרך ישנן אור, ואיך תעלה מעלה מעלה בסולם החכמה עד תגיע תכליתה. אם אמנם כי קטונתי מאוד, מך ערכי ולא בינת איש לי, אך פתוח פתחתי שערי המדע, והלאה עוד לא באתי בחכמה, אולם עקבותיה נודעו לי מפי מורי הגדולים, המה הורוני הדרך אשר כל יאחו בה תנחילו ותנהלהו עד יעלה להר קדשה. ואני אשלח לך בזה מגלה אחת קטנה, רשומות בה ראשי החכמות, ודרכי למודיהן, ספריהן וסופריהן, שים עיניך בו. וראה ועשה כתבנית אשר יראוך, וחפץ ד' בידך יצליח.

כ"ד ידירך. *

מכתב

* חאגרת הזאת כהיות לה כגולה מיוחדת אשר לא תקרא מהמון עם, ונכתבה

אך ליודעי בינה, לא נעתקה ללשון אשכנזית.

וואָהלערגעהען אלס פֿאָן דער פֿאַרטויער אונזערער פֿריינדשאַפֿט לויט
 איבערלייגען; אלליין איין גאנצעס יאהר פֿערטטריך אין דיווער פֿער-
 געבליכען ערוואַרטונג. איך ענטטולדיגטע דאָ אבער טעטס אים
 דיינעם פֿלייסע אים טטודירען, וועלכער דיר וועניג לייט לויט פֿריינד-
 טשאַפֿטליכעם בריפֿוועכעל איבריג לעסט. אויך, דאָלטע איך, דירפֿטע
 עו דיר דאָרט ניכט אן פֿריינדען פֿעהלען, אָהנע דאָס דאָס נעטהיג
 האבעסט, אויף דיינע יוגענדליכען פֿריינדע אין דיינער פֿאטער-
 שטאדט הינלובליקען. איך בעגניגטע איך דאָהער, פֿאָן לייט לויט
 לייט דיין וואָהלזיין אים דעם אונדע דיינעם ווירדיגען פֿאטערס לויט
 פֿערנעהאפֿען, אונד גאב דיא האָפֿנונג, פֿאָן דיר איינען בריף לויט ער-
 האלטען, גענליך אויף. — דעסטאָ גרעסטער וואָר איינע פֿריינדע,
 אלס איך געסטערן אים דער טולע נאָך הויזע קאפֿ, אונד איין טריי-
 בען פֿאָן דיר אויף איינעם טיטע פֿאנד. איך פֿרייעטע איך אונגע-
 איין, דאָרויס דיינע פֿאַרטוועהרענדע פֿריינדשאַפֿט פֿיר איך, זאָ
 וואָ דיינע גרופֿטען פֿאַרטטריטע אין דעם וויסענשאַפֿטען לויט ער-
 פֿאהרען, דיא דאָרט גרינדליך לויט ערלערנען געלעגעהייט האסט.
 איך איילע דאָהער, דיר גלייך איינע אנטוואָרט לויט טרייבען, אונד
 דאָ אויך איינערזייטס פֿאָן איינעם וואָהלזיין אונד איינער אייניג-
 טען פֿריינדשאַפֿט פֿיר דאָ לויט פֿערזיכערן. פֿאָן לויט אונדע איינער
 קעננטניסע האבע איך דיר פֿריימליך ניכט פֿיל ריהאליכעם לויט זאָגען.
 דאָ קעננט דיווען קליינען פֿאַרט, קעננט דעם אונגעל אן ווירקליכען
 געלעהרטען, אונד פֿאַלגליך אן געלעגעהייטען, היר עטוואָס גרינד-
 ליך לויט ערלערנען. איינע אינטענדיגסטע ביטטע געהעט אונד דאָ-
 היין, דאָס דאָ, טהייערסטער פֿריינד, איר ראטהען אעכטעסט,
 וועלכע וועגע איך איינלולאגען האבע, אונד דורך אייגען פֿלייס
 אונד זעלבסטטטודיוס יענען אונגעל ערזעטלען לויט קענען. טאָגע
 איר דיא ביכער פֿאַר, דיא איך לויט לעזען, אונד בעלעהרע איך
 וועלכע פֿאַרדנונג איך בייא דער וואָהל דער געגענטטענדע לויט בעפֿאָ-
 חטען האבע. איך ווערדע דיוועס אלס איינע גרופֿטע וואָהלטהאָט
 פֿאן דיר בעטראַכטען, אונד דיווען בעווייז דיינער פֿריינדשאַפֿט
 עוויג ניכט פֿערגעסטען. אים בעגירדע ערוואַרטעט דיינע אנטוואָרטע,
 דיין געטרייער פֿריינד.

קראנקהייט ערהאלט, אין וועלכע ער פֿאַר פֿירלעהן טאָגן פֿער-
פֿיעל, אונד דיא איך אוק איהן ליטטערן אאלטע. יעטלט איזט ער
גאטנולאב פֿעלליג ווידער הער געטטעלט, וויא דוא אום זיינעם
אייגענן, היר איינגעטלחטענען ברייך ערזעהען קאנסט. געטטערן
אאלטע איך איז איהם איינע טפאלירפֿאהרט אוק דיא טטאדע
הערוק, אונד דיא זאלטע בעוועגונג זאָ וואָהל, אלס דיא פֿריטע
ריינע לופֿט, דיא ער איינאטהאעטע, טרוגען דאלו ביא, זיינע
קרעפטע גענליך ווידער הער לו טטעלען.

איך קאן דירט ניכט גענוג אויסדריקען, ברודער, וויא ליב,
וויא טעטלענסווערטה דער קנאכע איר יעטלט געוואָרדען איזט;
אונד דיס בעוואָנדערט דורך דיא אונגערעכטיגקייט, דיא ער ער-
ליידען אומטע. דען וויססע, אלס ער דיינען לעטלעערן פֿאָרוואָרפֿט,
פֿאללען ברייך לאַ, אונד אונזערן אונויללען דארויס ערפֿוהר, לאַג
ער עז זיך זאָ זעהר לו געאיטהע, דאס ער פֿאָן דאס אויגענבליק
אנפֿינג טלעכט אויסלזעהען, וואָרויך ער אין איינע טאמאע קראנק-
הייט פֿיעל, פֿאָן דער ער נון גאטטלחב פֿעלליג גענאז. דער אראע
יונגע ליטט זאָ אונפֿערטולדעט; אומטע דיא רוצלחטיגקייט איינער
דאמיסטיקען ביסען, דיא איהן פֿאלט אנגעקלאגט האבען, אונד
דורך טענדליכע פֿערלייאדונגען איהן ביא איר פֿערהאסט לו אאלטען
זיך בעטטרעבטען. נידיט אויך דיא גומט, אין וועלכער ער ביא
איר טטהעט, פֿערטוואָרען זיא זיך געגאן איהן, אונד וואססטען
עז, דורך אללערלייא ליסט זאָ איינזולייטען, דאס זאָ איך ווירקליך
הינטערגינגען, אונד געגען איהן ערביטטערטען. דא איך אבער
נאך איינער גענויען אונטערזוכונג הינטער איהרע בקוהאפטען
טליכע געקאממען בין, אונד איך פֿאָן איהרער ביבערייא איבער-
לייגט האבע, זאָ ליט איך זיא איהרע גערעכטע טטראכע מאפֿיני-
דען, אונדעם איך איהנען איהר יאהרסגעהאלט בעלמהאטע, אונד
זיא אויך דער טטעלע אום דעם הויזע יאגטע, אונד זיא זאָ איר אונד
דיינעם ליבען זאָהן פֿאָס האלע טאלטע.

דיין זיך ליבענדער ברודער.

מכתב

מכתב הרוד לאחיו.

ישמח לבך ותגל נפשך, אחי כי פעמים הושב לך בנך האהוב
ונחמד; בראשונה, מיום קרא מכתב הבקורת אשר כתבת לו,
הרבה להשיב ולהטיב צעד, וכל חפץ לבבנו ימלא במאמצי פהו, עד
אין פוצה פה ומצפצף נגדו, ובשנית קם מעדש דוי, ויחי מחליו אשר
נפל בו זה שתי שבועות, וכמעט נטיו רגליו, ויחרד לבבי עליו, וימס
למים. אמנם עתה הוא ח"ל בריא ושלם, כאשר תחזינה עיניך
מאגרתו בתיבת ידו, הנסגרת בזה. ביום אתמול רכבתי עמו במרחקי
העיר מסביב חוצה, ותנועת הדרך ושאירת רוח הצח הטיבו ותועילו
לחזקהו ולאמצהו.

מה יקר לי עתה הנער, ומה רבה אהבתי אליו! דע נא אחי אשר
קרהו. מאז קרא אגרתך האחרונה, וידע תלונתנו עליו, נשכרה רוחו
ויבך בסתר לבו, ומרגע זו נפלו פניו, נשחת מראהו, עד נפל כחוליו
דע. והוא נדפא על לא חמס בכפו, ומחולל מפשעי עבדי ביתי, אשר
שמו לו עלילות דברים, וכחשם בפניו יענה, להפך לבבי לשנוא לו,
כי קנאוהו באהבתי כי גדלה לו, על כן היו בקושרים, ויעשו במרמה
ללכוד לבבי ולהמרות רוחי עליו, ויסבנו אשר הסיכו. אולם אחרי דרשתי
וחקדתי היטב, מצאתי כי בלו כזב ומרמה, וכי נבלה עשו להבאיש
ריחו בעיני, ועשיתי בהם משפטים, נתתי להם שכר שנה, ושלחתים
מביתי, והיה לי ולבנך שלום.

כ"ד אחיך

(ii)

ליבטער ברודער!

פרייע דין, דיין געליבטער זאָהן זייט דיר דאָספּעלט לוריק געטענקט
וואָרדען. ערטטענס, האט ער זיך זייט דעם עאפּפאנג
דיינעם לעטלעכערן ברייפּעס איבער דיא אאסען געבעסערט, אונד
דורך זיינען פלייס אונד זיין גוטעם בעטראגן אלע אונזערע ווינטע
איבערטראפּען, זאָ דאס איך ניכט דאז גערינגסטע אן איהס לו
טאדען פּינדע. לויטענס האט ער זיך פאָן איינער טווערען
קראנקע

אלע איינע קרעפטע וויל איך אנטרענגען, איינע פעהלער ווידער
גוט לזאגן.

יעטלט ערלויבע איר, טהייערסטער פאטער, דיר דען וואה-
רען הערגאנג דער זאכע לזאגן ערלעהטן. עז זייא פערן פאן איר,
דיר איינע שטרעפליכע אונזוואהרהייט לזאגן. וויסמע, קאב איך
גלייך איין פערטולדען זעלבסט בעקאנט, אונד ריינפאלל זאכע פער-
געבונג געבעטען האבע, זא פעהלעלט עז זיך דאך קיינעסוועגעס
זא וויא דאז געטרייא לויטעט, דאז זיך געגען איך ערהאב. עז
וואר בלזס איינע באהאפטע אנטטעלונג דער דאמיסטיקען (הויז-
געזינד) איינעם העררן פאנקעלס, וועלכע איך נידער לזאגן דריקען
בעטלפאסען. זיא האבען איך ליסטיגער ווייזע זעלבסט לזאגן
טהייערלייטען פערלייטעט, אונד נאכהער דיא זאכען פערגרעסערט,
אזא איך בייס פאנקעל פעהלסט לזאגן. זיהר נידיטעס הערן
קאנטע נעהאליך דיא ליבע ניכט ערטראגען, וועלכע דער גוטע און
יעדער לייט געגען איך העגט, דאהער פערטווארען זיא זיך גע-
גען איך, אונד זאכען איך דורך אלערלייא ליגענהאפטע פערלייא-
דונגען בייא זיהס אנטווערלען; דיעס שטרעפליכע פעהלערען
זעטלעטען זיא זא לאנגע פארט, ביז זיא לידער איהרען בעזען לזאגן
ערהייכט האבען. אלליין איך טעלעט עז לזאגן, אונד האפפע,
דאס דער אלגעזעכטע איינע אונטולד באר אן דען טאג קאממען
לאסען, אונד יענע פעררוכטען ענטלארפען ווירד. געוויס, זיא ווער-
דען זיך אין איהרעס אייגענע פערדעבניס פערטטריקען, אונד אין
דען נעטן געראטהען וועלכעס זיא איר לעגטען, אלסדאן ווירד דיא
טאמך אזוי זיא לזאגן; איין גוטער פאנקעל אבער אונד זיין
הויז ווערדען ריין אונד פרייא פאן דיער ניכטסוויירדיגקייט בלייבען.
וויא גליקליך ווירד זיך אלסדאן דורך דען ווידערבעזען דיינער
פעהלעכען ליבע פיהלען

דיין געהארוואער, נאך דיינער גונסט טאמלענדער זאגן.

לשנא לי, כי אמולה לבתם המלאה קנאה; לא יכלו נשוא אהבת דודי אלי, על כן קשרו עלי קשר להבאיש ריחי בעיניו, ויכבירו עלי כזבים, וילשינו עלי יום יום, עד כי השיגו חפץ לבבם הרע לגדה חמת דודי, לחרות אפו בי. אולם בצפיתי צפיתי בחסדי אל, אשר פעלו תמים, שיוציא לאור צדקתי בקרב הימים, ותגלה רעתם, כי ילכדו בשחיתותם, ויפלו ברשת זו טמנו לי, אז תשוב אל היקם חרפתם, ואדוני דודי הצדיק וביתו נקיים; והיה כאשר שב לבך אלי לאהבה, חשמה נפש בנך הנכנעה.

אני המשתחוה להדום רגליך ומבקש שתשא פניך ותרצני.

(10)

טהייערסטער, געליבטעסטער פאטער!

דאך איך נע נאך וואגען, דעם ערלירנטען פאטער אונטער דיא אונגען לויטערטען? — וואס איז וואס איך איך ענט טולדיגען, וואס איז דיינען לערן בעינעלטיגען, דער איך וואס שווער חויפס הערן דריקט? בעטעאט, געבייגט, איז דען בליקען לויט ערדע געענקט, טטעהע איך פאך דיר, אונד טטרעהאט פאן טהרענען ווערדען וואס אונגע אונד איינען אונגען פאסען, ביז דיינע באראהערליקייט איר פערגעבונג לויטערן ווירד. — וואס איבער דען יוגענדליכען איינען, דער איך פערלייטען קאנטע, דען וועג דער טאגענד לויטערטען, איינעם הערלענסדינקעל לויט פאנגען, אונד איינען וואס גוטען, וואס ליבעפאנגען פאטער לויט קרענקען; — טיף בערייע איך איין פערגעהען, איך טעאע איך איינער איבער, טהאטען, אונד ווערדע זיט נישט ווידער בעגעהען. פאן גאלעס הערלען וויל איך לויט וועג דער טאגענד לויטקעהרען, אונד איהן נישט ווידער לויט פערלעסען. אונד איך, טהייערסטער פאטער דאך נאר נאך איינמאל דיינע איבערשווענדליכע גיטע זעהען, פערגיב איר איינע אונטהאטען, אונד אונד זיט אונד עוויג אונד דיינעם געדעכטניס טווינדען. דאס ווירט דאך איבערלייגען, וויא ערנסט איך איך עו איז איינער בעססערונג איינע, ווען דאס דאך פערנער דעסהאלב בייא איינעם פאנקעל ערקונדיגען ווירט. דאס וואס געוויס נישט אהער דיא גערינגסטע קאנגע איבער איך הערען, אונד

ווייל איין הערץ פֿאַר דיר פֿערטליסען, דאס דוא היילפֿאַר: אונד פֿער-
טטפֿאַסען אין פֿרעמדען לענדערן טאמכטענד אואהער איררען, אונד
זיך דיינע טהאַרהייטען ביסען זיאלסט. — בעסטערשט דוא דיר
אבער, בערייעסט דוא דיינע פֿערגעהונגען, זיך זיאל אלעס געטע-
הענע פֿערגעססען זיין, אונד איינע לערטליכקייט זיאל דיר ווידער
וויא פֿאַרהין לויטהייל ווערדען, יעטלט טטעהט עז בייא דיר לוי-
וועהלען, ליבע אונד גליק, אָדער פֿעראכטונג אונד עלענד. דאס
דוא ערטערעט וועהלען ווערדעסט, האָפט דיין טיף בעקיאמער-
טער פֿאַטער. . . .

(1)

מכתב הבן לאביו.

אדוני אבי, מחמד נפשי!

איך אשא ראשי לגשת מול פני כבודך אבי היקר? במה אצטרק,
ובמה אכפרה פניך, לשכך חמתך ולהעביר המשטמה, כמשא
בבד תכבר על לבי? הן כלמה כסתני, קודר שחיתי, טבעו לארץ
עפעפי, ועיני יזלו מים, עד יהמו רחמך עלי, ותאמר: סלחתי.
הה ליצר לב בני נעורים, כי השיאני לעזוב אורח סלולה, ללכת
בשרירות לבי, ולהכעים לב אב חונן ומטיב כמוד! נחמתי את אשר
עשיתי, בושתי מחטאי, ולא אוסיף עוד לשחת מעללי, כי בכל לבי
אשוב למסלת מישרים, לכל עזבה לנצח. הראני נא אבי מדת טובך
אך הפעם, שא נא לאשמות בנך, לא יזכרו ולא יפקרו, ולא יעלו
על לבך עוד. הן ראה תראינה עיניך, כי מומעמקי לבי אשוב לטובה
וכי תשאל מעתה את פי דודי היקר, לא תשימע שמץ דופי ממני,
כי אתאמץ בכל כחי לתקן המעוות והיה העקוב למישור.

ועתה אבי ידיד נפשי, שאני ואנכי אדבר, אך אמת יהגה חכי,
וחלילה לי למעול בך מעל, ולהחפיא לפניך דברים אשר לא כן.
אף אמנם הודיתי ואמרתי אשמותי, דע נא איפוא כי לא כצעקתה
הבאח עלי עשיתי. אך תואנה בקשו לי עברי בית אדוני דודי,
להתגולל ולהתנפל עלי, ויעשו גם המה בערמה, וישימו עלי ארבם,
ללכדני ברשת חטאים קלים ויגדילום כמו פיהם, למען יהפך לב דוד

לשנא

דער למהן איינער איהע, דיא פֿערנעלטונג איינעם קאָסטענאויפֿ-
וואַנדט? ערווידערט דאָ זיך דיא לערטיקייט דיינער עלטערן?
— האבע איך דין דאָרט אין אינס הויז איינעם ערעלן אונזעם
דאָרט געטיקט, און דיא דאָרטיגען גאססען לו דורכטרייפֿען,
און דיא קאָסטבארע לייט איט טהאָרהייטען לו פֿערגיידען, און
דיך אן ניכטסווירדיגען בובען לו הענגען, דיא דיין הערן פֿערדער-
בען, דיינע זיטען פֿערגיפֿטען? אָ זיך העטטעסט דאָ איאמער
היר בלייבען קענען! פֿעהלט עז דען עטוואַ דיוער טטאדט אן
רולאָזען ניכטסווירדיגען טטראסענבובען? — אונגעהאָרזאמער
זאָהן! טריבזאל דיינער עלטערן! ווערעסט דאָ נור בלאָס לו מאַנ-
זערס פֿערדרוססע, לו אונזערער סאנדע אויסגעארטעט, איס
פֿערבאָרגענען העטטען וויר אונזער אונגליק בעוויינט, איס טטיל-
לען אונזערע לייטען ערטראגען, דיא דאָ זיקאָל איבער אונס פֿער-
הענגטע. אבער וואס נעטהיגט דען גוטען אָנקעל עז לו ערטרא-
גען, דאס דאָ איהס אונגעמאך אונד סאנדע לו ליהעסט, וויא איי-
נע פֿלאגע אין זיינעס הויזע ערטיינט, איהן טעגליך קרענקסט,
אונד דיא פֿלאממע דעס לויאזפֿאלטס אין זיינער וואָהנונג אונפֿאכסט,
אויף זיך איינע אונדאנקבארע ווייזע? — וואהרליך איך טעמע איך
פֿאָר איינעם גוטען ברודער, איהס איין זאָלעס יאָך אויפֿגעביר-
דעט, איהס זיינע רוהע גערויבט לו האבען, דאס ער זיך איט
איינעם אונגעלעגנען בובען, דער איהס ניכט אונגעהערט, זיך
פֿלאגען אום. — וויססע אונז, געגענטטאנד איינעם קואמערס!
העטטע ניכט דיין גוטער אָנקעל איינע פֿירביטטע פֿיר דין גע-
טהאן, אונד איך ערוואַכט, עז נאָך איינאמהל איט דיר דורך טיכ-
טיגע פֿארווירפֿע לו פֿערוואַכען: זיך העטטע איך דין אויגענבליק-
ליך אויס זיינעס הויזע גענאָממען, דין ווייט וועג אויס איינען אוי-
גען געוואָרען, אונד איינער הארטען האנד לור לוכט איבערגע-
בען. יעטלט וויל איך נאָך לוס לעטלען אמהל נאכזיכט איט דיר
האבען, אבער איט דער ווארנונג, דאס ווען דאָ דין ניכט בעס-
סערסט, אונד דיא לעהרען בעהערליגעסט, דיא איך דיר ווידער-
האלענטליך גאב, בעיאָנדערס אבער ווען דאָ ניכט דעס ווייזען
ראטהע דיינעם אָנקעלס פֿאָלגסט: זיך זאל ער דין אויס זיינעס הויזע
יאגען, אונד אויך איך וויל איינע אויגען פֿאָן דיר וועג ווענדען.

הטוב הזה? למה לא השארתיך פה עירי, החסר נכלים ושובבים עיר
הזאת? הֲה בן נעות המרדות, הֲה תוגת אביך ואמך! אם אך לבשתנו
ולמורת רוחנו לכד הרעות מעשיך, במסתרים בכתה נפשנו, בדר ישכנו
ונרום, כי נטל עלינו. אך מה לך ולדודך הטוב, כי הבאת עליו רעת
וכלימה, כנגע נראת לו בבית, להכעיס נפשו יום יום, ולהצית יקוד
אש מדון ומריבה באהלו, לגמלו רעה תחת טובה. איך אשא פני
נגד אחי היקר, כי העמסתי עליו עול קשה כזה, להשכית מנוחתו,
ולהרבות עמלו עם בן לא אמון אשר לא מחלציו יצא? — עתה
אתה עצבון לבי, דע איפוא כי לולא דודך הצדיק המליץ בעדך לאמור:
„נסה תנסה נא עוד הפעם, אולי ישוב וינחם בתוכחות עלי פשעו“
אם לא כן דבר האיש הטוב ההוא, רגע שלחתי אחריך, והוצאתיך
בזון הבית הזה, והשלכתיך הלאה מנגד עיני, ומסרתיך בידי זרים
למשול עליך ביר חזקה. אמנם עוד אאריך אפי אך הפעם, והעיר
אעיר בך, אם לא תיטב דרכך, ותאחז במוסר אשר הרביתי לך
שניים ושלישים, ואם לא תאבה ושמעת לפקודת דודך ולעצתו הנאמנה,
כלה גרש יגרש אותך מביתו, וגם אנכי הסתר אסתיר פני מומך, עד
כי תלך עזוב ונדה לנוע ולנוד בארצות נכריות, והיית כערער בערבה,
אין מרחם ואין מנחם. אולם אם תאבה ושמעת, ונחמת אשר עשית,
שכוח אשכח כל אשר נעשה, אשוב וארחמך, ואט עליך קו חסד
כאשר בראשונה. הנה נא שתי דרכים לפניך, חאהבה והטוב, והשנאה
והרע, ובחרת בטוב.

כ"ד אביך הנעצב ונאנה.

(9)

איין זאָהן!

איין דיא טיפסטע בעטריבנים פֿערזעטלטע איך דא; לעטלערע
טרייבען דיינעם פֿנקעלס, וועלכעס דיא ביטערסטען קלאגען
איבער דין ענטהעלט. וואס זאָל איך נון דאלן זאגען? וואס דעג-
קען? איין הערן אייזט אויפֿם טאמערליכסטע פֿערוואונדעט. הָ דאס
איך זאָ איינע האָפֿנונג פֿעראייטעלט זעהען, טאמט דער זיסען ער-
ווארטונג נור ביטערקייטען ענטגעגן געהאען אופ! אייזט דיס

דער

C 2

אומן דיזער קדער יענער פארלעזונג בייאלוואהנען; אלליין בייא
נעהערער אונטערזוכונג פֿינדעט זיך דאס אללעס ערלעגן איזט. אויך
לעבט ער אין טעטעס אונפֿרידען איט איינען הויזלייטען, גיבט
איהנען טרעטליגע אונד בעליידיגונדע וואָרטע, בעלעפטיגט זיך לו
זעהר איט דער אויסבעסערונג אונד רייניגונג זיינער קליידער, דיא
ער דורך דיא ווילדהייט זיינער לעבענסמארט קאָפֿט פֿערדירבט. דאָ
דורך מאַכט ער זיך בייא איהנען פֿערהאָלט, אונד טטעהרט איר
דען הויזפֿרידען. — דאָ איך איינע לו איהס נאָך אימער הע
גענדע ליבע אבהעלט, איהן קערפֿערליך ליכטיגען לו לאסמען, זאָ
פֿערזאָכטע איך ען, איהן דורך גיטיגע פֿארטטעללונגען, קאָפֿט
אויך דורך דיא ביטטערסטען פֿאָרווירפֿע לו זיך זעלבסט לו בריי
גען; אלליין אללעס איזט לידער פֿערגעבענס. — איך ער
טהיילע דיר דאָהער נאָכריכט דאָפֿאָן, אונד וויל ען נאָך אייניגע
לייט איט איהס פֿערזאָכען, פֿיללייכט בעססערט ער זיך, ווען ער
דיינען ברייך לויט אונד דיינע פֿערווייזע הערט. זאָלטע אבער אויך
דיזעס ניכט פֿרוכטען, זאָ וויל איך איך דיזער לאסט ענטבירדען.
אונד דיר איהן לוריקטיקען. איילע אלס, איין ברודער, אן איהן
נאָך דיינעם גוטדינקען לו טרייבען; איך האָפֿע, דאָס דיזעס בעס
סער ווירקען ווירד, אלס איינע פֿארטטעללונגען. גערן וויל איך
איהן אלסדאן לענגער בייא איר בעהאלטען, אונד איהן נאָך וויא
פֿאָר איט אללער לערטליכקייט בעהאנדען. פֿערבלייבע א. ו. ו.

(ט)

מכתב האב לבנו.

בני, בני!

מלאתי עצבון, נהפכו עלי תמרורים, בקדאי מכתב דורך היקר,
כלו תאניה ואניה, על מעשיך כירעים, ועל לבך כי נשחת.
מה אומר ואדברה, חס לבי בקרבי, וכאבי נעכר. אויה לי, כי תוחלתי
נכזבה, קוה קויתי לעשות ענבים ויעש באושים. הכזאת שכר עמלי,
אם כזה פרי יגיעי וטרחי, אשר טרחתי ויגעתי בך מעורך ענד היום
הזה? הלרוץ בחוצות שלחתיך שמה, אם לבלות כהבל ימך ולהתחבר
עם מרעים בני כליעל להשחית לבך ולהתעיב עלילה. נתתיך בידי איש

השוב

בני בתי, כי ידבר עמם נאצות, ויכעיסם גם כעם, יכבד עליהם
טרחם ומשאם לנקות ולתקן בגדיו הקרועים ונתעבים תמיד בפרוע
פרעותיו. ובוזה יחרחר ריב ויגרה מדון, ויהפוך לב עבדי ואמהותי
לשנוא לו. — והנה אהבתי אליו תמנעני להכותו בשבט מוסר,
ואדבר על לבו יום יום, פעם בדברי חנינה ופעם בבוטה קשה ותוכחת
מרה, אך הכל ללא יועיל, ושחתי דברי. על כן אמרתי אנלה את
אזניך, ואנסהו עוד הפעם, אולי ישוב מדרצו הרעה כי יקרא מכתבך
וישמע קול גערתך בו. ואם באלה לא יוסר, הי נפשי! אקל מעלי
עול הזה, ואשלחהו לביתך. עתה אחי ידידי, מהר לכתוב לו כאשר
עם לבבך, אולי יש תקוה. והיה כאשר שב לבנו להיטב, אשאירהו
בביתי והי לי כאחד מבני וחסדי לא אסיר ממנו כאשר בתחלה.
כ"ד אחיך.

(8)

ליבטער פרודער!

דיא וואונדערסט דיק, דאס איך דיר זיך לאנגע קיינע נאכריכט
פֿאָן דיינעם וואָהנע געגעבען האבע, אונד דרינגסט זיין איך,
דיר דיא ריינע וואהרהייט איבער זיינען פֿלייס אונד זיין בעטראגען
גאנץ אונפֿפרעהלען לו שרייבען. עז טהוט איר ליד, דיק איט איי-
נער מונאנגענהאען נאכריכט לו בעטריבען; מלליין איך קאן דיר
דיא וואהרהייט אונאנגליך לענגער פֿערשווייגען, פֿילאעהר פֿינדע
איך עז נאָטהווענדיג, דיק דאזיט בעקאנט לו אאכען. זייט זעכס
אָנאטהען האט זיך דיין וואָהן לידער לו זיינעם נאכטהייל זעהר
געענדערט. ער איזט גאנץ אויסגעארטעט, אכטעט וועדער אויף
איינע לורעכטווייזונג נאָך אויף דיא עראמהונג זיינער לעהרער;
בריינגט דען גאנלען טאג איט טהאָרהייטען לו, לייפֿט אויף דען
שטראסען הערוסן, אונד שליסט זיך אן ניכטסוויירדיגען געוועללשטאפֿ-
טען אן, דיא דען טעדליכסטען איינפֿלוס אויף זיין הערץ אונד זיינע
זיטען האבען, וועלכעס איר פֿילען פֿערדרוס אונד טאנדע פֿער-
אורזאכט. ווען ער לו הויזע קעמאט, אונד איך איהן פֿראגע, וויא
אונד וואָ ער דיא לייט לוגעבראכט, ליגט ער איר מללערלייז אונד
וואהרהייטען פֿאָר; זאגט, ער זיט היר פֿאָרער דאָרט געוועזען,

אז

C ג

נען דאנק אין געהעריגעס אחאטע אויסלודריקען. מעגע עז דיר
דער אללמעכטיגע בעלזעהנען, אונד עז דיר פילפאך ערזעטלען,
וואס דאס זיך גרעסאיהיג אויף איך פערזענדעסט. — דאס געלד
האבע איך איינעס העררן פנקעל אויפלובענוואהרען געגעבען, דא
איך דעסטען ניכט בעדארף. אינדעס איך נאך פאן דעם רייזגעלד
האבע, וועלכעס איר דינע גיטע זיך רייכליך איטגאב; אונד איט
אויסגאבען לו איינעס פערזענליכען פערזעהט איך איין גוטער פנקעל,
גאטט זעגע איהן!

איך ווערדע דינען ראטה בעהערליגען, אונד איר אייניגע
סטונדען לו איינער ערהאלונג בעשטיאמען. ביזהער אבער וואר עז
נאטהווענדיג, איינען פלייס לו פערדאפפעלן, און דאס פערזייאטע
אין פריהערער לייט נאכלוהאלען, דא איינע איטטילער איר אין
דען וויססענשאפטען ווייט פארגעקאממען ווארען. יעטלט אבער,
דא איך זיך גאטטלאב באלד עררייכט האבע, ווערדע איך עז איט
איינעס פלייסע ניכט אעהר זיך זעהר איבערטרייבען. לעבע וואהל!
גריטע איר דיך ליבע אוטטער אונד איינע געשוויסטער.
דיין געהערזאמער זאהן.

(ח)

מכתב הדוד לאחיו.

נפלאה היא בעיניך, אחי, מדוע החשיתי עד כה לבלי הודיעך
מאומה מבנך בכורך, והפצרת בי לגלות אונך באמת
ותמים, הנכוחים מעלליו אפ לא. ואני צר לי להראיב נפשך בשמועה
לא טובה, על כן החרשתי. אמנם אף אם אמרתי אכחדו תחת
לשוני, אבלכל לא אוכל מהגיד האמת, כי לא עת לחשות הוא.
מאז ששה חדשים נהפך לב הנער והיה לאחר. נמוטו פעמיו ארחות
עקלקלות, לא יאבה שמוע לקול תוכחותי, יאשים אזנו למוסר מוריו
ומנהליו, ויכל בהכל ימיו, וילך שובב כל היום, יסוב עיר יתהלך
בחוצות, ויצמד לנערים בני בליעל, המשחיתים דרכו לבשתי ולכלימתי.
ומדי בואו לביתי ושאלתיו איה איפוא היית? כחש יכחש לי לאמר:
הייתי שם ופה לשמוע למד פלוני ולקח פלוני. וכאשר חקדתי ודרשתי
אחריו, אשמע כי לא כן, אך שקר ענה פיו. גם שלום אין לו עם

בני

תשובת הבן לאביו.

שלום לאהובי אבי וכו'.

הגיעה לידי מנחתך, חבושה וארוזה כתבה (*), בתוכה מצאתי שתי חליפות בגדים, וששה כתונות בד, וצדוד הכסף בצלחת הכגד. תשואת חן חן לך אבי יקירי, הרבית אותתיך אותות אהבה, יספת טובה עלי טובה, חסד עלי חסד, עד קצרו מלי, ערלו שפתי מהשיב די תודה. ואני תפלה לאל חי, שיגמול הוא לך בזרוע עזו בטובך וכחסדך עלי. והנה הכסף נתתי לפקדון ליד ארוני דודי שי' כי למותר הוא לי, יען כי עוד נשאר לי ממתת טובך אשר נתת לי צדה לדרך בעזבי את ביתך; ותוצאות העונג והרוחה נתונות המה לי מיד דודי היקר, אשר יחנני עד מאוד, יחייהו אלהים ויברכהו.

ואני לקול מוסרך אטה און, לקבוע לי עתותי מנוחה והרוחה, ואשר שקדתי בלימודי עד הנה יותר מדי, נחויץ הייתי לעשותו, בהיותי מתאמץ להשלים החסרון מימי עלומי מקדם, למען אשוה ואדמה לחברי אשר גרלו ועלו למעלה ממני בחכמה ודעת. אמנם עתה, תהלה לאל! הגעתי קרוב למעלתם, ולא אוסיף עוד להתאמץ בחזקה כאשר בתהלה.

כ"ד בנך.

(7)

טהייערסטער פאטער!

דיין ווערטהעס טרייבען נעבסט איינעם געטענקע, בעטטעהענד מין לוויא פאר קליידערן, 6 העאדען, אונד איינעם בינדעל איט געלדע, האבע איך ריכטיג ערהאלטען. עאפֿעאנגע היראייט איינען אייניגסטען דאנק דאפֿיר; אלליין, טהייערער פאטער, דוא וואהלטהאטען, וואאייט דוא איך טעגליך אעהר איבערהייפֿסט, זינד לו גראַס, אלס דאס איך וואַרטע גענוג האבען קענטע, איינע

(*) וואהל פֿערשנידט אונד אין איינער קיסטע געפאקט, מלשון: בחבליים חבושים וארוזים במרכלתך (יחזקאל ב"ז, כ"ח).

פֿערנעמאען. זיין לייגנים האט איך אום זיך אעהר ערפֿרייעט,
דא איך זיינע אויפֿריכטיגקייט קעננע, אונד איך אויף זיין אום
פֿערברייכעם וואָרט פֿערלאַססען קאָן. — פֿאהרע פֿאָרט,
זיין זאָהן, דען וועג דער טאָגנוד לו וואַנדעלן; דען לווייפֿאך איזט
דא: הייל. דא: דארויס ערוועלסט; ערשטענס געוועהרט ע: דיי
נען פֿאָטערן אונד פֿערואַנדטען פֿילט פֿריידע; לווייטענס באַהנמט
דא דיר דאדורך: עלבסט איינען וועג לו קינפֿטיגער גליקזעליגקייט.
ווער אַס אַפֿרגען זיינעם לעבענס דען גוטען זאממען אויסשטרייעט,
זיהט דיא פֿרישטע דאפֿאן אַס איטטאג רייפֿען, דיא ער אַס אַבער
זיינעם אַלטערס געניסט. — עאפֿפֿאנגע הירבייא אין איינער
פֿערזיגעלטען קיסטע איין קליינעם געטענק, בעטטעהענד אין לווייא
פֿאחר נייען קליידערן, זעכס פֿיינען העמדען, פֿאן דיינער ליבען
איטטער: עלבסט גענעהעט, אונד איינעם בינדעל געלד, וועלכעס
דא איין איינער דער רֶאָקטאטען פֿינדען ווירסט. לעטלערס טיקע
איך דיר אין דער אַבזיכט, דאס דא דיר דאאיט פֿאן לייט לו לייט,
אין דען ערהאָהלונגסטונדען, איין פֿערגיגען אַמלען, אָדער ע:
לו זאָנסט איינעם בעליביגען לוועק אנווענדען זאָלסט.

לוגלייך אום איך דיר ערנסטליך עראמאנען, איין זאָהן, דאס
דא ניכט דורך אַללזא איבערטריבענען פֿלייס איס שטודירען דיר
זעלבסט לו נאהע טרעטעסט. בעשטיאמע דיר איינע אָדער לווייא
שטונדען דעם טאָגס לור רוהע אונד ערהאָהלונג, אונד געהע בייא
טענעם וועטטער, אין געזעלשאפט דיינעם פֿעטטערס אָדער
זאָנסט איינעם וואָהלגעלעגנען יונגען פֿריינדעם, אויפֿס פֿרייע,
אום פֿרישע אַפֿט לו טעפֿפֿען. איך ווירדע דיר ע: ניכט פֿערליי:
הען, ווען דא איינעם ראטהע ניכט פֿאָגע לייסטעסט. וויסמע,
יעדעס דינג האט זיינע לייט, אונד אַלעס איבערטריבענע איזט
פֿערווערפֿליך. אויך איזט דא: בעשטענדיגע זיטלען אויף איינעם
אָדע דער געוונדהייט: עהר נאכטהייליג; אונד ע: איזט שטרעפֿ:
אך, גרויזאם געגען זיך: עלבסט זיין. ניס דיר פֿערנער אין אַכט,
בייס אַפֿנדטיין לו לעזען, דאס דא דיינע אויגען ניכט פֿערדערבסט.
איך בעפֿעהלע ע: דיר, אונד האָפֿע, דאס ווירסט ניכט אונגע:
האָרזאם זיין. ערפֿרייע איט איינער באַלדיגען אנטוואָרט דיינען
דיר ליבענדען פֿאטער . . .

תשובה

מכתב האב לבנו.

שלום לאהובי בני וכו'.

ערבה לנפשי הבשורה, רפאות לשרי ושקוי לעצמותי היתה השמועה הטובה אשר השמיעני עליך דודך היקר שי ידעתי כי רוחו נאמנה, לא יכזב ולא ישקר, על כן אבטח בדבריו. ועתה בני, חזק ואל תרף מדרוך בנתיב יושר, ודע כי כפלים לתושיה, הן שמהת בפעליך אביך ושארך, ולך לברך תסולל דרך מבוא להצלחת אנושית האמתית. אם בבקר תזרע זרעך בשחרותך יוציא פריו, ותשבע לעת ערב, הם ימי זקנה ושיבה. — קח נא איפוא בני מנחה אחת קטנה השלוחה לך כזה בתבה סגורה והתומה, בה תמצא שתי חליפות שמלות, וששה כתונות בד, אשר תפרוס יד אמך היקרה, וצרור כסף שמתי בצלחת אחד הבגדים למוען תמצא ירך לבקש עונג והרוחה בעתותי המרגוע, או לכל אשר תחפוץ לעשות בו.

ואני הנני אצוה עליך בני, לכל תכביד עליך יותר מרי עבודת הלימוד, וחטאת נפשך. הגבל לך שעה אחת או שתיים ביום למנוחה ולמרגוע, ובצח רוח היום תלך לשדה, בחברת בן דודך או שאר אחוזת מרעים, בחורי חמד ומטיבי צעד. וחלילה לך מפרוע עצתי ומעבור על פקודי, כי לא אסלח לך. הלא ידוע תדע כי און ותרפים הפצר, ועת לכל הפץ. גם מחסור ומשחית הוא לגו, בשבתו תמיד, על מקום אחד בלי תנועת הליכה, ועוכר שארו אכזרי. והשמר לבל תקרא עוד בלילה לאור הירח, לבל תכהינה עיניך. הלא צויתך ואל תמעל פי. מהר לשמחני בתשובתך, אחריה שוקקת נפש אביך אשר אהבך.

(6)

איבער זאָהן!

עז וואר איר איבער אלען אויסדרוק אנגענעהק, אויס איינעם
טרייבען דיינעם אָנקעלט זעהר גוטע נאכריכט פֿאַן דיר לו
פֿער

פֿרייע אײַך. דיר דיא בעסטען נאכריכטען דאריבער ערטהײלען לױ
קעננען. דער קנאכע איזט גאטטלאָב וואָהלאוײַך, וועלסט טיכטיג
הערן, אונד ווירד אן קערפער זײַ וואָהל אַלס אן גײסט טעגליך
גרעסער אונד טערקער. ער איזט דיא פֿריידע אַללער, דיא איהן
זעהען; זײנע לעהרער געבען איהן דיא בעסטען לײגניסמע פֿאַן
זײנעם בעטראַגען אונד פֿאַן זײנען פֿאַרטטריטען אין דען וויסמע—
טאפֿטליכען קענטימטען, אונד אַלעס איזט איהן פֿאַלקא—
אכּן לופֿרירען. אײנע ליבע פֿרויא, זײַ ווא אַלע אײנע קינדער
אונד הויזלײטע פֿרייען זײך איבער דינען בובען, אונד אײך — לאכע
ניכט איבער אײנע טוואכּהײט — בין בין לור פֿערוועהנוג פֿיר
איהן אײנגאנאמאען.

אינדעם אום אײך דאָך אײנע אן איהן ריגען, אונד גלויבע,
דיך דאפֿאן בענאכריכטיגען לױ איסמען, דאס דוא עז איהן פֿער—
ווינעסט; פֿילײכט ווירד דינעם אעהר אַלס אײנע פֿאַרטטעלאונגען
פֿרוכטען. ער איזט נעהאליך אין זײנעם טטודיוס אַללױ פֿלייסיג;
ער זיטלט טאג אונד נאכט איבער דיא ביכער, טערעגנט זײנע
אויגען אונאבלעסליך אן, אונד גענוט זײך. קײנען אויגענבליק ערהא—
לונג. אײך טטעלאטע איהן אַפֿט פֿאַר, דאס דינעם פֿערפֿאהרען
טעדיך זײא, דאס ער ערהידען אונד זײנע אויגען פֿערדערבען
ווירדע. ווען דוא, זאגטע אײך אַפֿט לױ איהן, פֿאַרטפֿאהרסט, אונד
אויפֿהערליך דײנע קרעפטע אַנלױטטערענגען, זײַ קעננטעסט דוא אין
אײנע נערפֿענטוועכע פֿערפֿאלען. אַלליין קױס ווענדע אײך אײך
פֿאַן איהן וועג, זײַ געהט דא; לעזען אונד נאכדענקען ווירדע אן;
זאגאר בײס אַנאדטיין לױט ער (דען אײך פֿאַלעגטע איהן דא;
לײכט אױס לױ לעטען). דעם אַנארגענס טטעהט ער אין אַללער פֿריהע
אױך, טטודירט בײא פֿערטלאָסמענען טהירען, אונד זײַ געהט עז
דען גאַנלען טאג. ער קאמאט נור זעהר זעלטען אַדער נײא אויפֿס
פֿרייע פֿעלד, אום פֿריטע אַפֿט אײנלאטהאען. דינעם איזט עז,
וואס אײך אן איהן לױ טאדען האכע. טטעלאטע דוא איהן דאריבער
לור רעדע, נור היטע דײך, איהן בארט אַנלױפֿהרען. דינעם בײט—
טעט דיין ברודער . . .

דרינגענדען אנגעלעגנהייט, אָדער ווען זיך איינלאדען. דיוועס
רעטה דיר דיין
דיך איבענדער פֿאַטער.

(ה)

אגרת הרוד לאחיו.

אחי אהובי!

שאלתני אחי בשלום בנך, ודעת דרכי הפצת. הנה תתענג נפשי
להשיב לך כרצונך וכרצוני תשובה משמחת. הנער הולך
וגדול וטוב, כריא וחזק, הן בנפשו הן בגופו, כל רואיו ישמחו בו,
ומוריו ומדריכיו יחדו יעידון כי ארחתו משרים, פעולתו רצויה,
ובחכמה וברעת יגבר חיל, ותלונת מאומה אין עליו; וגם אשתי
האהובה וכל ביתי יחד יעלוו עמו, והוא שעשועם יום יום. ועל כלם
נפשי קשורה בנפשו, עזה אהבתי אליו, ועמו אכבדה. אך אחת לא
ישרה בעיני ממנו, ואמרתי לגלות אונך, למען תוכיחהו על פניו,
אולי יאבה שמוע לך ויוסר. הפצר הפציר עד למותר בשקידת למודו,
כיום כלילה עיניו יביטו בספרים מאין חפוגות, ומנוח לא יתן לנפשו
אין גם רגע, ואני אמרתי אליו: לא טוב הרבר אשר אתה עושה בני,
נכול תבול, ותשחית דאות עיניך, הלילה נתן לנו למרגוע, אם
תוסיף ולא תחדל לאמץ כחך, ירפון עצביך ועורקיך לא יכליגו; אך
כמעט אפנה והסירותי פני ממנו, וישב לאיתנו ויקרא בספר לאור
הירח (כי כבותי לו חנר). וטרם יצפר השחר יקום ויקרא, סגר בחרר
כל היום, ולא ילך לשוח בשדה, לשאוף רוח צח. על כל אלה
אבוא במשפט עמו, ואתה תוכיחהו, אך השמר לבל תדבר עמו
מענה קשה.

כ"ד אחיך.

(5)

איבער ברודער!

אין דיינעם לעטלעך טרייבען ערקאדריגטעסט דוא דיך נאך דעם
וואהליין אונד וואהלפערהאלטען דיינעם איבען וואהנעם; איך
פרייע

בעשטיאמונג פֿערקאממען לױ האבען, אונד דאס דיין פֿונקעל, איין
טהירער ברודער, דיק אויפֿס ליברייכסטע עאפֿפֿאנגען, אונד דיר
איין וואָהנליאמער אין זיינעם הויזע אנגעוויזען האט. — שטרעבע
אלץ, איין זאָהן, דיינער פֿערפֿאלקאממונג אימער נעהער לױ
טרייטען, אונד לאס דען לױפֿק דיינעם דאָרטליגען אויפֿענטהאלטס ניא
אויס דען אויגען. פֿאַלגע יעדער פֿערנינפֿטיגען לעהרע, זייא שטעטס
איינגעדענק דעם גוטען ראטהס, דען איך דיר פֿאַר דיינער אבֿ-
רייזע ערטהיילטע, ערווערבע דיר קענטינססע אונד ערפֿאהרונגען,
איבער אלעם, אבער האלטע דיק אן דיא פֿאַרטריפטען דער טוגענד
אונד דער זיטליכקייט. געהאָרע דער שטיאמער דיינער לעהרער,
זייא אויפֿאמערקזאם אויף דען ראטה עלטערער אונד פֿערנינפֿטיגע-
רער לייטע, אונד, ווען דא איט איהנען אין געזעלשאפט ביזט,
היטע דיק פֿאַראייליג איס שפרעכען לױ זיין. הערע פֿיל אונד
שפֿריך וועניג, דינעם איזט איינע גראָסע רעגעל דער אפֿראל
אונד דער קלוגהייט, וועלכע בעזאָנדערס פֿאַן דער אונגערהערטען
יוגענד בעהערליגט ווערדען אום. דינעם ווירד דיר דען וועג לױ
דיינעם קינפֿטיגען גליקע באהנען, אונד פֿאַלגענרייך פֿיר דיין אייג-
נעם וואָהל, זאָ וויא פֿיר דיא ערפֿילונג דער ווינטע דיינער דיק לױ-
בענדען עלטערן זיין, דיא איהרען טראָסט, איהרע האָפֿנונג אויף
דיך זעטלען.

נאָך איינס, איין זאָהן, לייגע דיא גרעסטע האָכאכטונג פֿיר
דיינען פֿונקעל אונד זיינע געליבטע פֿרויא געמאהלין. אָב זיא דיק
גלייך וויא איהרע אייגענע קינדער ליבען, זעטלע דיא עהרפֿורכט
פֿאַר איהנען ניא אויס דען אויגען; זייא ניכט לודרינגליך אין דיינעם
פֿערלאנגען זעלבסט דעם נאָטהווענדיגסטען; ניס דיר קיינע פֿרייא-
הייט גלייך איינעם ווירקליכען קינדע דעם הויזעס, זאָנדערן זייא בע-
שיידען געגען זיא זאָ וואָהל, אלס געגען איהרע קינדער אונד זעלבסט
געגען דאז הויזגעזינד; אלס דאן ווירסט דא דיק בעליבט מאכען,
אונד זיא ווערדען דיינען ווינטען לױפֿקאממען, אָהנע דאס דאז
איהנען לעסטיג פֿאללעסט.

גריסע איינעטוועגען איינע פֿריינדע אונד בעקאנטען, דענען
דאז עאפֿפֿעהלונגסטרױבען געבראכט. בעזאָכע זיא יעדאָך נור זעהר
זעלטען, נור אן פֿייער-אונד פֿעסטאגען; עז זייא דען אין זיינער
דרייג

(ד)

מכתב האב לבנו

שלום לבני ידידי וכו'.

מה נאווה לי ראות מכתבך בני, משמיע טוב מבשר ישועה כי באת בשלום אל מחוז חפצך, שמה שלחתיך להוסיף לקח ודעת, להעיר און בלמודים מחכמי עיר הזאת; וכי דורך אחי היקר פ... שמה לקראתך וספחך אל ביתו, שם שם מעון לך כל ימי עמוד בעירו. עתה אתה בני, הכון לקראת תעורתך, ואל תלזז תכלית מגמת פני מנגד עיניך, שית לבך לתבונה, ואל תש ממועצות אשר יעצתיך טרם עזבך בית אביך, קנה חכמה קנה בינה, ועל כלמו נצור ארחות מוסר ותוכחת חיים. ותהי אונך קשבת לקול מוריד, ופקוחות לעצת גדולים ומשכילים ממך, ובחברך להם אל תבהל לדבר בפניהם, שמע הרבה ודבר מעט, כי זה חק מוסר ודרך ארץ, ומשפט הנערים וצעירי הימים, אז תצליח ואז תשכיל, וינעם לאחריתך לטוב לך ולשמחת הוריד, אשר ישתו תקותם עליך, כי תנחטנו ממעשינו ומעצבון ידינו.

עוד אחת איעצך בני, כבר תכבד מאוד דורך היקר ואשתו האהובה, ואף אמנם כי רבה אהבתם אליך, תירא מפניהם יראת הכבוד, והשמר לבל תפציר מאוד בשאלת צרכך, ואל תדמה בנפשך היות חפשי כילד בבית אביו, אך הצנע לכת עמהם ועם בניהם ובני ביתם, אז יפיקו רצונך, ותשא חן בעיניהם, וטרם תקרא יענוך ולא תהיה למשא עליהם.

דרשנא עבודי בשלום אהובי ומיודעי, אשר הבאת להם אגרת מליצתי בעדך, והוקר רגלך מביתם, אך בימי מועד וחג תבוא להראות לפניהם, אם לא בדבר נחוץ, או כי ישלחו אחריך לקרוא לך. כ"ד אביך אשר אהבך.

(4)

געליבטעס טער : אָהן !

עו פרייעט איד, אויס דיינעס טרייבען דיין אנגענעהאט נאכ-
ריכט פֿון דיינער גליקליכען אנקונפט אין דעם פֿרטע דיינער

בע

קונסט קעהרטע איך בייא איינעם העררן פֿונקעל איין, וועלכער איר
ענטגעגן קאס, איך אים אלען בעווייזען דער לערטליכסטען ליבע
עאפפֿינג, אונד איר אין זיינעם הויזע איין וואָהנליאמער אנווייז
וועלכעס ער פֿיר איך בעשטיאמטע זיך לאנגע איך איר בלייבען
ווערדע. דא איך פֿאָן דער רייזע עראידעט וואר, זיך קאס איך ביי
הייטע געגען איטטאג ניכט אויס דעם הויזע. אין דער איטטאגס
סטונדע בעזוכטע איך, אין בעגלייטונג איינעם פֿעטטערס (קווענגס),
דיינע פֿריינדע אונד בעקאנטען, אונד גאב איהנען דיינע עאפפֿעהע
אונגסטרייבען אב. זיך ענטליסען איך אלע אים דער פֿערזיכערונג,
איך אים אלען קהעפטען לו אונטערשטיטען, דאס איך איר איינען
ענטלופק זיאל עררייכען קענען.

איך ערפֿילע נון, טהייערסטער פֿאטער, איינע הייליגסטע
פֿאליכט, דיר פֿאָן דער טיפֿע איינעם הערלענס דען געביהרענדע
סטען דאנק פֿיר אלע דיא וואָהלטהאטען אכלוסטאטען, וועלכע דא
איר פֿאָן דעם ערסטען אויגעבליק איינעם דאזיינס אן ביי אויף
דינע סטונדע ערלייגטעסט, אונד נאָך איאמער בערייט ביזט, אים
פֿעטערליכער פֿירזאָרגע פֿיר איין גליק לו וואַכען, ביי איך איך לו
איינעם פֿאָלקאמאען ברויכבארען אאנע אויסגעבילדעט האבען
ווערדע, אום פֿיר איינען אונטערהאלט אונד פֿאָרטקאמאען זעלבסט
זאָרגען לו קענען. — וואָאט פֿערגעלטע איך דיר נון אלע דינע
ליבעפֿאָלען וואָהלטהאטען? איינע וואָרטע זינד לו טוואך, דיר דא
איבעראלס איינעם דאנקגעפֿיהלס אויסלודריקען; דער אונד טווייגט,
אבער דא הערן טפֿריכט. אעגע דיר איין פֿעסטער ווילע, איך,
דיינען לעהרען געאעס, דורך פֿלייס אונד דורך איינען טוגענדע
האָטען וואַנדעל לו איינעם פֿאָלקאמאענען אענטען, לו איינעם
אכטבארען טאמאטסאיטגליד לו בילדען, טאטט אלער אייטערונג
דעם דאנקעם דיהנען, אונד דיר בעל־הנוג פֿיר אלען, אויף איך
געווענדעטען קאסטענאויפֿוואַנד זיין! אינדעם איך איינער גע
ליבען אוטטער אונד איינען ליבען געטוויסטערן עאפפֿעהלע, פֿער
האררע איך אין עהרפֿורכט אונד ליבע

דיין געהאָרזאמער זאָהן

מכתב

רייכען אונד זיך צו איינעם פֿאַלקאַממענען מענטשן בילדען ווירד.
אינדעם איך זיינער אַנקונפֿט ענטגעגען זעהע, פֿערבלייבע איך
א. ז. ו.:

(ג)

מכתב הבן לאביו

שלום לאדוני אבי וכו'.

אמש לעת ינטו צללי ערב באתי בשלום אל מחוז חפצי וכוואי
סרתי אל בית דודי האדון פ... אשר שש לקראתי ויקבלני
בכל אותות אהבה, וזרועיו חבקוני כאשר יחבק איש את בנו.
הביאני חדריו, ולמעון נתן לי חדר אחד לשבת בו כל ימי עמדי פה
עיר הזאת. והנה בהיותי עיף ויגע מדרך לא משתי מתוך הבית עד
היום הזה לעת צהרים, אז הלכתי בחברת בן דודי לבקר אוהביך
ומיודעיך, ונתתי להם אגרת מליצתך בעדי, והמה הבטיחוני להיות
למשען לי בכל יכלתם, למען אשיג פה מאווי, ישעי וחפצי.

ועתה אבי, מחמד נפשי, אשלם נדרי במו פי, ומקרב לבי
אורך על כל הטובה אשר גמלתני מיום ראיתי פני תבל עד היום
הזה; ועוד ירך נשויה לחנני ולחזקני, עד אתחזק ואהיה לאיש,
וקניתי די בינה ורעה, ותושע לי ימיני, ומפרי מעללי אוכל. אך כמה
אשיב כל תגמולך, אבי? נאלמתי דומיה, כי אין מלה בלשוני,
ושפתי תקצורנה מהביע לך תהלה כאשר יאתה לך, אך לבי ירחש
ודבר אין בפיי. אולם בזאת ארצה פניך, בסורי אל משמעתך תמיד,
ופקודיך ינצור לבי, לשקוד על דלתי תורה וחכמה, ולהיטב צעד,
למען מלאות מאויך ומגמת פניך, ולתת פרי תבואה לעמליך ולפיזור
בספך עלי. כ"ד בנך אשר אהבך מקרב לבו, והדורש בשלום אמי
היקרה תחי' ובשלום כל אחי ואחיותי.

פ...

(3)

טהייערסטער פֿאַטער!

געשטערן געגען אבענד בין איך גליקליך אין דעם פֿאַרטע איינעם
בעטטיאונג אַנקעקאַמען גלייך בייא איינער אַנ-
קונפֿט

עליך ומאנה נפשי לקחת מחמד עיניך מקרב ביתך, ואירא לגלות
לך שאלתי, כי אמרתי, פן ירע בעיניך ויהי לי לחטאה. אך עתה
באשר חפצת אתה בנפשך לשלחך אל קרית מושבי, ושובה בעיניך
לחסותו תחת צל קורתו, בכל לבי נדרשתי לשאלתך. ואני אתאמן
לבקש ממך, חושה מהר לשלח לי, ואשימה עיני עליו, וכיוצאי
חלצי אכלכלהו ואנהלהו, וכל מחסורו עליי. ואתה לבך נכון בטות
יהיה, ואל תדאג לו מאומה, ואל תוסיף תדבר לי ממחיר ותשלום
גמולי. והיה זה שכרי, כי אראה ארחות בנך משרים, ופרי ישו לי.

כ"ד אחיך.

(2)

ליבסטר ברודער!

אין דער טהאט, דא ביזט איינען ווינטען לופֿקאממען. טאן
זייט לענגערער לייט, אלס נעהאלף דורך פֿערטידענע רייזענדע
דער גוטע רוף דיינעם עלטעסטען זאָהנעם לו איינען פֿהרען דראנג.
העגטע איך דען וואונט, איהן פֿערזענליך לו קעננען, אונד האטטע
דא: פֿערלאנגען, איהן אין איין הויז לו נעהמען, דאס ער איט איי-
נען אייגנען קינדערן ערלענגען ווערדע, אונד געאיינטאפֿטליך איט
איהנען דען זעגען געניסע, וואָאִיט דער אלֿאָגיטיגע איך בעגנאדיגטע.
אלליין אויס איינער געוויסטען טאָנונג פֿיר דין גאהס איך אנטטאנד,
דיר דען אנטראנג לו אכען, ווייל איך פֿאָראַויס זעטלטע, דאס דא
דען געליבטען געגענטטאנד ניכט גערן פֿאָן דיר וועג געבען ווער-
דעסט. דא דא איר אבער יעטלט זעלבסט דינען איר ווילקאממענען
פֿאָרטלאנג אכסט, זאָ ווילאָיגע איך פֿאָס הערלען דארין איין, אונד
ביטטע דין, דיין פֿאָרהאבען לו בעטלייניגען, איהן זאָ באלד אלס אעגליך
הירהער לו טיקען. גערן וויל איך שטעטס איין וואָכֿזאמעס אויגע
איבער איהן האבען, אונד איהס ניכטס אן זיינער פֿלעגע אב-
געהען למסען. קורץ איך וויל איהן וויא איינע אייגנען קינדער
בעהאנדעלן, זאָ דאס דא זייגעטוועגען ניכט דיא גערינגסטע זאָרגע
לו טראגען נעטהיג האבען זאָלסט. נור ביטטע איך, קיין וואָרט
אעהר פֿאָן קאָסטענערטטאטונג לו ערוועהנען; עז ווירדע בע-
לֿאָהנונג גענוג פֿיר איך זיין, ווען דיין זאָהן היר זיינען לוועק ער-
רייכען

גען לערנבעגירדע • ער האט זיך פֿאַן יוגענד אויף, דורך איין תּהִלָּה •
זאָמעס, רוהיגעס בעטראָגען, דיאָ ליבע זיינער עלטערן אונד לעה-
רער, זיך וויאָ אַלער דערער ערוואָרבען, איט דענען ער אואַגעהט •
דאָ ער נון איינען אונאָיבערווינדליכען האַנג לוי קינסטען אונד וויס-
פענטשאַפטען לייגט, אין איינעם קליינען שטעדטלעך אבער אאָנגעל-
אן אונטערריכטס • אונד בילדונגסאָנטשאַפטען זינד, זיך בין איך גע-
זאָגען, איהן נאך דיינעם וואָהנארט לוי טיקען, וועלכער וועגען זיי-
נער גראַפֿמען געלעהרטען אונד קינסטלער זיך וואָהל, אַלט וועגען זיינעם
בליהענדען האַנדעלס וועלטבעריהאט איזט • איך ווינטע, דאָס ער
זיך דאָרט פֿערפֿאַלקאָממע, אונד דאָן זיינע קינסטיגע לעבענסבע-
שטיאָונג זעלבסט וועהלע, זיך ענטוועדער דען קינסטען אונד וויס-
פענטשאַפטען, אָדער דעם האַנדעל לוי ווידאָען •

איך ביטע דיך דאָהער, טהייַערסטער ברודער, דאָס דו
איהן אין דיין הויז אונד אונטער דיינע אויפֿזיכט נעהמען, אונד איהם
שטעטס איט גוטעם ראַטה אן דיאָ האַנד געהען אעגעסט, דאָאיט
ניכט עטוואָ דורך טלעכטע געזעלשאַפטען דער קייס דעם גוטען,
דער אין זיינעם הערלעך איינגעפֿלאַנלט איזט, פֿערדאָרבען ווער-
דע! ווען דו איר דינעם פֿערטפֿריכט, זיך ווילל איך איהן, נעכט-
סטענס לוי דיר הינטיקען, אונד איך לוי ערטטאטונג אַלער, דיר
לוי פֿערמאָרזאָכענדען קאָסטען אנהייטיג אַכען • אין ערוואַרטונג
דיינער באַלדיגען אַנטוואָרט פֿערבלייבע איך
דיין דיך ליבענדער ברודער •

(ב)

תשובה

שלום וכו' •

קדמתני אחי להפיק רצוני ולמלאות חפצי טרם השמעתיהו לך •
הנה לשמע און שמעתי מרחוק שם חטוב נודף כשמן
תורק מבנך בכורך שי', אשר ספרו לי חולכי נתיבות העוברים דרך
מקום שבתך לעירנו, ויהללו בשערים מעשיו ותכונתו • לזאת כבר
התעוררה בלבי התשוקה לראות פניו ולספחהו בביתי, להיות אמן
עם ילדי יחד, וחלק כחלק יאכל בטובי אשר ברכני אלהים • אולם חסתי
עליך

ועתה אתה אחי ידידי! ספחהו נא אל ביתך, ופקח עיניך
עליו, ובעצתך הטובה תנחהו, לכל ידיחוהו גערי בליעל, כל ירעו
ובל ישחיתו הזרע הטוב אשר שתול על תלמי לבוי, והיה אם
כה תבטיחני אמהר לשלחו לך, ועלי לגמול טובך ככל אשר
תפקוד עלי.

כ"ד אחיך.

(1)

ליבטער ברודער!

מיס אינגסטעם פֿערגינגען האבע איך אויס דיינעם זעהר טעטל
בארען טרייבען דיין ערווינטטעם וואָהליין ערזעהען. העכסט
ערפֿרייליך וואָר איר דיא נאכריכט פֿאָן דיינען, זיך טעגליך פֿער-
בעסערנדען פֿעראענגענסאואטטענדען, דיא דרך אין דען טטאנד
געוועטלט האבען, דיר איין טענעם אונד גערייאגעס הויז לז ער-
בויטן, וואָרין דוא איט איינער ליבענסוואירדיגען אונד טאגנדהאפטען
גאטטין, אואגעבען פֿאָן גוטען אונד געליבטען קינדערן, איין פֿרא-
געס לעבען געניסעס. אינדעם איך אן דיינעם וואָהלטאנדע דען
הערליכסטען אנטהיילנעהאט, ווינטע איך, דאס דיא אלאגיטע גאט-
טעם פֿערנער גנאדענפֿאָל איבער דרך וואכען, אונד דיר פֿילע פֿריידען
אן דיינען קינדערן, ביי לז איינעם האָהען אונד גליקליכען אלטער,
טענקען מעגע!

פֿיר דיא, זאָ ערעלאיטהיג איר אנגעבאָטענע געלאונטער-
שטיטלונג טטאטטע איך דיר היראט איינען אינגסטען דאנק אב;
אָבגלייך איך קיינען געברויך פֿאָן דיעם גיטיגען אנערביעטען אאכען
ווערדע; פֿלייס אונד טפארזאאקייט זיכערן איר איט געטטליכער
גנאדע איינע נעטהיגען בעדירפֿניססע, אונד יעדער איבערפֿלאס
איזט פֿערן פֿאָן איינען ווינטען. יערנאך ווירדעסט דוא איר דיא
דייטליכסטען בעווייזע דיינער ברידערליכען ליבע געבען, ווען דוא
איר אין פֿאָלגענדעם פֿעראנגען וואָלפֿאהרעסט. עז בעטריכט איי-
נען עלטעסטען זאָהן נ. . . . דער יעטלט אין זיין יינגלינגסאלטער
געטרעטען איזט, איינען קנאבען פֿאָן פֿילעם פֿערטטאנדע, פֿאָן
געפֿעליגעם אונד איינגעהאנדעם אייסערן, אונד איינער אייפֿרי-
גען

הראש האחד

כולל קבוצת אגרות.

מדברות מחיי איש אחד נבחר, ומה הגיע אליו; וכלן הן
חדשות, נמצאות ונכתבות אך לדמות ותאר, בלשון
צחה וקלה מאוד, ומרועה אחד נתנו.

ערשטע אבטהיילונג.

ענטהאלטענד בריפֿע

איבער דיא פֿערשידענען לעבענספֿערהעלטניססע איינעם צום
מוסטער אויפֿגעשטעללטען יונגען מאננעס; אין איינעם
לייכטען אבער געדיגענען שטייעלע.

איינלייטונג

דער זיטטען דער אלטען העברעער ריכטען. זאג
דערן אויף דיא זיטטען אונד געוואהנהייטען דער
צייט ריקזיכט נעהמען. אין וועלכער וויר לעבען.
אויך פעהלט עז ניכט אין דיוער שפראכע אן העפלי
כען אויסדריקען. אלס: ייטב נא בעיני אדוני.
שא נא אדוני. מנעני להים מהכבוד לראות
פניך. אל יחר אפך כי הלאיתך א. ד. ג.

איינלייטונג

דעם סובסטאנטיף אונד דעם זיך דארויף בעציהענ-
דען ווערבוס אדער אדיעקטיפֿום ענטשטעהע, אלס:
שלימות אדם חסרה מכל בעלי חיים
בעת לדתם, היר שטעהט דאז סובסטאנטיף
שלימות מיט זיינעם אדיעקטיף חסרה (דיא
פֿאללקאממענהייט איזט מאנגעלהאפֿט) אין איינעם
וואהרען ווידערשפרוך; שטאטט שלימות אדם, מוס
עז היר סגולת אדם הייסען.

10. קאן מאן אהנע נאכטהייל דעם שענען שטיעלס זיך
איממער דא, ווא קיין ריין העברעאישעס ווארט פֿאר-
האנדען איזט, איין ווארט מלשון המשנה, אללענ-
פֿאללס אויך איין אללגעמיין אנגענאמענעס קאל-
דעאישעס אין דער פראזא, בעזאנדערס אין געלעהר-
טען אבהאנדלונגען בעדיהנען, אלס הכרח, ספק, ודאי,
לגמרי, אין געשעפטסברייפֿען שאדעט עז גאר ניכט,
ווען מאן איין דייטשעס ווארט, אדער אויס איינער
יעדער אנדערן שפראכע געברויכט, ווא מאן דורכאויס
קיין העברעאישעס ווארט האט.

11. דארף מאן דורכאויס דיא דריטטע פערזאן זינגולאר
ניכט שטאטט דער צווייטען זעטצען, אונד ניכט:
מכתבו קבלתי, ואשלח לו אשר חפץ ממני,
שטאטט מכתבך קבלתי ואשלח לך אשר
חפצת, שרייבען; ווייל מאן אין דיוער שפראכע
זעלבסט מיט קעניגען אין דער צווייטען פערזאן
שפריכט.

12. וואס איבריגענס דיא העפֿליכקייט בעטריפֿט, דיא
מאן צו בעאכטען האט, ווען מאן אן יעמאנד
שרייבט, זא מוס מאן זיך ניכט נאך דער איינפֿאלט
ווער

איינלייטונג

זיבט אים מיטעל אונד אין דער שלוספארמעל דארף
דיזער שטאט פֿינדען ווייל דיזע אלטע געוואהנהייט
געגען אללען געשמאק איזט.

7 דייטליכקייט אונד פֿערשטענדליכקייט איזט איינע
הויפטזאכע אין דער פראזא. מאן פֿערמיידע דאהער
זאלכע ביבלישע ווערטער. דערען ערקלעהרונג צוויי-
פֿעלהאפט איזט. דיא דער איינע קאממענטאר זא,
אונד דער אנדערע ווידער אנדערס דייטעט; ווייל
ניכט יעדער לעזער דאז ווארט אין דער בעדייטונג
קעננט, אין וועלכער עז דער פֿערפֿאסער איינעם
אויפֿואטצעט ניממט. אונד פֿאלגליך איהם אונפֿער-
שטענדליך איזט זא ברויפט מאנכער צום ב"ש דען
שרש פון פֿיר צווייפֿעלן. ווייל אייניגע איהן אין נשאת
א מיך אפונה זא ערקלעהרען, וועלכעס דאך אונגע-
וויס אונד פֿילען אונבעקאנט איזט.

8 בעזאנדערס מוס מאן אים בריפֿשטיעל, ווא מאן דאך
געוויס פֿאן זיינעם פֿריינדע פֿערשטאנדען ווערדען
ווייל, דערגלייכען פֿערמיידען. איבערהויפט זאלל
מאן אים בריפֿע ליבער דיא אללגעמיין בעקאנטען
העברעאישען ווערטער אלס דיא זעלטענען. דיא נור
איין אדער צווייאמאהל אין תנ"ך פֿארקאממען — ווען
איהרע ערקלעהרונג אויך אונצווייפֿעלהאפט איזט, —
געברויכען. איבריגע ווארטצירעריא געהערט איי-
גענטליך ניכט צו דען שענהייטען דער פראזא. איין
געוועהלטער פאססענדער אויסדרוק, ניכט דיא זעל-
טענען האכטראבענדען ווערטער מאכען דיא פראזא
אנגענעהם.

9 מוס מאן יעדעס ווארט אין זיינעם געהעריגען זין
געברויכען. דאמיט קיין ווידערשפרוך צום ב"ש צווישען
דעם

איינלייטונג

פסוק, וועלכער גאנץ הער פאסט. געברויכט; יעדאך
גילט דיזעס נור פֿאן איינער, אדער העכסטענס צוויי
הינטעראיינאנדער פֿאלגענדען פֿהראזען; אבער איינען
פסוק פֿאן מעהרערן פֿהראזען, אדער גאר מעהרערע
אויף איינאנדער פֿאלגענדע פסוקים הערצוועטצען.
איזט איין איבעלשטאנד, אונד זיהט אויס, אלס ווען
מאן דיא ביבעל קאפירען וואללטע. זא צום ב"ש.
ווען מאן דיא גערעכטיגקייט גאטטעס אויסדריקען
(ניכט גאנץ בעשרייבען) ווילל, זא איזט עז שען צו
זאגען: ה צור תמים פעלו, (אללענפֿאללס נאך הינט-
צו צו זעטצען). כי כל דרכיו משפט; אבער דען
פסיקווייטער צופֿערפֿאלגען: אדאמונה ואין עול
צדיק ויש רהוא. זיהט וויא איינע קאפייע אויס.

5. ברויכע מאן געהעריג דיא בינדעווערטער: למען,
יען, בעבור, כי, אך, על כן, לכן א. ז. וו. דיזע
מאכען דיא פֿעריאדען בינדיגער, אונד דער פֿארטראג
ווירד דורך זיא פֿליסענד. פֿילע האלטען עז פֿיר איינע
שענהייט, ווען זיא דיאזעלבען אויסלאססען, אונד פֿער-
געססען, דאס איהר אויפֿזאטן דאדורך דונקעל אונד
אונפֿערשטענדליך ווירד. אויך איזט דיזע אויסלאססונג
נור אין דער פֿאעזיא, ניכט אבער אין דער פראזא איינע
שענהייט. מאן שרייבע אלזא ניכט: אגרת קבלתי
את מול קראתי, זאנדערן: אגרת אשר קבלתי
את מול. אימגלייכען: לא יגע בימי חרפו.
ונעוריו לא למד, ואיש בער כל ימיו היה,
זאנדערן: יען כי לא יגע בימי חרפו, ולא למד
בנעוריו, לכן היה איש בער כל ימיו.

6. איבער אללעס מוסיעדער ריים אין דער פראזא, בע-
זאנדערס אים בריפֿשטיעל פֿערמידען ווערדען; אויך
ניכט

איינלייטונג

אָרדנונג דער געדאַנקען אין פאַססענדען וואַרטען
איינגעקליידעט, מאכט דען פֿאַרטראַג פֿליסענד אונד
אַנגענעהם. ווען דיא ווערטער אויך ניכט זא ענגסט
ליך געוועהלט אונד האכטראבענד זינד.

2. דאָהער הייַטע מאַן זיך זיינען אויפֿזאָגן מיט פֿסוקים
אדער פֿהראַזען אויס דער ביבעל אן צו פֿילדען,
ווען דיזע ניכט פֿאַללקאַממען דען זיין ענטהאַלטען.
דען מאַן אייגענטליך דאַמיט אויסדריקען ווילל; וויל
מאַן זאָגט גענעטהיגט איזט פֿאַן זיינען געדאַנקען
נאַכצוגעבען. אום נור דען פֿסוק אַנצווענדען. זא
זאָגט מאַן ניכט: ואל אַצידי בני ישראל לא
שלח ידו לתת להם מאומה; ווען מאַן אויסדרייִ
קען ווילל: דען יידישען קנאַבען האַט ער
ניכטס געגעבען; זאָנדערן מאַן שרייבע: ודנערי
בני ישראל לא נתן מאומה; אדער: יודע
כמביא למעלה; ווען מאַן זאָגען ווילל: אויס
דעם אַבען אַנגעפֿיהרטען ערהעללעט; זאָג
דערן: נודע מהאמור למעלה; א. ד. ג. מ.

3. איין גוטער העברעאישער פֿראַזאָיסט מוס מיט דעם
גייסטע דיזער שפראכע זאָעהר פֿערטרויעט זיין. דאָס
ער זיך אייגנע העברעאישע פֿהראַזען בילדען קעננע,
דיא דען אַלטען ביבלישען עהנליך זעהען. ווען מאַן דאָ
הער פֿיר אירגענד איינען אויסדרוק קיינען ווירקליכען
פֿסוק פֿינדעט, זא איזט עז בעססער, זיך איינע אייגנע
פֿהראַזע צו בילדען. אַלס איינען אונפאַססענדען פֿסוק
ווייט הער צו האַלען.

4. עז איזט אַללערדיגס איינע שענהייט, יא זיכרער
אונד שפראכריכטיגער, ווען מאַן דיא וואַרטע איינעם
פֿסוק

אייביגע

רענעל

איבער דייא

העברעאישע פראָזא

אונד דען

ברייפֿשטיעל

י. שרייבע וויא דוא שפריכסט. אונד שפריך
וויא דוא דענקסט. איזט איינע אלטע
אבער זעהר ריכטיגע רעגעל אין יעדער שפראכע;
זא אויך אים העברעאישען. מאן מוס אלזא ערשט מיט
זיינען געדאנקען קלאר אונד אינס ריינע געקאממען
זיין. עהע מאן זיא אויפֿס פאפיר זעטצט. איינע שענע
ארדנונג

פאררעדע

ווירד מיר וויללקאממען זיין, אונד איך וועהדע דען גע-
העריגען געברויך דאפֿאן צו מאכען וויססען. אן דאז
געשרייא פֿינדזעליגער טאדלער (דערען עז ליידער! זא
פֿילע גיבט), דיא אפֿט ווערקע העראב ווירדיגען עהע
זיא דיאזעלבען נאך געלעזען, אדער נאכדעם זיא נור
איינען אבערפֿלעכליכען בליק דארויף געווארפֿען האבען.
ווערדע איך מיך, מיינער געוואהנהייט געמעס, אים גע-
רינגסטען ניכט קעהרען.

נוון יום כ"ה לחדש תמוז התק"פ

שלום הכהן

פאררעדע

געגענווערטיגעס ווערקען האט אלזא דרייא אב
טהיילונגען. דיא ערשטע אבטהיילונג ענטהעלט
איינע זאמלונג נייער, פֿאן מיר פֿערפֿאסטען העברע-
אישער בריפֿע מיט דייטשער איבערזעטצונג. דיזע בריפֿע
האבען איינען געוויססען צוזאממענהאנג, זא דאס זיא
צוזאמען גענאמען איינע קליינע לעבענסבעשרייבונג
איינעס יונגען מענשען אויסמאכען. דער אין דער
פֿרעמדע שטודירטע, זיך פֿערפֿאלקאממעט, אונד זיין
גליק מאכטע. איך האבע מיך בעשטרעבט, זיא אין איי-
נעם ריינען אונד פֿליסענדען העברעאישען שטיעל אב-
צופֿאסטען, אונד איך דארף האפֿען, דאס מיר דער אונד-
פֿריינדליכסטע קריטיקער הירן גערעכטיגקייט ווידער-
פֿאהרען לאססען ווירד.

דיא צווייטע אבטהיילונג איזט איינע זאמלונג
זירקליך געשריבענער בריפֿע אונד געלעהרטער אויפֿ-
זעטצע, גרעסטענטהיילס פֿאן בעריהמטען העברעאישען
קלאססיקערן. אין וויא פֿערן מיר דיא אויסוואהל געלונג-
גען איזט, איבערלאססע איך פֿערנינפֿטיגען בעאורטהיי-
לערן אונד מעננערן פֿאן געשמאק.

דיא דריטטע אבטהיילונג ענטהעלט בלאסע איב-
ליכע פֿארמעלן. דיא צוואר ענטפֿערנט פֿאן אללער
עסטהעטיק, אבער איינמאהל פֿאם געברויך געהייליגט
זינד, אונד דיא איך נור אויף אויסדריקליכעס פֿערלאנג-
גען הערוועטצטע. יעדאך האבע איך אין דען טיטולאטור-
רען אייניגע פֿערענדערונגען געמאכט, דיא מיר דעם
צייטגייסט אנגעמעסענער צו זיין שיינען.

הירמיט עמפֿעהלע איך דיזעס ווערקען אללען
אונבעפֿאנגענען פֿריינדען דער העברעאישען שפראכע
אונד דעם גוטען געשמאקס; יעדע געגרינדעטע קריטיק
ווירד

פֿאַררעדע

בעסטען פראָזאִיסטען נייערער צייט דער יוגענד פֿאַר-
 לעגע, אונד מאן דארף דיזע נור דאָרויף אויפֿמערקזאם
 מאכען, זא ווירד זיא שאן פֿאן זעלבסט דען פֿאַרצוג איי-
 נער ריינען, פֿליסענדען אונד בינדיגען שרייבארט איינ-
 זעהען לערנען. דיזעס איזט נון דער צוועק, דען איך בייא
 געגענווערטיגער ארבייט פֿאַר אויגען האטטע; איך הא-
 בע דיא מיר שיינענדען בעסטען אויפֿזעטצע דער נייערן
 פראָזאִיסטען, וואָרונטער דיא שרייבארט דעס זעליגען
 אייכל געוויס דיא פֿאַרציגליכסטע איזט, געזאממעלט
 אונד צוזאממענגעטראגען. דא פֿערנער פֿילע אין דעם
 איררוואהן זינד, דאס נור איינע צוזאממענרייהונג פֿאן זא-
 גענאננטען ערהאבענען אונד שווערמערשען געדאנקען
 אין דען שטערקסטען ביבלישען אויסדריקען איינע גוטע
 פראָזא אויסמאכען, זא האבע איך פֿילמעהר גרעסטענ-
 טהיילס געלעהרטע אבהאנדלונגען געוועהלט, אלס דיא
 פֿאַררעדען צו דען ווערקען דער קלאַסיקער, היסטא-
 רישע בעשרייבונגען אונד ד. ג. מ., ווייל דיזע זיך מעהר
 דעם געשעפֿטשטיעל נעהערן, אונד עהער אנלייטונג
 צום בריפֿשרייבען געבען. אום ענדליך אויך דען פֿלאן
 דער אבען ערוועהנטען בוכהאנדלונג צו געניגען, זא
 האבע איך אויך איינע אנצאהל פֿאן פֿריינדשאפֿטס אונד
 געשעפֿטס בריפֿען פֿערפֿאסט, אונד אין איינער געוויס-
 סען היסטארישען ארדנונג הערגעזעטצט; זא וויא אייני-
 גע פֿאַרמעלן פֿאן קאָנטראַקטען, דיא בייא דער נאטיאן נאך
 אימער איבליך זינד, פֿערנער אייניגע טיטולאטורען,
 גראבשריפֿטען א. ז. וו., אויך האבע איך דיא בריפֿע דייטש
 געגעבען, ווייל עז דיא בוכהאנדלונג אויסדריקליך פֿער-
 לאנגטע, אינדעם עז פֿאן פֿילען אונזערער נאטיאן זא
 געפֿאַרדערט ווירד. צו ווינשען ווערע עז פֿרייאליק, דאס
 דאז יידיש-דייטש שרייבען אויפֿהערע, אונד דאס מאן
 דיא לאנדעספראכע אויך מיט דען אים לאנדע איבלי-
 כען קאראקטערען שרייבע. —

פֿאַררעדע

שטענדליך. דאס מאן. ווען מאן ניכט ווייס וואפֿאן זיא
האנדעלן וואללען, ניכט איינמאחל דען געגענשטאנד ער-
קענט. דען זיא צום פארוואורף האבען. איך קענטע
איינע מענגע ביאשפילע הירפֿאן אנפֿיהרען. הילט מ'ך
ניכט דיא בעדענקליכקייט אב, דיא שרייבער דערזעלבען
צו קאמפראמיטירען. — וויא מאנכער גלויבט זיך איין
גוטער העברעאישער פראזאיסט, דער אבער ווייטער
ניכטס געטהאן, אלס דאס ער ביים שרייבען איינעם
אויפֿזאטצעס דיא ביבעל צור האנד גענאמען, פסוקים
צוזאמען געקלויבט אונד צוזאמענגעפֿליקט האט, דיא
נור דען ענטפֿערנסטען עהנליכען זין ענטהאלטען. דער
זיינען געגענשטאנד בעצייכנען ואללטע. — מיינעם ער-
אכטענס איזט איינע ואלכע שרייבארט, אב זיא גלייך
לויטער ריין העברעאישע ווערטער ענטהעלט. ווייט
שלעכטער אלס דיא. וועלכע זיך דא, ווא עז אן הע-
ברעאישען אויסדריקען מאנגעלט. מיט תלמודישען אונד
קאלדעאישען ווערטערן אונד אויסדריקען הילפֿט; ווע-
ניגסטענס דריקען זיך דיוע שרייבער דייטליך אונד פֿאלל-
שטענדיג אויס. מאכען דיא גאנצע רייהע איהרער גע-
דאנקען פֿאסליך. וועהרענד יענע פסוקים פֿליקער פֿאן
איינער אידעע צור אנדערן שפרינגען. ווייל זיא דיא
ווערטער ניכט איהרען געדאנקען, זאנדערן איהרע גע-
דאנקען דען פֿארגעפֿונדענען ווערטערן אנפֿאססען. אדער
פֿילמעהר איינצווענגען. — דאז שלימסטע דאבייא איזט,
דאס איהרע פֿהראזען, דורך איינע ענגסטליכע וואהל
אללער האכטראבענדען ווערטער דיא נור אין תנ"ך צו
פֿינדען זינד. איין פאעטישעס אנועהען ערהאלטען, זא
דאס איהרע בריפֿע אונד אויפֿזעטצע איבער דיא גערינג-
פֿיגיסטען הייזליכען אדער געשעפֿטס אנגעלעגענהייטען
איינעם שלעכטען געדיכטע אס עהנליכסטען זעהען. —
אום אלזא דען געשמאק צו לייטען. איזט עז נאטהווענ-
דיג, דאס מאן איינע זאממלונג פֿאן אויפֿזעטצען דער
בעסטען

פֿאַררעדע

אי שער בריפֿשטעללער איין לעערער וואהן, איין
אונדענקבארעס וועזען.

אינדעם גיבט עז אנדערע ריקויזטען, וועלכע — צוואר
קיינען געוועהנליכען בריפֿשטעללער פֿיר קינדער — דאך
איינע ארט קאמפילאטיאן אדער לעזעבוך דער נייען
העברעאישען פראָזא פֿאן דען יידישען קלאססיקערן פֿיר
ערוואכסענע נאטהווענדיג אונד ניטצליך מאכען. עז גיבט
נעהמליך שטענדע אין אונזערער נאטיאן, דיא אויס קאָנ-
וועניעניץ גענעטהיגט זינד, העברעאישע בריפֿע צו שרייבען,
אונד אן דיא יעדער געבילדעטע איזראעליט גערן הע-
ברעאיש שרייבט. אויך גיבט עז לענדער, וויא צום בייא-
שפיל פאהלען, אין וועלכען דער גרעסטע טהייל דער
איזראעליטישען איינוואהנער דעם שרייבענס אין דער
לאנדעסשפראכע אונקונדיג, אונד גענעטהיגט זינד
איהרע בריפֿע העברעאיש צו שרייבען. נון בעזיטצען
אפֿט פֿילע העברעער צוואר איינען גוטען פֿארראטה אן
ווערטערן, יא צום טהייל אויך נאטירליכע אנלאגען צו
איינעם גוטען שטיעל, אונד שרייבען דאך קיינע גוטען
בריפֿע. דער גרונד הירפֿאן ליגט אין דעם מאנגעל אן
גוטען מוסטערן וואהרהאפֿט ריינער אונד פֿליסענדער
העברעאישער פראָזא; אויך ווייס מאן אייגענטליך ניכט,
וואס איינע גוטע העברעאישע פראָזא הייסט? פֿילע גלוי-
בען, עז זעהר וואהל געמאכט צו האבען, ווען זיא
בראָף פֿהראזען אויס דער הייליגען שריפֿט אן איינא-
דער רייהען, פֿהראזען, וועלכע צוואר וואהל קלינגענד
זינד, אבער קיינעסוועגעס דען זין אויסדריקען. דען דער
בריפֿשרייבער אין זיא היינין צו לעגען זיך בעמיהעט; זא
דאס מאן אפֿט אין זאלכעם ווארטגעפרענגע ניכטס אלס
איין בלאסעס קלינגקלאנג הערט, אבער קיינען פֿער-
שטענדליכען זין, קיינען צוזאממענהאנג פֿאן אידעען
דארין פֿינדעט. פֿילע זאלכער אויפֿוועטצע זינד זא אונפֿער-
שטענד.

פאררעדע

דעססען שרייבגעשיקליכקייט ויהט עז ערבערמליך גע-
נוג אויס, דעם ווירד אויך קיין בריפֿשטעללער צום מיי-
סטער מאכען. — דאך לעסט זיך אללעס דעם. אין בע-
טרעף דעם בריפֿשרייבענס אין לעבענדיגען שפראכען.
מאנכעס ענטגעגען זעטצען. — איינע ובעזאנדערע שווי-
ריגקייט אבער האט עז מיט דעם העברעאישען בריפֿ-
שרייבען. ווער ניכט אין תנ"ך בעזאנדערט איזט, אונד
זיך מיט דען רעגעלן דיזער שפראכע גענויא בעקאנט
געמאכט האט, דער קאן, דער זאלל אייגענטליך גאר
קיינע העברעאישען בריפֿע שרייבען, אונד ליבער הירין
פֿאן זיינער מוטערשפראכע געברויך מאכען. אבער
אויך דיאיעניגען, וועלכע אין דען ביכערן דער הייליגען
שריפט, אין איהרער אורשפראכע, אייניגע פֿערטיגקייט
ערלאנגט, מיססען נאך בעזאנדערע נאטירליכע אנלא-
גען האבען. ווען זיא איינע גוטע העברעאישע פראזא
שרייבען וואללען; ווייל, ערשטענס, יענע ביכער פֿאסט
אללע אים פֿאעטישען שטיעלע אבערפֿאסט זינד, אונד,
צווייטענס, ווייל אין דען וועניגען דענקמעהלערן, דיא
וויר פֿאן דער אלטען הייליגען ליטשעראטור איבריג הא-
בען, ווענא אדער גאר קיינע אויסדריקע דעם געוועהנ-
ליכען הייזליכען אדער געוועללשאפטליכען לעבענס
פֿארהאנדען זינד, אונד מאן אפֿט ווערטערמאנגעל ליי-
דעט. עז ערפֿארדערט דאהער איינען געוויסען גראד
פֿאן שעפֿפֿערישעם גייסטע, זיך אויס דען וועניגען פֿאר-
געפֿונדענען וואורצעלווערטערן פֿהראזען צו בילדען.
וועלכע דיא מאדערנען בעגריפֿפֿע אונד רעדענסארטען
אויסדריקען, אהנע דעם געניז דער העברעאישען שפרא-
כע צו נאהע צו טרעטען; אדער דא, ווא עז זאגאר אן
וואורצעלווערטערן מאנגעלט, זיא דורך געשיקליכע אומ-
שרייבונגען צו ערזעטצען. ווירד נון וואהל איין פֿארמעל,
לער בריפֿשטעללער זאלכע גייסטערהאזעקען? —
זיכערליך ניכט! אויס דיזעם גרונדע איזט זיין העברע-
אישער

פֿאַררעדע

טענס איינע אונגעריימטע אידעע; אינדעם נור איינע
גרינדליכע קעננטניס דער שפראכע, זא וויא איינע גוטע
בעלעזענהייט אין דען קלאססישען שריפטען דערוועלבען,
פֿערבונדען מיט אייגנען נאטירליכען אנלאגען, דען גוטען
שטייעליסטען אדער בריפֿשרייבער אין יעדער שפראכע
בילדען; איין בריפֿשטעללער אבער ווירד עז דורך איי-
ניגע לעערע פֿארמעלן אונד טראקענע פֿארשריפטען ניא
בעווירקען אללענפֿאללס קאן דיא יוגענד דארויס דיא
הערקעממליכען טיטולאטורען, דיא אנפֿאנגס - אונד
שלוספֿארמעלן איינעם בריפֿעס, קיינעם וועגעס אבער
איינען גוטען בריף שרייבען לערנען, דען געוועטצט אויך,
איין בריפֿשטעללער ענטהאלטע אייניגע גוטע מוסטער
פֿאן בריפֿען: זא קעננען דיזע זיך דאך נור אויף אייניגע
בעזאנדערע פֿעללע אים מענשליכען לעבען בעציהען,
פֿעללע, אין וועלכע מאנכער פֿאן דער לערנענדען יוגענד
פֿיללייכט ניא קאממט; ווען ער נון אין אנדערע פֿער-
העלטניססע גערעטה, אונד קיינע אינגערע קוועללע צום
שטייעליזירען האט, זא ווירד ער זיך אין איינעם הילפֿ-
לאזען צושטאנדע בעפֿינדען, דען זיין בריפֿשטעללער
קאן איהם יעטצט קיינע דיהנסטע לייסטען, פֿרייאלייך
גיבט עז בריפֿע, דיא פֿאסט יעדער מענש אין זיינעם
לעבען צו שרייבען נעטהיג האט, אלס דאנקזאגונגס,
אונד גליקווינשונגס שרייבען א.ו.וו.; אלליין דיזער שטאף
איזט אויך אללצו פֿאדע אונד אללטעגליך, דאס עז קיי-
נער גוטען פֿעדער דער מיהע לאהנט, זיך הירין אלס
מוסטער אויפֿצושטעללען, ווער נור אייניגער מאסען
ריכטיג דענקט, זיינע מוסטערשפראכע ריכטיג שפריכט,
אונד שרייבען אונד לעזען קאן, ווירד זיך אין זאלכען
אונבעדייטענדען פֿעללען זיין קליינעם קאנצעפט זעלבסט
אויפֿוועטצען; קינדער ערהאלטען געוועהנליך זאלכע
פֿארשריפטען פֿאן איהרען לעהרערן, דער ערוואכסענע,
דעם מאן ערשט זא עטוואס פֿארשרייבען מוס, מיט
דעם

פֿאַרדערע

עז איזט מיר פֿאן דער רעשפּעקטיפֿען אנטאן שמידי
שען אַריענטאלישען בוכהאנדלונג אויפֿגעטראגען
ווארדען. איינען העברעאישען בריפֿשטעללער צו
ענטווערפֿען אונד אויסצוארבייטען. ווייל, וויאזויא גלויבט,
עז אן איינעם בוכע דיזער ארט מאנגעלע, אדער דיא
וועניגען פֿארהאנדענען פֿאן איינער שלעכטען אדער
זעהר אונבעפֿרידיגענדען אייגענשאפֿט זייען. — זא וועניג
איך אויך אנפֿענגליך גענייגט וואר. האנד אן איין ווערק
צו לעגען, פֿאן דעם איך ביזער קיינע גינסטיגע מיינונג
העגטע; זא לערנטע איך דאך נאך רייפֿליכערם נאכדענ-
קען דען נוטצען איינזעהען, דער אויס איינער פֿערניפֿ-
טיגען בעארבייטונג דיזעס געגענשאפטעס פֿיר דיא
איזראעליטישע יוגענד ערוואכסען קעננע, אונד גערן
וויילפֿאהרע איך דען ווינשען דיזער בוכהאנדלונג, וועל-
כע זא אונערמידעט צור בעפֿערדערונג דער העברעאישען
ליטטעראטור ביאצוטראגען שטרעבט. — אינדעם איזט
עז מעהר איין העברעאישעם לעזעבוך אלס איין איי-
גענטליכער בריפֿשטעללער, וואס איך הירמיט דעם יידי-
שען פּובליקאָ ליפֿערע איין בריפֿשטעללער — אין דעם
זיננע, וויא מאן איהן געמייניגליך ניממט — דער דאהין
אבצוועקען זאלל, דיא יוגענד צור איבונג אין איינעם גע-
פֿעלליגען בריפֿשטיעל אנצולייטען, איזט מיינעם עראכ-

A heb 711

כ ת ב י ו ש ר

הוא

תבנית אגרת ומליצות עברית ואשכנזית,

בלשון צחה וטהורה

ללמד לבני יהודה

נסת הסופר, לדעת לכתוב איש לרעהו דברי שלום וברית, או לחקוק פרי מחשבותיהם על הספר במליצה פשוטה, נקיה ונחמדת בטוב טעם ודעת*

נחלק לשלשה ראשים

א ו י ס ו ו א ה ל

נוטע העברעאישער אונד דייטשער

ב ר י פ ע

איבער פֿערשידענע, אים מענשליכען לעבען פֿארקאממענדע עראייגניססע: אין איינעם. דיינען, אונד פֿליסענדען שטיעל, אין ביידען שפראכען אכגעפֿאסט*

נעכסט

מוסטערהאפֿטען פראזאישען אויפֿזעטצען.

פֿאן העברעאישען קלאססיקערן.

צום נוטצען דער איזראעליטישען יוגענד.

אונד אללער דערער, דיא זיך איינער גרעסען שרייבארט צו בעפֿלייסן יוגען ווינשען*

אין דרייא אכטהיילונגען

מ א ת

שלום הכהן.

CHETHAB JOSCHER.

(Stylübung.)

ו ו י י

גערדוקט ביא אנטאן שמיד, ק' ק' פרוויליגירטעם בוכדרוקער.

WIEN, bey ANTON SCHMID, k. k. Buchdrucker. 1820.

Kohen, Schalom Jakob,

Ketav yosher hu tavnit igeret u-melitsot ḥivrit ḥe-Ashkenazit be-lashon
tshaḥ ḥe-tehorah lelamed li-vene Yehudah ; ḥeset ha-sofer la-daḥat li-
khetov ish le-reḥehu divre shalom u-berit ... ; neḥla le-sheloshah rashim
= Oisḥahl guḥer hebreiḥsher und daiḥsher brife

Wien 1820

A.hebr. 711

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10995017-3